

STÁTY A ÚZEMÍ SVĚTA

Vladimír Liščák

Státy a území světa

Vladimír Liščák

Vladimír Liščák, 1996, 1998, 2009

ustrations © Vector-Images.com a archiv Romana Klimeše, 2009

Libri, 1996, 1998, 2009

BN 978-80-7277-414-2

Obsah

Předmluva	7
Poznámky k transkripčním	9
Přehledy	10
Svět	10
Oceány	11
Světadíly	13
Nadnárodní organizace, sdružení a hnutí	18
Organizace spojených národů (OSN)	18
Společenství národů (Commonwealth)	19
Africká unie	20
Zkratky mezinárodních organizací a dohod	21
Státy a území světa	31
Výběr pramenů a literatury	893

Předmluva

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou třetí, doplněné a aktualizované vydání publikace *Státy a území světa*. S potěšením jsme uvítali vaše četné ohlasy na první dvě vydání (LIBRI 1996 a 1998), která byla jakýmsi prubířským kamenem vašeho zájmu o nabízenou tematiku. Děkujeme vám především za vaše kritické a konkrétní připomínky a náměty, které nám pomohly odhalit četné chyby (faktografické i tiskové) a různá přehlédnutí, za něž se vám upřímně omlouváme.

Stejně jako u předešlých vydání se i nyní snažíme zachytit stav *de facto*, nikoli *de iure*. Například Kyperská republika má *de iure* suverenitu nad celým ostrovem Kypr, *de facto* je pod její jurisdikcí pouze jižní řecká část. Podobně jako u minulého vydání odlišujeme různé stupně nezávislosti a závislosti i graficky v nadpisech hesel. Pro tento účel jsme vyčlenili následující čtyři skupiny:

AFGHÁNISTÁN – suverénní státy mezinárodně uznané (včetně svazů a konfederací), Západní Sahara (mezinárodně uznaná, avšak dočasně okupovaná Marokem), Antarktida (území pod společnou správou světového společenství), Taiwan (*de facto* nezávislý stát, mezinárodně částečně uznávaný), Řád maltézských rytířů (subjekt mezinárodního práva s většinou atributů státu).

Adygsko – samostatně spravované státní útvary v rámci větších celků (republiky Ruské federace, autonomní republiky apod.), samosprávná území s vysokých stupněm autonomie a exklávy mimo mateřské území.

ABCHAZSKO – separatistické a polonezávislé státní útvary mezinárodně neuznané.

ADÉLINA ZEMĚ – všechny typy závislých území včetně jejich částí, pronajatá území, sporná území a mezinárodně neuznané nároky v Antarktidě.

Každé heslo se skládá z následujících částí: 1) názvu státního útvaru s uvedením světadílu (podle našich zvyklostí řadíme Střední Ameriku pod světadíle Severní Amerika), 2) záhlaví s dvoumístným a třímístným mezinárodním kódem země podle normy ISO 3166 (nebo ISO 3166-2 pro části celků) a mezinárodní poznávací značkou (MPZ), 3) tabulky s nejzákladnějšími informacemi o jednotlivých státech či územích, 4) tabulky s dalšími doplňujícími informacemi, 5) textu s geografickými a historicko-politickými informacemi včetně původu názvu státu či území (pokud byly dostupné informace), 6) přehledu současných nejvyšších představitelů, 7) literatury v českém jazyce (maximálně čtyři tituly) o příslušném teritoriu.

Protože jsme limitováni prostorem této knihy, nemůže být naše informace vyčerpávající. Nicméně jsme se snažili na tento omezený prostor vměstnat maximum dostupných informací. Oproti minulému vydání se nám díky dostupnějším informacím poda-

řilo řadu údajů opravit a zpřesnit. Doplňili jsme některé ekonomické informace (např. partnery pro import a export u většiny zemí), zpřesnili jsme informace o časových pásmech apod. Podstatně byly zpřesněny informace o jednotlivých republikách Ruské federace i o autonomních útvarech dalších států.

Na rozdíl od minulého vydání jsme upustili od uvádění informací o zastupitelských úřadech, které jsou dnes snadno dostupné na stránkách Ministerstva zahraničních věcí České republiky (<http://www.mzv.eu/>). Rovněž neuvádíme internetové odkazy, protože se podle zkušeností z posledních let často mění.

I když jsme se v naší publikaci snažili o co nejvyšší míru srozumitelnosti, jistě uvítáte vysvětlující informace k některým položkám.

Mezinárodní kódy zemí jsou uvedeny pro všechny státy a území podle mezinárodní normy ISO 3166, která se pravidelně zpřesňuje. Pro nižší správní celky, např. autonomní republiky, spolkové státy, používáme kódy podle odvozené normy ISO 3166-2. Pokud území nemá stanoven kód (pouze v několika málo případech), uvádíme v záhlaví v závorce kód „mateřské země“. Kódy na oválných značkách MPZ jsou kodifikovány OSN (*Distinguished Signs of Vehicles in International Traffic*), přesto se občas vyskytuje několik verzí. Neoficiální oválné značky uvádíme kurzívou.

Oficiální názvy zemí jsou zpravidla uvedeny v české podobě a v místních úředních a schválených regionálních jazycích, a to jak plný název, tak zkrácený název. Zkrácené názvy mohou být i víceslovné, např. „Spojené království“ pro Spojené království Velké Británie a Severního Irska. U některých zemí (např. Dominikánská republika, Středoafrická republika) není česká zkrácená podoba zavedena.

Státy a území jsou řazeny abecedně s výjimkou několika případů, kdy některá území jsme z nejrůznějších důvodů zařadili pod nadřazené celky. Tak např. pod heslem Kypr najdete jak Kyperskou republiku, tak Severní Kypr; Anglii, která nemá autonomní správní orgány, najdete pod heslem Spojené království apod. Pod heslem Somálsko, které je stále mezinárodně uznávané jako jediný stát (i když již téměř 20 let nefungující), čtenář najde i státy existující na jeho území v současnosti (tedy ve druhé polovině roku 2008).

U většiny správních jednotek uvádíme plný název v původním jazyce či jazycích do plněný zpravidla o českou podobu. Vzhledem k tomu, že je správní rozdělení jednotlivých států a území v posledních letech v neustálém pohybu, snažili jsme se s využitím internetu zachytit co nejaktuálnější stav (ke konci roku 2008). Správní střediska (vyznačena tečkovaným podtržením) jsou uvedena zpravidla pouze tehdy, jestliže se jejich jméno liší od jména správní jednotky.

Velkou změnu oproti předchozím vydáním zaznamenala naše informace o časových pásmech. Oficiálně se až do roku 1986 (v praxi však většinou dosud) světový čas vztahoval k GMT (*Greenwich Mean Time*, Greenwichský střední čas). V roce 1986 se začala používat nová veličina, tzv. UTC (*Universal Time Correct*, zpřesněný světový čas), který se rovněž počítá od nultého (Greenwichského) poledníku. Protože řada území a států nebo dokonce částí států používá letní čas (anglicky *Summer Time* či *Daylight Time*), vyjadřujeme tuto skutečnost oběma údaji. Pro převážnou většinu států a území je zavedeno mezinárodní pojmenování místního časového pásma v angličtině – český název spolu

s příslušnou mezinárodní zkratkou také uvádíme. Např. UTC/UTC+1 je pro Portugalsko a Madeiru *Západoevropský čas/Západoevropský letní čas*, WET/WEST, pro Irsko je to však *Greenwichský střední čas/Irský letní čas*, GMT/IST, a pro Spojené království *Greenwichský střední čas/Britský letní čas*, GMT/BST). Ne všechny státy mají vlastní názvy pro místní časová pásma, takže např. Západoevropský čas a Středoevropský čas platí i v severní Africe.

Nedílnou součástí našeho výkladu je i barevná příloha s vyobrazeními státních vlajek, znaků, emblémů, pečeti či log, jak se v současnosti v jednotlivých státech či územích používají. Uvedená data znamenají buď datum zavedení, nebo poslední změny.

Tolik tedy ve stručnosti některá potřebná vysvětlení. Doufáme, že se vám naše vylepšení budou líbit a hlavně že vám tato publikace opět poskytne nové náměty k přemýšlení o našem tak rychle se měnícím světě na konci prvního desetiletí třetího tisíciletí.

Rád bych na tomto místě vyjádřil své poděkování za vydatnou pomoc s konečnou přípravou obrazové přílohy panu Romanu Klimešovi, World Vexillological Research Institute, Praha.

Poznámky k transkripcím

Přepis geografických názvů v této publikaci vychází z obecně přijatých zásad, jejichž přehled včetně stručných zásad cizojazyčné výslovnosti pro některé jazyky uvádí např. *Velký atlas světa*. Při přepisech z nelatinkových písemných systémů používáme české transkripci, v závorce pak uvádíme mezinárodní, popřípadě místní variantu. Např. při přepisech z arabštiny se používá jednak anglický (bejrútský) přepis, který v podstatě zachycuje spisovnou podobu arabštiny, jednak francouzský (maghrebský) přepis – a protože v některých zemích jsou značné rozdíly v podobě přepisu geografických jmen, uvádím obě podoby. Trochu jiná situace je u čínštiny, kde sice experti OSN přijali doporučení ČLR používat mezinárodně čínský přepis *pchin-jin* (*pinyin*), na Taiwanu se však nadále používá modifikovaného anglického Wide-Gilesova systému a v Hongkongu a Macau místního přepisu kantonské výslovnosti.

U méně obvyklých nelatinkových písemných systémů používáme pokud možno mezinárodně zavedených přepisů, používaných např. v internetových databázích geonames. de nebo KNAB, *the Place Names Database of EKI* (http://www.eki.ee/knab/p_mm_en.htm).

Vladimír Liščák

Přehledy

Svět

ROZLOHA: 510 072 259 km². **PLOCHA SOUŠE:** 148 939 856 km² (29,2 % celkové rozlohy). **VODNÍ PLOCHA:** 361 132 402 km² (70,8 % celkové rozlohy). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 6 706 993 152. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 45 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +1,188 %. **EXTRÉMNÍ ROZDÍLY TEPLOTY VZDUCHU:** mezi -88 °C a +58 °C. **NEJTEPLEJŠÍ MÍSTO:** průměrná roční teplota: 34 °C (Denakilská deprese, Etiopie). **NEJSTUDENĚJŠÍ MÍSTO:** průměrná roční teplota: -57 °C (Plateau Station, Antarktida). **NEJSUŠŠÍ MÍSTO:** poušť Atacama, Chile (téměř nikdy neprší). **NEJVHLČÍ MÍSTO:** roční průměr srážek: 11 862 mm (Mawsynram, Meghálaja, Indie). **NEJNIŽŠÍ BOD:** -2 540 m – Bentley Subglacial Trench (Bentleyův podledovcový příkop) v Antarkidě. **NEJVVYŠŠÍ BOD:** 8 848 m n. m. – Mount Everest/Sagārmatha/Qomolangma; podle nových měření GPS z roku 1999 byla výška Mount Everestu zpřesněna na 8 850 m. **NEJHLUBŠÍ MOŘSKÝ PŘÍKOP:** -11 033 m – Mariana Trench (Marianský příkop) v Tichém oceánu, východně od Guam; batyskafem Trieste v roce 1960 dosažena hloubka 10 924 m (Challenger Deep). **CELKOVÁ DÉLKA POZEMNÍCH HRANIC:** 251 060 km (sporné hranice jsou počítány pouze jednou). **POBŘEŽNÍ LINIE:** 356 000 km

VNITROZEMSKÉ STÁTY A ÚZEMÍ: 45 zemí: Afghánistán, Andorra, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Bhútán, Bolívie, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Čad, Česká republika, Etiopie, Kazachstán, Kosovo, Kyrgyzstán, Laos, Lesotho, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Maďarsko, Makedonie, Malawi, Mali, Moldavsko, Mongolsko, Nepál, Niger, Paraguay, Rakousko, Rwanda, San Marino, Slovensko, Srbsko, Středoafriká republika, Svazijsko, Švýcarsko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uganda, Uzbekistán, Vatikán, Zambie, Západní břeh Jordánu, Zimbabwe. **NÁBOŽENSTVÍ** (2000, ODHAD): křesťanské 32,88 % (z toho římskokatolické 17,39 %, protestanti 5,62 %, pravoslavné 3,54 %, anglikánské 1,31 %), islám 19,54 %, hinduismus 13,34 %, buddhismus 5,92 %, sikhové 0,38 %, židé 0,24 %, ostatní 12,6 %, nenáboženské kultury 12,63 %, ateisté 2,47 %. **JAZYKY** (2000, ODHAD; POUZE JAKO „PRVNÍ JAZYK“): čínština (standardní, *pchu-tchung-chua/putonghua*) 14,37 %, hindština (*hindí/hindí*) 6,02 %, angličtina (*English*) 5,61 %, španělština 5,59 %, bengálština (*bángle/bhālā*) 3,4 %, portugalština (*português*) 2,63 %, ruština (*russkij jazyk*) 2,75 %, japanština 2,06 %, němčina (standardní, *Deutsch*) 1,64 %, korejština (*čoson-o, hanguk-o*) 1,28 %, francouzština (*français*) 1,27 %. **REÁLNÝ RŮST HDP:** 2,2 % (2001, odhad). **HDP (USD/obyv.):** 7 600 (2001, odhad) ve srovnatelných cenách. **INFLACE** (2001, ODHAD): rozvinuté země 1–4 %, rozvojové země 5–60 %.

Tichý oceán

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: největší z pěti světových oceánů; rozhodnutí Mezinárodní hydrografické organizace (*International Hydrographic Organization*) z jara 2000 vydělit Jižní oceán jako pátý oceán ohraničilo Tichý oceán na jihu rovnoběžkou 55° j. š. **ROZLOHA:** 155 557 000 km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** mezi Asií, Austrálií, Jižním oceánem a západní polokoulí, rovník dělí Tichý oceán na Severní tichý oceán a Jižní tichý oceán. **OBJEM VODY:** 723 700 000 km³ (včetně příslušné části Jižního oceánu). **POBŘEŽNÍ LINIE:** 135 663 km. **NEJHLUBŠÍ HLOUBKA:** –11 033 m n. m. – Mariana Trench (Marianský příkop); batyskafem *Trieste* v roce 1960 dosažena hloubka 10 924 m (Challenger Deep). **STŘEDNÍ HLOUBKA:** 3 780 m.

PŮVOD JMÉNA Původně nazýván Jižní moře (*Mar del Zur*), protože Španěl Vasco de Balboa (1476–1517), který poprvé stanul 25. 9. 1513 u jeho břehů, ho viděl rozlévat se pouze na jižní straně. Teprve portugalský mořeplavec ve španělských službách Fernão de Magalhães (asi 1480–1521), který ho spatřil po třítydenní plavbě mořskou úžinou dnes zvanou Magalhãesův průliv (na přelomu října a listopadu 1520), ho nazval pro jeho klidné vody Tichým oceánem. V češtině též *Pacifický oceán* (anglicky *Pacific Ocean*, francouzsky *Océan Pacifique*, španělsky *Mar pacífico* apod.).

DĚJINY OBJEVOVÁNÍ Prvními známými Evropany, kteří spatřili Tichý oceán, byli členové výpravy Vaska de Balboa, kteří překročili v roce 1513 Panamskou šíji. Tichý oceán byl dlouho považován za „španělské vody“, až do roku 1572, kdy proniknutí Francise Drakea (asi 1543–1596) změnilo toto chápání. Po něm následovaly anglické, nizozemské a francouzské expedice. Z nich jsou především významné výpravy francouzského mořeplavce Jeana-Françoise de Galaup, hraběte La Pérouse (*Lapérouse*) (1741–po 1788), a zejména kapitána Jamese Cooka (1728–1779) na konci 18. století.

Přes tento zájem zůstala většina ostrovů dlouho neprozkoumána. Krátce po 2. světové válce došlo k objevu celé řady dosud neznámých území, zejména v oblasti Papuy a okolních ostrovů. Vědecký výzkum tichomořské oblasti na konci 20. století se soustřeďuje zejména na oceánografii a výzkum mořského dna (přispívají mimo jiné k rozvoji teorie kontinentálního driftu).

Atlantský oceán

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: druhý největší z pěti světových oceánů; rozhodnutí Mezinárodní hydrografické organizace (*International Hydrographic Organization*) z jara 2000 vydělit Jižní oceán jako pátý oceán ohraničilo Atlantský oceán na jihu rovnoběžkou 55° j. š. **ROZLOHA:** 76 762 000 km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** mezi Evropou a Afrikou na V, Severní a Jižní Amerikou na Z, Grónskem a Islandem na S a Jižním oceánem na J, rovník dělí Atlantský oceán na dvě rozdílné části, Severní atlantský oceán a Jižní atlantský oceán. **OBJEM VODY:** 334 100 000 km³ (včetně příslušné části Jižního oceánu). **POBŘEŽNÍ LINIE:** 111 866 km. **NEJVĚTŠÍ HLOUBKA:** –8 605 m – Puerto Rico Trench (Portorický příkop). **STŘEDNÍ HLOUBKA:** 3 597 m.

PŮVOD JMÉNA Ve starověku se latinsky nazýval *Mare Externum*, „vnější moře“. Dnešní jméno pochází od Hérodota – moře *Atlantis* bylo spojováno s bájnou Atlantidou. Až do roku 1650 se jako *Atlantské moře* označovala pouze jižní část, severní část byla známa jako *Západní moře* nebo *Severní moře*. Teprve nizozemský geograf Bernhardus Varenius (1622–1650), zakladatel fyzické geografie, ve svém spise *Geographia generalis* zavedl roku 1650 název *Atlantský oceán* v dnešním rozsahu.

DĚJINY OBJEVOVÁNÍ Mořeplavci se plavili po Atlantském oceánu od starověku, avšak teprve Vikingové své cesty podrobně zdokumentovali. Během 11. století objevili a zmapovali vody kolem Islandu, Grónska a severovýchodního pobřeží Severní Ameriky. V 15. století Portugalci objevili Azory a Madeiru a plavili se podél celého západního pobřeží Afriky.

V roce 1492 podnikl Kryštof Kolumbus (asi 1451–1506) ve španělských službách první transatlantickou plavbu. Během 16. a 17. století Evropané prozkoumali a obsadili většinu atlantického pobřeží Severní i Jižní Ameriky. V polovině 19. století poručík Matthew Maury z amerického námořnictva sestavil první oceánografickou studii o Atlantiku včetně map větrů a mořských proudů, které stanovily první lodní trasy. Švýcarský vědec Jacques Piccard (* 1922) prozkoumal vody Atlantiku v batyskafu *Trieste I*. Významných úspěchů dosáhla oceánografie od 60. let 20. století hlavně ve výzkumech Atlantiku.

Indický oceán

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: třetí největší z pěti světových oceánů; rozhodnutí Mezinárodní hydrografické organizace (*International Hydrographic Organization*) z jara 2000 vydělit Jižní oceán jako pátý oceán ohraničilo Atlantský oceán na jihu rovnoběžkou 55° j. š. **ROZLOHA:** 68 556 000 km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** mezi Afrikou, Jižním oceánem, Asií a Austrálií. **OBJEM VODY:** 282 600 000 km³ (včetně příslušné části Jižního oceánu). **POBŘEŽNÍ LINIE:** 66 526 km. **NEJVĚŠÍ HLOUBKA:** –7 258 m – Java/Sunda Trench (Jávský/Sundský příkop), jsou uváděny i další hloubky: –7 725 m, –7 450 m. **STŘEDNÍ HLOUBKA:** 3 710 m.

PŮVOD JMÉNA Název *Indický oceán* nebo *Indické moře* se používá již od starověku pro oceán na jih od indického subkontinentu.

DĚJINY OBJEVOVÁNÍ Indové, Egypťané a Foiničané objevovali Indický oceán již mezi lety 3000 až 1000 př. n. l. Již velmi brzy byly v Indickém oceánu vybudovány dobře fungující námořní obchodní cesty, zejména do Indie. Arabští obchodníci obchodovali s východním pobřežím Afriky. Na dálkovém obchodu se podíleli i Číňané a jiné národy východní Asie.

Evropané pronikli v nové době do Indického oceánu v 16. století. Postupně byly vybudovány portugalské, nizozemské a francouzské kolonie, avšak během 19. století se Indický oceán a většina jeho ostrovů staly součástí Britského impéria. Po 2. světové válce vznikly na mnohých ostrovech nezávislé státy.

Jižní oceán (též Jižní ledový oceán, Antarktický oceán)

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: čtvrtý největší z pěti světových oceánů. **ROZLOHA:** 20 327 000 km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** antarktická oblast. **OBJEM VODY:** ? km³. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 17 968 km. **NEJVĚŠÍ HLOUBKA:** –7 235 m – South Sandwich Trench (Jihosandwichský příkop). **STŘEDNÍ HLOUBKA:** 3 710 m.

Dějiny Podle rozhodnutí Mezinárodní hydrografické organizace (*International Hydrographic Organization*) z jara 2000 byl z jižních částí Atlantského, Indického a Tichého oceánu vymezen pátý – Jižní oceán. Rozkládá se od pobřeží Antarktidy až k rovnoběžce 60° j. š. Podle jiného údaje se rozkládá jižně od 55° j. š. a má rozlohu 32 248 000 km². Většina Jižního oceánu je pokryta ledovým šelfem, který obklopuje Antarktidu.

Severní ledový oceán

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: nejmenší z pěti světových oceánů. **ROZLOHA:** 14 056 000 km²
GEOGRAFICKÁ POLOHA: rozkládá se většinou severně od severního polárního kruhu. **OBJEM VODY:** 13 700 000 km³. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 45 389 km. **NEJVĚTŠÍ HLOUBKA:** –5 450 m – Fram Basin (Nansenova pánev). **STŘEDNÍ HLOUBKA:** 1 328 m.

PŮVOD JMÉNA Ve starší české literatuře označován jmény *Arktické moře*, *Polární moře*, *Severní moře ledové*. Jeho název je protikladem *Jižního (antarktického) moře*, tj. dnešního Jižního oceánu.

Dějiny objevování Polární výpravy měly z počátku ráz ponejvíce obchodní, hledání cesty do Indie a Číny. První známou cestu k severu podnikl kolem roku 325 př. n. l. Pytheas z Massilie, jenž došel na ostrov Thule, pravděpodobně jeden ze Shetlandských ostrovů. Kolem roku 725 n. l. se irští mniši dostali na Faerské ostrovy a Island. Kolem roku 980 objevil Erik Rudý (*Eiríkr hinn raudí*) Grónsko a jeho syn Bjarn roku 998 východní pobřeží Severní Ameriky.

V 16. století se rozvíjely objevné cesty jak směrem severozápadním k pobřeží Labradoru, tak severovýchodním, podél severních břehů Ruska. Z těchto polárníků proslul na konci 16. století zejména Nizozemec Willem Barendsz (též Barents, † 1597), který se dostal až na Novou zemi. Oběma směry, severovýchodním a severozápadním, hledal cestu do Číny i Henry Hudson († po 1611). Hlavní objevy však učinil na severním pobřeží Severní Ameriky.

Nejvýznamnější objevy byly učiněny v průběhu 19. a 20. století. Po rozptýlených cestách jednotlivých polárních badatelů bylo na konferencích v letech 1879–80 dosaženo dohody o zřizování mezinárodních polárních stanic. Pokračoval intenzivní výzkum sibiřských ostrovů, Špicberků a Grónska. Po několika nezdařených pokusech o dosažení severního pólu ohlásili splnění tohoto úkolu Frederic A. Cook (20. 4. 1908) a Američan Robert E. Peary (6. 4. 1909). Podle posledních měření ani jeden pól nedosáhl.

Světadíly

Asie

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: největší světadíl, východní část Eurasie, rozkládá se z převážné většiny na severní polokouli. V západní části souvisí s Evropou, Suezskou šíjí je spojen s Afrikou. Od Ameriky je Asie oddělena 86 km širokým Beringovým průlivem. Hranice s Evropou probíhá přes Bajdaracký záliv Karského moře, východní úpatí Uralu, řeku Ural (někdy též řeka Emba), Kaspické moře, Kumsko-manyčskou sníženinu se-

verně od Kavkazu, Azovské moře a přes Černé moře do Středozemního moře. **ROZLOHA:** 44 603 853 km² (29,9% povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 4 053 868 076 (60,44% světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 89 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +1,62%. **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 77°43' s. š. (mys Čeljuskina/Čeljuskinův mys v Rusku), ostrovy: 81°16' s. š. (mys Arktičeskij, ostrov Komsomolec, Severná Zemlja/Severní Země). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 1°25' s. š. (mys Buru na Malajském poloostrově), ostrovy: 11° j. š. (ostrůvek jižně od ostrova Roti v indonéských Malých Sundách). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** 26°03' v. d. (mys Baba v turecké Malé Asii). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 169°40' z. d. (mys Dežneva/Dežnevův mys na Čukotském poloostrově, Rusko), ostrovy: 169°02' z. d. (ostrov Ratmanova/Ratmanovův ostrov, ostrov Gvozdeva/Diomed Islands v Beringově průlivu). **ČASOVÁ PÁSMA:** UTC+2 až UTC+12. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -408 m n. m. – příkop Mrtvého moře, kryptodeprese: -1 286 m – dno Bajkalského jezera. **NEJVYŠŠÍ BOD:** 8 848 m n. m. – Mount Everest/Sagarmatha/Qomolangma, podle nových měření GPS z roku 1999 byla výška Mount Everestu zpřesněna na 8 850 m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 69 000 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 960 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROVY:** Arabský (2 780 000 km²), Přední Indie (1 850 000 km²), Zadní Indie (1 450 000 km²), Malá Asie (580 000 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** Kalimantan (746 546 km²), Sumatra (433 800 km²), Honšú (227 414 km²), Sulawesi (179 416 km²).

PŮVOD JMÉNA Jméno je odvozeno od asyrského *asu*, „východ slunce, jasný“, původně jen název pro Lýdii v dnešní Malé Asii, protikladem je asyrské *ereb*, „západ slunce, tmavý“. Jméno *Asia* se poprvé objevuje jako název římské provincie.

Afrika

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: druhý největší světadíl, rozkládá se z větší části na východní polokouli mezi Atlantským a Indickým oceánem, rovníkem rozdělen na dvě části, z nichž větší leží na severní polokouli. **ROZLOHA:** 30 221 532 km² (20,37% povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 972 752 377 (14,5% světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 2,84 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +2,64%. **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** 37°21' s. š. (mys Rās Ben Sekka v Tunisku). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** 34°52' j. š. (KaaP Agulhas/Cape Agulhas/Střelkový mys v Jižní Africe). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 17°38' z. d. (mys Pointe des Almadies v Senegal), ostrovy: 25°30' z. d. (západ ostrova Santo Antão v Kapverdských ostrovech). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** 51°23' v. d. (mys Raas Xaafuun/Rās Hafún v Somálsku). **ČASOVÁ PÁSMA:** UTC-1 až UTC+3. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -156 m – Assalská proláklina v Džibutsku, kryptodeprese: -700 m – dno jezera Tanganyika. **NEJVYŠŠÍ BOD:** 5 895 m n. m. – Kilimanjaro/Kilimandžáro, vrchol Uhuru. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 30 500 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 750 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROV:** Somálský (850 000 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** Madagaskar (587 041 km²), Sokotra (3 579 km²), Réunion (2 510 km²), Bioko (2 017 km²).

PŮVOD JMÉNA Jméno je odvozeno od berberského kmene Afrigi nebo Afridi, žijícího na území dnešního Tuniska. Latinské jméno *Africa* měla římská provincie v severní Africe na místě někdejšího Karthága.

Severní Amerika

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: světadíl na západní polokouli na sever od rovníku mezi Tichým, Atlantským a Severním ledovým oceánem, třetí největší světadíl. **ROZLOHA:** 24 680 194 km² (16,57 % povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 527 831 681 (7,86 % světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 21 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +1,49 % (Severní a Jižní Amerika dohromady). **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 71°50' s. š. (Cape Murchison/Murchisonův mys na poloostrově Boothia, Nunavut, Kanada), ostrovy: 83°40' s. š. (Kap Morris Jesup/mys Morrisse Jesupa, Grónsko). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** 7°12' s. š. (jih poloostrova Azuero, Panama). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 168°05' z. d. (Cape Prince of Wales/mys prince Waleského na aljašském poloostrově Seward), ostrovy: 172°27' v. d. (Cape Wrangell/Wrangellův mys na Aleutách, ostrov Attu). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 55°36' z. d. (Cape St. Charles, Labrador), ostrovy: 11°12' z. d. (Nordostrundingen, Grónsko). **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC-10 až UTC. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -86 m – prolákлина Death Valley (Údolí smrti) v Kalifornii. **NEJVYŠŠÍ BOD:** 6 194 m n. m. – Mount McKinley v Alaska Range. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 75 600 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 780 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROV:** Labrador-Ungava (1 320 000 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** Kalaallit Nunaat/Grønland/Grónsko (2 175 600 km²), Baffin Island/Baffinův ostrov (507 414 km²), Victoria Island/Viktoriin ostrov (217 274 km²), Ellesmere Island/Ellesmereův ostrov (196 221 km²)

PŮVOD JMÉNA Místo původního označení Nový svět (*Mundus Novus*) se od první poloviny 16. století začal používat název *America* podle Florentána Ameriga Vespucciho, italského mořeplavce a účastníka Kolumbových výprav na konci 15. století.

Jižní Amerika

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: čtvrtý největší světadíl rozkládající se z větší části na jižní polokouli mezi Tichým a Atlantským oceánem. **ROZLOHA:** 17 815 321 km² (11,96 % povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 388 622 603 (5,79 % světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 20 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +1,49 % (Severní a Jižní Amerika dohromady). **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** 12°27' s. š. (severně od Áirrainmaru na poloostrově Guajira, Kolumbie). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 53°54' j. š. (mys Froward na poloostrově Brunswick, Chile), ostrovy: 56°32' j. š. (Island Diego Ramírez/ostrovy Diega Ramírez v Drakeově průlivu). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 81°20' z. d. (Punta Pariñas/mys Pariñas v Peru), ostrovy: 92°01' z. d. (Island Darwin v Galapágách, Chile). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 34°45' z. d. (mys Branco v Brazílii), ostrovy: 28°41' z. d. (ostrovy Trindade, Brazílie). **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC-06 až UTC-02. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -45 m – prolákлина Salinas Grandes v Argentině. **NEJVYŠŠÍ BOD:** 6 959 m n. m. – Aconcagua v Argentině. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 28 700 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 580 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROV:** Península de Valdés (3 625 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** Isla Grande de Tierra del Fuego/Ohňová země (71 500 km²), Ilha de Marajó (42 000 km²), Isla de Chiloé (8 394 km²).

PŮVOD JMÉNA Místo původního označení Nový svět (*Mundus Novus*) se od první poloviny 16. století začal používat název *America* podle Florentána Ameriga Vespucciho, italského mořeplavce a účastníka Kolumbových výprav na konci 15. století.

Antarktida

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: třetí nejmenší ze světadílů, pevnina rozkládající se kolem jižního pólu v jihopolární oblasti a přilehlé ostrovy v Jižním oceánu. **ROZLOHA:** 14 245 000 km² (včetně šelfových ledovců), 13 209 000 km² (bez šelfového ledu) (8,8% povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL:** nestálé osídlení. **ČASOVÁ PÁSMÁ:** oficiálně GMT, prakticky se však používají místní časová pásma. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -2 540 m – Bentley Subglacial Trench (Bentleyův podledovcový příkop). **NEJVYŠŠÍ BOD:** 4 897 m n. m. – Vinson Massif v pohoří Ellsworth Mountains, uvádí se též 5 140 m n. m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 17 968 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 2 280 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROVY:** Antartic Peninsula/Antarktický poloostrov (asi 300 000 km²).

PŮVOD JMÉNA Název byl uměle vytvořen z řeckého *anti*, „na protilehlé straně“, a *Arktis*, tj. naproti Arktidě, naproti Severu. Název *Arktis* byl odvozen od řeckého *arktos* („medvěd“), protože Arktida, severní polární oblast, leží pod souhvězdím Velkého medvěda.

Evropa

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: druhý nejmenší ze světadílů, západní část Eurasie, *de facto* subkontinent. Hranice s Asií probíhá přes Bajdaracký záliv Karského moře, východní úpatí Uralu, řeku Ural (někdy též řeka Emba), Kaspické moře, Kumsko-manyčskou nížinu severně od Kavkazu, Azovské moře a přes Černé moře do Středozemního moře. Na severu, západě a jihu je hranice přirozená mořská. **ROZLOHA:** 9 908 543 km² (6,65% povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 731 682 934 (10,91% světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 73 obyv./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** -0,1%. **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 71°08' s. š. (mys Nordkinn v Norsku), ostrovy: 81°51' s. š. (mys Filgeli, Ostrov Rudolfa/Rudolfův ostrov, Zemlja Franca-Iosifa/Země Františka Josefa, Rusko). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 35°59' s. š. (mys Marroqui ve Španělsku), ostrovy: 34°48' s. š. (ostrov Gávdhos/Gaudos u jižního pobřeží Kréty). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** pevnina: 9°29' z. d. (mys Roca v Portugalsku), ostrovy: 10°39' z. d. (ostrůvek Tearaght, Blasket Islands, u západního pobřeží Irska). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** 67°20' v. d. (východní úpatí polárního Uralu). **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC až UTC+05. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -26 m – Kaspíj Maňy Oypaty (Kaspická sníženina). **NEJVYŠŠÍ BOD:** 4 810 m n. m. – Mont Blanc/Monte Bianco. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 37 900 km (bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 290 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROVY:** Skandinávský (762 500 km²), Pyrenejský (581 000 km²), Balkánský (496 700 km²), Apeninský (251 000 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** Great Britain/Velká Británie (216 325 km²), Ísland/Island (102 829 km²), Éire/Ireland/Irsko (83 849 km²), Severnyj Ostrov/Severní ostrov v Nové Zemi (48 905 km²).

PŮVOD JMÉNA Jméno je různě vysvětlováno – podle jednoho názoru má svůj původ v asyrském *ereb* nebo *irib* a znamená „západ slunce, tmavý“, původně označení pro západní Řecko, později snad odtud vzniklo jméno Evropa. Protikladem je *asu*, „východ slunce, jasný“. Jméno *ereb* přijali i Foiničané. U Hérodota (4,45) se však jméno Evropy odvozuje od jména královské foinické dcery Európy, již prý Zeus, láskou roznícen, na svých bedrech unesl přes moře na Krétu.

Austrálie a Oceánie

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA: nejmenší světadí, ležící na jižní polokouli po obou stranách obratníku Kozoroha mezi Tichým a Indickým oceánem. Kontinentální Austrálie je podle definice OSN součástí ostrovního světa Oceánie. Ta se dělí na tři velké ostrovní skupiny: Melanésii, Mikronésii a Polynésii. **ROZLOHA:** 8 504 192 km² (5,73 % povrchu pevniny). **POČET OBYVATEL** (7/2008): 34 375 093 (0,512 % světové populace). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 4 obyvj./km². **MEZIROČNÍ PŘÍRŮSTEK OBYVATEL.:** +1,32 %. **NEJSEVERNĚJŠÍ BOD:** Austrálie – pevnina: 10°41' j. š. (Cape York/Yorský mys, Queensland), ostrovy: 9°11' j. š. (ostrov Mata Kawa), Oceánie: 28°25' s. š. (Sand Islet, Midwayské ostrovy). **NEJJIŽNĚJŠÍ BOD:** Austrálie – pevnina: 39°07' j. š. (South East Point, Wilson's Promontory, Victoria), ostrovy: 43°39' j. š. (South East Cape/Jihovýchodní mys v Tasmánii), Oceánie: 52°30' j. š. (ostrov Campbell jižně od Nového Zélandu). **NEJZÁPADNĚJŠÍ BOD:** Austrálie: 113°09' v. d. (Steep Point/Přímý mys, Západní Austrálie), Oceánie: 129°43' v. d. (západ ostrova Misool v Indonésii). **NEJVÝCHODNĚJŠÍ BOD:** Austrálie: 153°39' v. d. (Cape Byron/Byronův mys, Nový Jižní Wales), Oceánie: 105°17' z. d. (východní část ostrovů Sala y Gómez). **ČASOVÉ PÁSMO:** Austrálie: UTC+8 až UTC+10, Oceánie: UTC+8 až UTC-6. **NEJNIŽŠÍ BOD:** -16 m – proláklina Lake Eyre (Eyreovo jezero) v Jižní Austrálii. **NEJVYŠŠÍ BOD:** Austrálie: 2 228 m n. m. – Mt. Kosciusko, Oceánie: 5 030 m n. m. – Puncak Jaya, ostrov Nová Guinea v Indonésii. **NEJHLUBŠÍ MOŘSKÝ PŘÍKOP:** -11 033 m – Mariana Trench (Marianský příkop) v Tichém oceánu, východně od Guamu; batyskafem *Trieste* v roce 1960 dosažena hloubka -10 924 m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 25 760 km (Austrálie, bez pobřeží ostrovů). **PRŮMĚRNÁ NADMOŘSKÁ VÝŠKA:** 200–500 m n. m. **NEJVĚTŠÍ POLOOSTROVY:** Arnhem Land/Arnhemská země (243 000 km²), Cape York Peninsula/Yorský poloostrov (210 000 km²). **NEJVĚTŠÍ OSTROVY:** New Guinea/Irian/Nová Guinea (785 000 km²), South Island/Jižní ostrov Nového Zélandu (150 461 km²), North Island/Severní ostrov Nového Zélandu (114 668 km²), Tasmánie/Tasmánie (64 408 km²).

PŮVOD JMÉNA Jméno Austrálie pochází z latinského *australis* („jižní“). Představy o „neznámé jižní zemi“ (*Terra australis incognita*) se tradovaly v evropských geografických představách od Ptolemaia až do počátků novověku. Dnešní název poprvé v literatuře uvedl francouzský historik Charles Debrosses v roce 1756. Původ jména Oceánie je evidentní, základem jmen Melanésie, Mikronésie, Polynésie je řecké slovo *nésos* („ostrov“), první část názvů je z řeckých slov *melas* („černý, tmavý“), *mikros* („malý, drobný“) a *polys* („mnohý, četný“).

Nadnárodní organizace, sdružení a hnutí

Organizace spojených národů (OSN)

(United Nations, UN, též United Nations Organization, UNO)

Největší mezinárodní organizace na světě, založená 26. června 1945 na konferenci v San Francisku (USA) na základě přijetí Charty OSN (vstoupila v platnost 24. 10. 1945) 50 států včetně Československa. Nahradila Společnost národů, která jako garant kolektivní bezpečnosti a mírového řešení konfliktů neobstála. Cílem OSN je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. Členství v OSN je založeno na principu suverénní rovnosti, státy mají svá zastoupení, tzv. stálé mise, zejména v hlavním sídle OSN New Yorku, ale také v Ženevě, ve Vídni aj. Každý členský stát má své zástupce ve Valném shromáždění (nejvýše pět) a disponuje jedním stejně platným hlasem. Výkonným orgánem je Rada bezpečnosti OSN, jíž přísluší základní odpovědnost za udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, její rezoluce jsou právně závazné. Dalšími hlavními orgány OSN jsou Hospodářská a sociální rada, Mezinárodní soudní dvůr a Sekretariát, v jehož čele stojí generální tajemník. OSN má řadu odborných organizací (Mezinárodní měnový fond, Světovou zdravotnickou organizaci aj.). Organizace nyní zahrnuje téměř všechny nezávislé státy světa.

ČLENOVÉ (192, * zakládající členové, 1945): Afghánistán, Albánie, Alžírsko, Andorra, Angola, Antigua a Barbuda, Argentina*, Arménie, Austrálie*, Ázerbájdžán, Bahamy, Bahrajn, Bangladéš, Barbados, Belgie*, Belize, Bělorusko*, Benin, Bhútán, Bolívie*, Bosna a Hercegovina, Botswana, Brazílie*, Brunej, Bulharsko, Burkina Faso, Burundi, Côte d'Ivoire, Čad, Černá Hora, Česká republika, Čína (ČLR), Dánsko*, Dominika, Dominikánská republika*, Džibutsko, Egypt*, Ekvádor*, Eritrea, Estonsko, Etiopie*, Fidži, Filipíny*, Finsko, Francie*, Gabon, Gambie, Ghana, Grenada, Gruzie, Guatemala*, Guinea, Guinea-Bissau, Guyana, Haiti*, Honduras*, Chile*, Chorvatsko, Indie*, Indonésie, Irák*, Írán*, Irsko, Island, Itálie, Izrael, Jamajka, Japonsko, Jemen, Jižní Afrika*, Jordánsko, Kambodža, Kamerun, Kanada*, Kapverdy, Katar, Kazachstán, Keňa, Kiribati, Kolumbie*, Komory, Kongo (Konžská demokratická republika), Kongo (Konžská republika), Korea (KLDK), Korea (Korejská republika), Kostarika*, Kuba*, Kuvajt, Kypr, Kyrgyzstán, Laos, Lesotho, Libanon*, Libérie*, Libye, Lichtenštejnsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko*, Madagaskar, Maďarsko, Makedonie, Malajsie, Malawi, Maledivy, Mali, Malta, Maroko, Marshallovy ostrovy, Mauricius, Mauritánie, Mexiko*, Mikronésie, Moldavsko, Monako, Mongolsko, Mosambik, Myanmar, Namibie, Nauru, Německo, Nepál, Niger, Nigérie, Nikaragua*, Nizozemsko*, Norsko*, Nový Zéland*, Omán, Pákistán, Palau, Panama*, Papua-Nová Guinea, Paraguay*, Peru*, Polsko*, Portugalsko, Rakousko, Rovnická Guinea, Rumunsko, Rusko, Rwanda, Řecko*, Salvador*, Samoa, San Marino, Saúdská Arábie*, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Singapur, Slovensko,

Slovinsko, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Spojené království*, Spojené státy americké*, Srbsko, Středoafriická republika, Súdán, Surinam, Svatá Lucie, Svatý Kryštof a Nevis, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Svatý Vincenc a Grenadiny, Svazijsko, Sýrie*, Šalomounovy ostrovy, Španělsko, Šrí Lanka, Švédsko, Švýcarsko, Tádžikistán, Tanzanie, Thajsko, Timor-Leste (Východní Timor), Togo, Tonga, Trinidad a Tobago, Tunisko, Turecko*, Turkmenistán, Tuvalu, Uganda, Ukrajina*, Uruguay*, Uzbekistán, Vanuatu, Venezuela*, Vietnam, Zambie, Zimbabwe.

POZOROVATELÉ: Americká Samoa, Palestina, Řád maltézských rytířů, Vatikán, mezivládní organizace.

SÍDLO: New York

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL (generální tajemník): od 1. 1. 2007 Pan Ki-mun (Ban Gimun) (Jižní Korea) (* 13. 6. 1944)

Společenství národů

(The Commonwealth)

Sdružuje politické entity, které jsou symbolicky nebo reálně loajální Britské koruně. Zahnuje 53 nezávislých států a několik dependencí. Volné společenství Spojeného království a nezávislých zemí, které pojí společná minulost součásti bývalého britského impéria a jediný formální závazek, že uznávají britského panovníka za hlavu a symbol Společenství. Základ Společenství národů byl položen Westminsterským statutem 31. prosince 1931, který umožnil přeměnu dosavadního Britského impéria (*British Empire*) na Britské společenství národů (*British Commonwealth of Nations*). Zakládajícími členy byla tehdejší nezávislá dominia, britský panovník zůstával oficiální hlavou těchto států. Vztah k Britské koruně byl dořešen v roce 1949, kdy byl název změněn na Společenství národů, členské státy mohou svobodně volit i formu státního zřízení.

ZAKLÁDAJÍCÍ ČLENOVÉ (31. 12. 1931): Austrálie, Irský svobodný stát (do roku 1949), Kanada, Newfoundland (do roku 1948, součást Kanady), Nový Zéland, Jihoafrická unie (do roku 1961), Spojené království.

STÁTY S BRITSKOU KRÁLOVNOU JAKO HLAVOU STÁTŮ: Spojené království (1931), Antigua a Barbuda (1981), Austrálie (1931), Bahamy (1973), Barbados (1966), Belize (1981), (1974), Jamajka (1962), Kanada (1931), Grenada (1974), Nový Zéland (1931), Papua-Nová Guinea (1975), Svatá Lucie (1979), Svatý Kryštof a Nevis (1983), Svatý Vincenc a Grenadiny (1979), Šalomounovy ostrovy (1978), Tuvalu (1978, zvláštní člen do 1. 9. 2000).

STÁTY S VLASTNÍ HLAVOU STÁTŮ: Bangladéš (1972), Botswana (1966), Brunej (1984), Dominika (1978), Fidži (1970–1987, od 1997), Gambie (1965), Ghana (1957), Guyana (1966), Indie (1947), Jižní Afrika (1931–1961, od 1994), Kamerun (1995), Keňa (1963), Kiribati (1979), Kypr (1961), Lesotho (1966), Malawi (1964), Malajsie (1957), Maledivy (1982, zvláštní člen do června 1985), Malta (1964), Mauricius (1968), Mosambik (1995), Namibie (1990), Nauru (1968, zvláštní člen do 1. 5. 1999), Nigérie (1960–1995, od 1999), Pákistán (1947–1972, 1989–1999), Samoa (1970), Seychely (1976), Sierra Leone (1961), Singapur

(1965), Svazijsko (1968), Šrí Lanka (1948), Tanzanie (1961), Tonga (1970), Trinidad a Tobago (1962), Uganda (1962), Vanuatu (1980), Zambie (1964), Zimbabwe (1980; 19. 3. 2002 pozastavena činnost).

SÍDLO: Londýn

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL (generální tajemník): od 1. 4. 2008 Kamalesh Sharma (Indie) (* 30. 9. 1941)

Africká unie

(African Union, AU)

Africká unie je zatím největším projektem africké integrace. Po několika desetiletích čtených, avšak bezvýsledných snah o africkou integraci vznikla organizace inspirovaná úspěšným integračním modelem Evropské unie, reagující na současné potřeby Afriky. V 60. letech 20. století došlo mezi novými africkými státy k ustavení několika multilaterálních organizací s různým zaměřením. Jednou z nich byla i Organizace africké jednoty (OAJ) založená 32 státy v roce 1963 v etiopské Addis Abebě. Na základě Akčního plánu z Lagosu z roku 1980 se v 80. letech začalo budovat Africké hospodářské společenství. Vrcholná schůzka představitelů OAJ v Abuje v roce 1991 určila cíl je vytvořit do roku 2000. 9. září 1999 bylo Sírskou deklarací rozhodnuto o vytvoření Africké unie. Ustavující smlouva byla přijata v Lomé v roce 2000, Lusacký summit v roce 2001 určil časový plán vzniku Africké unie. V roce 2002 se v jihoafrickém Durbanu konalo první zasedání hlav států Africké unie, tím byla činnost nové organizace oficiálně zahájena. Současná Africká unie má 53 členů. Jediným africkým státem stojícím mimo je Maroko, které AU bojkotuje v souvislosti s okupací Západní Sahary (Saharské demokratické arabské republiky).

ČLENOVÉ (53): Alžírsko, Angola, Benin, Botswana, Burundi, Burkina Faso, Čad, Demokratická republika Kongo, Džibutsko, Egypt, Eritrea, Etiopie, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Jihoafrická republika, Kamerun, Keňa, Komory, Kapverdy, Kongo, Lesotho, Libérie, Libye, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánie, Mauricius, Mosambik, Namibie, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Rovníková Guinea, Rwanda, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriká republika, Súdán, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Svazijsko, Tanzanie, Togo, Tunisko, Uganda, Zambie, Západní Sahara, Zimbabwe.

SÍDLO: Addis Abeba

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL (PŘEDSEDA): od 31. 1. 2008 Jakaya Mrisho Kikwete (Tanzanie) (* 7. 10. 1950)

Evropská unie

viz text dále (s. 227–231)

Zkratky mezinárodních organizací a dohod

Pozn.: Data označují buď založení organizace, nebo poslední změnu jejího názvu, případně datum podpisu mezinárodní dohody.

ABEDA	Arab Bank for Economic Development in Africa; Banque Arabe de Développement Économique en Afrique (BADEA); Arabská banka hospodářského rozvoje v Africe (18. 2. 1974)
AC	Arctic Council; Arktická rada (18. 9. 1996)
ACP	African, Caribbean, and Pacific Group of States; Skupina afrických, karibských a tichomořských zemí (6. 6. 1975)
ACS	Association of Caribbean States; Asociación de Estados del Caribe; Association des États de la Caraïbe; Asociace karibských zemí (24. 7. 1994)
ACTO	Amazon Cooperation Treaty Organization; Organización del Tratado de Cooperación Amazónica (OTCA); Organizace smlouvy amazonské spolupráce (25. 2. 1995)
ADB	Asian Development Bank; Asijská rozvojová banka (22. 8. 1966)
AfDB	African Development Bank; Banque africaine de développement (BAD); Africká rozvojová banka (10. 9. 1964)
AFESD	Arab Fund for Economic and Social Development; Arabský fond hospodářského a sociálního rozvoje (16. 5. 1968)
AG	Australia Group; Australská skupina (červen 1985)
AL	Arab League; Džamíjat ad-dural al- ^c Arabíja (též League of Arab States, LAS); Arabská liga (též Liga arabských států) (22. 3. 1945)
AMF	Arab Monetary Fund; Arabský měnový fond (2. 2. 1977)
AMU	Arab Maghreb Union; Union du Maghreb Arabe (UMA); Ittiḥād al-Mağrib al- ^c arabī; Unie arabského Maghribu (17. 2. 1989)
ANRPC	Association of Natural Rubber Producing Countries; Asociace zemí produkujících přírodní kaučuk
ANT	Antarctic Treaty; Antarktická smlouva (23. 6. 1961)
ANZUS	Australia-New Zealand-United States Security Treaty; Bezpečnostní pakt mezi Austrálií, Novým Zélandem a Spojenými státy (1951)
APCC	Asian and Pacific Coconut Community; Asijské a tichomořské společenství kokosových ořechů
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation; Asijsko-tichomořská hospodářská spolupráce (6. 11. 1989)
APM	(Anti-Personnel Mine Convention/Mine-Ban Convention) Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction; Úmluva o zákazu pro-

	tipičtější min, plně: Úmluva o zákazu používání, hromadění, výroby a přepravě protipěchotních min a o jejich zničení (3. 12. 1997)
APPA	African Petroleum Producers' Association; Africká asociace producentů nafty
ARF	ASEAN Regional Forum; Regionální fórum ASEANu (25. 7. 1994)
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations; Asociace států jihovýchodní Asie (8. 8. 1967)
ATPC	Association of Tin Producing Countries; Asociace zemí produkujících cír
AU	African Union; l'Union africaine (UA); Africká unie (9. 7. 2002)
BA	Baltic Assembly; Baltské shromáždění (12. 5. 1990)
BCEAO	Banque Centrale des États de l'Afrique de l'Ouest; Centrální banka západoafrických států
BCIE	Banco Centroamericano de Integración Económico, Central American Bank for Economic Integration (CABEI); Středoamerická banka hospodářské integrace (31. 5. 1961)
BDEAC	Banque de Développement des États de l'Afrique Centrale, Central African States Development Bank; Rozvojová banka středoafriických států (3. 12. 1975)
BEAC	Banque des États de l'Afrique Centrale; Banka středoafriických států
Benelux	Benelux Economic Union; Hospodářská unie Beneluxu (Belgie, Nizozemsko, Lucembursko) (1958)
BIMSTEC	Bay of Bengal Initiative for Multisectoral Technical and Economic Cooperation; Iniciativa Bengálského zálivu pro mnohosektorovou technickou a hospodářskou spolupráci (červen 1997)
BIS	Bank for International Settlements; Banka pro mezinárodní platby (17. 3. 1930)
BSEC	Black Sea Economic Cooperation Zone, Karadeniz Ekonomik Isbirligi (KEI); Zóna hospodářské spolupráce v Černém moři (25. 6. 1992)
BTWC	Biological (Biologic) and Toxin Weapons Convention; Úmluva o biologických a toxických zbraních (26. 3. 1975)
BWC	Biological Weapons Convention; Úmluva o biologických zbraních (26. 3. 1975)
CACM	Central American Common Market; Středoamerický společný trh (13. 12. 1960)
CAEU	Council of Arab Economic Unity; Rada pro arabskou hospodářskou jednotu (3. 6. 1957)
CAFTA	Central American Free Trade Agreement; Tratado de Libre Comercio entre República Dominicana, Centroamérica y Estados Unidos de América (TLC); Dohoda o svobodném středoamerickém obchodu (25. 8. 2005)
CAN	Comunidad Andina de Naciones; Andské společenství národů (10. 3. 1996)
CAP	Central American Parliament; Parlamento Centroamericano; Středoamerický parlament (28. 10. 1991)

Caricom	Caribbean Community and Common Market; Karibské společenství a společný trh (1. 8. 1973)
CBSS	Council of the Baltic Sea States, Conseil des États de la mer Baltique (CEB), Baltijskij Sovet (BS); Rada pobaltských států (6. 3. 1992)
CDB	Caribbean Development Bank; Karibská rozvojová banka (2. 1. 1970)
CE	Council of Europe, Conseil de l'Europe; Rada Evropy (5. 5. 1949)
CEEAC	Communauté Economique des Etats de l'Afrique Centrale, Economic Community of Central African States; Hospodářské společenství středoafričských států (18. 10. 1983)
CEI	Central European Initiative; Středoevropská iniciativa (červenec 1992)
CEMAC	Monetary and Economic Community of Central Africa; Communauté Économique et Monétaire de l'Afrique Centrale; Peněžní a hospodářské společenství střední Afriky (16. 3. 1994)
CEN-SAD	Community of Sahelo-Saharan States; Communauté des États Sahélo-Saharaniens; Společenství států saharského Sahelu (4. 2. 1998)
CEPGL	Communauté Économique des Pays des Grands Lacs, Economic Community of the Great Lakes Countries; Hospodářské společenství zemí Velkých jezer (20. 9. 1976)
CERN	Organisation Européenne pour la Recherche Nucléaire, European Organization for Nuclear Research; Evropská organizace pro jaderný výzkum (29. 9. 1954)
CFA	Communauté financière africaine, též FZ; srovnej BCEAO, BEAC; Africké finanční společenství
CIPEC	Intergovernmental Council of Copper Exporting Countries, Conseil Intergouvernemental des Pays Exportateurs de Cuivre; Mezivládní výbor zemí vyvážejících měď
COI	Commission de l'Océan Indien, Indian Ocean Commission; Komise Indického oceánu
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa; Společný trh pro východní a jižní Afriku (8. 12. 1994)
CP	Colombo Plan for Co-operative Economic and Social Development in Asia and the Pacific; Kolombský plán pro kooperativní hospodářský a sociální rozvoj v Asii a Pacifiku (1. 7. 1951)
CPA	Cocoa Producers' Alliance; Aliance producentů kaka
CPLP	Comunidade dos Países de Língua Portuguesa; Společenství portugalsky mluvících zemí (17. 7. 1996)
CSN	Comunidad Sudamericana de Naciones, Comunidade Sul-Americana de Nações, od 2007 viz UNASUR; Jihoamerické společenství národů (8. 12. 2004)
CSTO	Collective Security Treaty Organization; Organizacija Dogovora o kolektivnoj bezopasnosti; Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (7. 10. 2002)
CTBT	Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty; Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek (10. 9. 1996)

CWC	Chemical Weapons Convention; Úmluva o chemických zbraních (29. 4. 1997)
D-8	Developing Eight (Muslim states); Skupina 8 (muslimských) zemí (15. 6. 1997)
DC	Danube Commission; Dunajská komise (18. 8. 1948)
DLU	Dutch Language Union, Nederlandse Taalunie; Nizozemská jazyková unie (1980)
EAC	East African Community; Východoafrické společenství (6. 6. 1967)
EADB	East African Development Bank; Východoafrická rozvojová banka (1. 12. 1967)
EAEC	Eurasian Economic Community; Eurasijské hospodářské společenství (31. 5. 2001)
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council; Euro-atlantická rada partnerství (8. 11. 1991)
EAS	East Asia Summit; Východoasijský summit (14. 12. 2005)
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development, Banque européenne pour la reconstruction et le développement (BERD); Evropská banka pro obnovu a rozvoj (15. 4. 1991)
ECO	Economic Cooperation Organization; Organizace hospodářské spolupráce (27. 1. 1985)
ECOWAS	Economic Community of West African States, Communauté Économique des états de l'Afrique de l'Ouest (CEDEAO); Hospodářské společenství západoafrických států (28. 5. 1975)
EFTA	European Free Trade Association; Evropská asociace volného obchodu (3. 5. 1960)
EIB	European Investment Bank; Evropská investiční banka (1. 1. 1958)
EMU	European Economic and Monetary Union, též European Monetary Union; Evropská hospodářská a měnová unie, též Evropská měnová unie (1. 11. 1993)
ENMOD	Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (Environmental Modification on Treaty); Úmluva o zákazu vojenského a jiného nepřátelského využití technik modifikace životního prostředí (Úmluva o modifikaci životního prostředí) (5. 10. 1978)
ESA	European Space Agency; Agence spatiale européenne; Europäische Weltraumorganisation; Agencia Espacial Europea; Agenzia Spaziale Europea; Evropská kosmická agentura (31. 5. 1975)
EU	European Union; Evropská unie (1. 11. 1993)
FAO	Food and Agriculture Organization; Organizace pro výživu a zemědělství (16. 10. 1945)
FZ	Franc Zone; Zóna franku (1964)
G-3	Group of 3; Skupina tří (září 1990)
G-5	Group of 5; Skupina pěti (22. 9. 1985)

G-6	Group of 6; Groupe des Six Sur le Désarmement; Skupina šesti (22. 5. 1984)
G-8	Group of 8; Skupina osmi (20. 7. 2001)
G-9	Group of 9; Skupina devíti
G-10	Group of 10, též Paris Club; Skupina desíti, též Pařížský klub (říjen 1962)
G-11	Group of 11, též Cartagena Group; Skupina jedenácti, též Cartagenská skupina (červen 1984)
G-15	Group of 15; Skupina patnácti (září 1989)
G-24	Group of 24; Skupina dvaceti čtyř (1. 8. 1989)
G-77	Group of 77; Skupina sedmdesáti sedmi (15. 6. 1964)
GCC	Gulf Cooperation Council, též Cooperation Council for the Arab States of the Gulf; Rada spolupráce v Zálivu, též Rada spolupráce arabských států Zálivu (25. 5. 1981)
GCTU	General Confederation of Trade Unions; Všeobecná odborová konfederace (16. 4. 1992)
GUAM	Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Moldova group of states; GUAM Organization for Democracy and Economic Development; Skupina států Gruzie, Ukrajina, Ázerbájdžán, Moldavsko; Organizace GUAM pro demokracii a hospodářský rozvoj (22. 5. 2006)
IADB	Inter-American Development Bank, Banco Interamericano de Desarrollo (BID); Meziamerická rozvojová banka (8. 4. 1959)
IAEA	International Atomic Energy Agency; Mezinárodní agentura jaderné energie (29. 7. 1957)
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development; World Bank; Mezinárodní banka pro rekonstrukci a rozvoj; Světová banka (27. 12. 1945)
ICAO	International Civil Aviation Organization, Organisation de l'aviation civile internationale (OACI); Mezinárodní organizace civilního letectví (4. 4. 1947)
ICC	International Chamber of Commerce; Mezinárodní obchodní komora (1919)
ICt	International Criminal Court; Mezinárodní trestní soud (1. 7. 2002)
ICJ	International Court of Justice (World Court), Cour international de justice (CIJ); Mezinárodní soudní dvůr (18. 4. 1946)
ICRC	International Committee of the Red Cross; Comité international de la Croix-Rouge (CICR); Comité Internacional de la Cruz Roja; Mezinárodní výbor červeného kříže (9. 2. 1863)
ICRM	International Red Cross and Red Crescent Movement; Mouvement international de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge; Mezinárodní hnutí červeného kříže a červeného půlměsíce (26. 10. 1928)
IDA	International Development Association; Mezinárodní asociace pro rozvoj (1960)
IDB	Islamic Development Bank; Islámská rozvojová banka (18. 12. 1973)
IEA	International Energy Agency; Mezinárodní agentura pro energii (15. 11. 1974)

IFAD	International Fund for Agricultural Development; Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj (30. 11. 1977)
IFC	International Finance Corporation; Mezinárodní finanční korporace (24. 7. 1956)
IFRC	International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies; Mezinárodní federace společností červeného kříže a červeného půlměsíce (27. 11. 1991)
IGAD	Inter-Governmental Authority on Development; Mezivládní úřad o rozvoji (21. 3. 1996)
IHO	International Hydrographic Organization; Mezinárodní hydrografická organizace (22. 9. 1970)
ILO	International Labor Organization, Organisation internationale du travail (OIT); Mezinárodní organizace práce (28. 6. 1919)
IMF	International Monetary Fund; Mezinárodní měnový fond (27. 12. 1945)
IMO	International Maritime Organization; Mezinárodní námořní organizace (22. 5. 1982)
IMSO	International Mobile Satellite Organization; Mezinárodní mobilní satelitní organizace (15. 4. 1999)
InOC	Indian Ocean Commission; Commission de l'Océan Indien (COI); Komise Indického oceánu (21. 12. 1982)
Interpol	(ICPO/Interpol) International Criminal Police Organization; Mezinárodní organizace kriminální policie (13. 6. 1956)
Intersputnik	Intersputnik International Organization of Space Communications; Meždunarodnaja organizacija kosmičeskoj svyazi Intersputnik; Mezinárodní organizace kosmických komunikací Intersputnik (15. 11. 1971)
IOC	International Olympic Committee, Comité international olympique (CIO); Mezinárodní olympijský výbor (23. 6. 1894)
IOM	International Organization for Migration; Mezinárodní organizace pro migraci (14. 11. 1989)
IPU	Inter-Parliamentary Union; Meziparlamentní unie (1922)
ISESCO	Islamic Educational Scientific and Cultural Organization; Islámská vzdělávací, vědecká a kulturní organizace (3. 5. 1982)
ISO	International Organization for Standardization; Organisation internationale de normalisation; Mezinárodní organizace pro standardizaci (14. 10. 1946)
ITSO	International Telecommunications Satellite Organization; Mezinárodní telekomunikační satelitní organizace (18. 7. 2001)
ITU	International Telecommunication Union, Union Internationale des Télécommunications (UIT); Mezinárodní telekomunikační unie (17. 5. 1865)
ITUC	International Trade Union Confederation; Mezinárodní odborová konfederace (3. 11. 2006)
KP	Kyoto Protocol; Kjótský protokol (11. 12. 1997)

LAES	Latin American Economic System, Sistema Económico Latinoamericana (SELA); Latinskoamerický hospodářský systém (17. 10. 1975)
LAIA	Latin American Integration Association (LAIA), Asociación Latinoamericana de Integración (ALADI); Latinskoamerická integrační asociace (18. 3. 1981)
LU	Latin Union; Unió Llatina; Unión Latina; Union Latine; Unione Latina; União Latina; Uniunea Latină; Latinská unie (15. 5. 1954)
Mercosur	Mercado Común del Sur; Mercado Comum do Sul; Němby Němuha; Společný trh jižní Latinské Ameriky (26. 3. 1991)
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency; Mnohostranná agentura pro ochranu investic (12. 4. 1988)
MTCR	Missile Technology Control Regime; Režim kontroly technologie řízených střel (16. 4. 1987)
NAFTA	North American Free Trade Agreement; Severoamerická dohoda o volném obchodu (17. 12. 1992)
NAM	Non-Aligned Movement, Movement des pays non alignés; Hnutí nezávislých (1. 9. 1961)
NATO	North Atlantic Treaty Organization, Organisation du traité de l'Atlantique du Nord (OTAN); Severoatlantická aliance, doslova: Organizace Severoatlantické smlouvy (24. 8. 1949)
NC	Nordic Council; Nordisk Råd; Nordiska rådet; Severská rada (12. 2. 1953)
NEA	Nuclear Energy Agency; Agentura pro jadernou energii (1. 2. 1958)
NIB	Nordic Investment Bank; Severská investiční banka (1. 6. 1976)
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, též Nuclear Non-Proliferation Treaty; Smlouva o nešíření jaderných zbraní (1. 7. 1968)
NSG	Nuclear Suppliers Group; Skupina dodavatelů jaderných materiálů (1975)
NTBT	Nuclear Test Ban Treaty; plně: the Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water; Smlouva o zákazu jaderných zkoušek; plně: Smlouva zakazující zkoušky jaderných zbraní v atmosféře, ve vesmíru a pod vodou (10. 10. 1963)
OAPEC	Organization of Arab Petroleum Exporting Countries; Organizace arabských zemí vyvážejících ropu (9. 1. 1968)
OAS	Organization of American States, Organización de los Estados Americanos (OEA), Organização dos Estados Americanos (OEA); Organizace amerických států (30. 4. 1948)
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development, Organisation de coopération et de développement économique (OCDE); Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (30. 9. 1961)
OECS	Organization of Eastern Caribbean States; Organizace východokaribských států (18. 6. 1981)
OIC	Organization of the Islamic Conference; L'Organisation de la Conférence Islamique (OCI); Munazzamat al-mu'tamar al-islámí; Organizace islámské konference (25. 9. 1949)

OIF	International Organization of the Francophonie; Organisation Internationale du Francophonie; Mezinárodní organizace frankofonie (prosinec 1998)
OPANAL	Organismo para la Proscripción de las Armas Nucleares en la America Latina y el Caribe; Agentura pro zákaz atomových zbraní v Latinské Americe a Karibiku (25. 4. 1969)
OPCW	Organization for the Prohibition of Chemical Weapons; Organizace pro zákaz chemických zbraní (29. 4. 1997)
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries; Organizace zemí vyvážejících ropu (14. 9. 1960)
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe, Organisation de la sécurité et la coopération en Europe; Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (1. 1. 1995)
OSN	United Nations (UN), Nations Unies (NU), Naciones Unidas (NU), Vereinte Nationen (VN); neoficiálně UNO (Organization of United Nations) apod.; Organizace spojených národů
PC	Pacific Community, Communauté du Pacifique; Pacifické společenství (6. 2. 1997)
PCA	Permanent Court of Arbitration; Cour permanente d'arbitrage (CPA); Stálý rozhodčí soud, též Stálá arbitráž (29. 7. 1899)
PFP	NATO Partnership for Peace; Partnerství pro mír NATO (10. 1. 1994)
PIF	Pacific Islands Forum; Fórum tichomořských ostrovů (27. 4. 2000)
RB OSN	United Nations Security Council; Conseil de sécurité des Nations unies; Sovet Bezopasnosti Organizacii Ob"edinjennyh Nacij; Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas; Rada bezpečnosti OSN (17. 1. 1946)
RG	Rio Group; Rioská skupina (1988)
SAARC	South Asian Association for Regional Cooperation; Jihoasijská asociace pro regionální spolupráci (8. 12. 1985)
SACEP	South Asia Co-operative Environment Program; Jihoasijský program spolupráce v životním prostředí (1983)
SACU	Southern African Customs Union; Jihoafrická celní unie (11. 12. 1969)
SADC	Southern African Development Community; Jihoafrické rozvojové společenství (17. 8. 1992)
SCO	Shanghai Cooperation Organization; Shanghai Hezuo Zuzhi; Šanghajská organizace Sotrudničestva; Šanghajská organizace spolupráce (15. 6. 2001)
SECI	Southeast European Cooperative Initiative; Iniciativa spolupráce v jihovýchodní Evropě (6. 12. 1996)
SECP	Southeast European Cooperation Process; Proces spolupráce v jihovýchodní Evropě (6. 7. 1996)
SEGIB	Secretaría de Cooperación Iberoamericana; Sekretariát iberoamerické spolupráce (1. 10. 2005)
SICA	Sistema de la Integración Centroamericana; Systém středoamerické integrace (13. 12. 1991)

SNS	Sodružestvo Nezavisimych Gosudarstv (SNG); Společenství nezávislých států (21. 12. 1991)
UM	Union pour la Méditerranée; Unie pro Středomoří (13. 7. 2008)
UNASUR	Unión de Naciones Suramericanas;; União de Nações Sul-Americanas; Unie jihoamerických zemí (16. 4. 2007)
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea; Úmluva OSN o námořním právu (10. 12. 1982)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development; Konference OSN o obchodu a rozvoji (30. 12. 1964)
UNDP	United Nations Development Program; Rozvojový program OSN (22. 11. 1965)
UNEP	United Nations Environment Program; Program OSN pro životní prostředí (15. 12. 1972)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization; Organisation des Nations unies pour l'éducation, la science et la culture; Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura; Organizacija Ob"edinjennych Nacij po voprosam obrazovanija, nauki i kul'tury; Organizace OSN pro školství, vědu a kulturu (4. 11. 1946)
UNFCC	United Nations Framework Convention on Climate Change; Rámcová úmluva OSN o změnách podnebí (21. 3. 1994)
UNHCR	United Nations Office of the High Commissioner for Refugees; Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (1. 1. 1951)
UNICEF	United Nations Children's Fund; Dětský fond OSN (11. 12. 1946)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization; Organizace OSN pro průmyslový rozvoj (17. 11. 1966)
UNPO	Unrepresented Nations and Peoples Organization; Organizace nezastoupených států a národů (11. 2. 1991)
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East; Agentura OSN materiální pomoci pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (8. 12. 1949)
UNWTO	United Nations World Tourism Organization; Světová organizace cestovního ruchu OSN (1. 12. 2005)
UPU	Universal Postal Union; l'Union postale universelle; Světová poštovní unie (9. 10. 1874)
WADB	West African Development Bank; Banque Ouest-Africaine de Développement (BOAD); Západoafrická rozvojová banka (14. 12. 1973)
WAEMU	West African Economic and Monetary Union; Union Économique et Monétaire Ouest Africaine (UEMOA); Západoafrická hospodářská a měnová unie (1. 8. 1994)
WCO	World Customs Organization; Světová celní organizace (22. 1. 1994)
WEU	Western European Union; Union de l'Europe occidentale (UEO); Západoevropská unie (23. 10. 1954)

WFTU	World Federation of Trade Unions; Světová odborová federace (3. 10. 1945)
WHO	World Health Organization; Světová zdravotnická organizace (7. 4. 1948)
WIPO	World Intellectual Property Organization; Světová organizace duševního vlastnictví (26. 4. 1970)
WMO	World Meteorological Organization; Světová meteorologická organizace (23. 3. 1950)
WTO	World Trade Organization, Organisation mondiale du commerce (OMC); Světová obchodní organizace (1. 1. 1995)
ZC	Zangger Committee; Zanggerský výbor (1971/1974)

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Abchazská (autonomní) republika, abchazsky *Apsny Ahwyntkara*, gruzínsky *Apxazetis Avtonomiuri Respublika*, rusky (Avtonomnaja) Respublika Abchazija. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** abchazsky *Apsny*, gruzínsky *Apxazeti*, rusky Abchazija. **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** abchazština (*apsua byzšwa*), gruzínština (*kartuli ena*), ruština (ruskij jazyk). **FORMA VLÁDY:** separatistický státní útvar, mezinárodně neuznaný; *de iure* autonomní republika v rámci Gruzie, *de facto* nezávislý stát; „legální vláda“ autonomní republiky je omezena na severovýchodní část Abchazska (Horní Abchazsko). **HLAVA STÁTU/ÚZEMÍ:** prezident/předseda Rady ministrů. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády/předseda Nejvyšší rady. **ROZLOHA:** 8 660 km². **OBYVATELSTVO (2007):** 152 950. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 17,7 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** západní Asie, severozápad Gruzie. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+3/UTC+4 (Gruzínský čas/Gruzínský letní čas, GET/GEST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Suchumi (Aqua/Soxumi/Suchumi) (79 105 obyv. – 2007), 43°01' s. š., 41°00' v. d.; **SÍDLO AUTONOMNÍ VLÁDY:** Čchalta (Čchalta/Čxalta/Čchalta). **JINÁ MĚSTA (OBYV. – 2007):** Tkvarčeli (Tqwarcal/Tqvarčeli/Tkvarčeli) (18 105), Očamčira (Očamčyra/Očamčire/Očamčira) (15 649), Gudauta (Gwdouta/Gudauta/Gudauta) (11 794), Picunda (Picunda/Bičvintha/Picunda) (8 147), Gagra (7 782). **MĚNA:** ruský rubl (RUB) = 100 kopejek/gruzínský lari (GEL) = 100 tetri; apsar (pouze pamětní mince). **STÁTNÍ HYMNA (1992):** „Aiaaira“ (Vítězství).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: 1) republika s vlastní ústavou, zákonodárstvím a parlamentem, *de facto* nezávislá na Gruzii, **výkonná moc:** prezident (volen v přímých volbách na 5 let), předseda vlády (jmenovaný prezidentem), **zákonodárná moc:** Lidové shromáždění (35 poslanců volených na 5 let); *poslední prezidentské volby:* 3. 10. 2004, *poslední parlamentní volby:* 4. 3. 2007; 2) formálně autonomní republika (→Gruzie), **výkonná moc:** předseda Nejvyšší rady, předseda Rady ministrů. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 8. 4. 1991 vyhlášení nezávislosti na Sovětském svazu (spolu s Gruzii)/23. 7. 1992 – jednostranné vyhlášení nezávislosti na Gruzii. **ÚSTAVA:** 12. 10. 1999. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Komunistická strana Abchazska (*Apchazetis Komunisturi Partia*), Ajtajra (Obnova), Amcachara (Signální světla), Republikánská strana. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** UNPO. **HRANICE:** Ruská federace (Karačajsko-Čerkesko), (Gruzie). **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 6 okresů: Gali (Gal araion/Galis raioni/Gal'skij rajon) (Gal/Gali/Gali), Gudauta (Gwdouta araion/Gudautis raioni/Gudautskij rajon) (Gwdouta/Gudauta/Gudauta), Gulripši (Gwlryps araion/Gulripšis raioni/Gul'ripšskij rajon) (Gwlryps/Gulripši/Gul'ripši), Očamčira (Očamčyra araion/Očamčiris raioni/Očamčirskij rajon) (Očamčyra/Očamčire/Očamčira), Suchumi (Aqwa araion/Soxumis raioni/Suchumskij rajon) (Aqwa/Soxumi/Suchumi), 1 město: Suchumi (Aqwa akalak'/Kalaki Soxumi/Gorod Suchumi). **HLAVNÍ JAZYKY:** abchazština (*apsua byzšwa*), gruzínština (*kartuli ena*), ruština (ruskij jazyk), mingrelština, arménština. **ETNICKÉ SLOŽENÍ (1997):** Abchazové (*Apsua*, 36,98 %), Gruzíni (*Karthvelebi*, 29 %), ostatní (1989): Arméni (*Hajer*, 14,6 %), Rusové (*Rusckije*, 14,3 %), Řekové (*Ellinis*), Ukrajinci (*Ukrajincy*). **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** ruské pravoslaví, gruzínské pravoslaví, judaismus; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –.

POLHOHA A CHARAKTERISTIKA Území v severozápadní části Malého Kavkazu při východním pobřeží Černého moře, v době existence SSSR významná přímořská lázeňská oblast (Gagra, Picunda, Suchumi) s rozvinutým zemědělstvím (subtropické plodiny) a průmyslem (zejména těžba černého uhlí, kožedělný a dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl), v 90. letech 20. století postiženo občanskou válkou.

PŮVOD JMÉNA Pojmenováno podle Abchazů, etnika, které tvoří vedle Gruzínů základ obyvatelstva. Dříve česky též *Abchazie*.

HISTORICKÝ PŘEHLED Území Abchazska bylo Řekům známo již v 7. století př. n. l. V 6. až 4. století př. n. l. součást Kolchidy (řecké osady Dioskúrias – Suchumi, Pityús – Picunda), od konce 2. století př. n. l. pontské říše, od 65 př. n. l. římské říše (po Pompejově vítězství nad Mithridatem). Již koncem 1. století založili Abazgové a Apsilové, předkové dnešních Abchazů, rané knížectví. V 4.–6. století součást byzantské říše, pod jejímž vlivem se v Abchazsku (stejně jako v Gruzii) šířilo křesťanství. V 8. letech 8. století bylo založeno abchazské království (mělo vliv na konečné zformování abchazské národnosti). Ve 2. polovině 10. století součást sjednocené Gruzie, od 2. poloviny 13. století knížectví v závislosti na Osmanské říši, jež si Abchazsko definitivně podrobila mezi lety 1555 a 1578 a podpořila pronikání islámu (dnes většina Abchazů vyznává sunnitský islám).

V době silící ruské expanze přijali místní vládcové dobrovolně pravoslaví a roku 1810 i ruský protektorát. Pokusy zbavit se ruské nadvlády (1823, 1877–1878) byly neúspěšné. Součástí Ruské říše Abchazsko zůstalo až do roku 1917, kdy se stalo součástí Gruzie a spolu s ní Zakavkazské federativní demokratické republiky. Po jejím rozpadu v roce 1918 se Abchazsko spojilo s Dagestánem, Čečenskem, Ingušskem, Kabardskem, Adygskem (Čerkeskem), Karačajskem, Balkarskem, Dagestánem a Osetií do Republiky horalů severního Kavkazu (11. 5. 1918). Severokavkazská republika byla o rok později obsazena gruzínskými jednotkami.

Abchazsko zůstalo součástí Gruzie do roku 1921, kdy byla vyhlášena nezávislá Abchazská sovětská socialistická republika (4. 3. 1921). Ta však již 16. 12. 1921 byla opět začleněna do Gruzie (od února 1931 se statutem autonomní republiky). Za ruské a sovětské nadvlády se postupně snižoval podíl Abchazů na celkovém počtu obyvatelstva ve prospěch Gruzínů a Rusů (zatímco roku 1897 Abchazové tvořili 55 %, již v roce 1926 to bylo pouhých 26 %, a v roce 1989 dokonce jen 17,7 %).

VÝVOJ OD KONCE 80. LET 20. STOLETÍ V posledních letech existence SSSR zesílilo abchazské separatistické hnutí. Od listopadu 1988 se šířily výzvy k vystoupení z Gruzínské SSR a začlenění do Ruské federace s právy autonomní republiky. Nakonec byla 25. 8. 1990 deklarována svrchovanost Abchazské ASSR pod názvem Abchazská SSR. Poté, co gruzínský parlament v dubnu 1991 obnovil platnost ústavy z roku 1921, a tím zbavil Abchazsko autonomie, abchazský Nejvyšší sovět vyhlásil plnou nezávislost na Gruzii pod názvem Republika Abchazsko (23. 7. 1992) a obnovil platnost ústavy z roku 1925.

Po vyhlášení nezávislosti vyslala Gruzie do Abchazska svá vojska a začala občanská válka. V září 1993 získali Abchazové opět kontrolu nad územím své republiky a od té doby začalo Abchazsko vystupovat jako suverénní stát, i když mezinárodním společenstvím neuznávaný. V březnu 1994 Gruzie prohlásila abchazský parlament za rozpuštěný. V dubnu 1994 byla podepsána gruzínsko-abchazská dohoda o příměří a 14. 5. 1994 uza-

vřena v Moskvě dohoda o rozmístění mírových sil SNS v nárazníkovém 24 km širokém pásmu mezi Gruzii a Abchazskem. V červenci 1994 byl rovněž udělen mandát k šestiměsíčnímu rozmístění pozorovatelů OSN v Gruzii (UNOMIG). V říjnu 1994 povolily abchazské úřady odchod několika set tisíc převážně gruzínských uprchlíků.

26. 11. 1994 vstoupila v platnost nová ústava, která Abchazsko definuje jako suverénní právní stát a subjekt mezinárodního práva. Dosavadní předseda abchazského parlamentu Vladislav Ardzinba byl zvolen abchazským prezidentem. 16. 4. 1995 abchazský parlament rozhodl o připojení Abchazska k Rusku, k tomu však dosud nedošlo. Na svém zasedání 23. 8. 1995 odmítl abchazský parlament konfederaci s Gruzii. Počátkem roku 1996 byl mandát pozorovatelů OSN prodloužen o dalších šest měsíců.

V 1. polovině roku 1996 se v Suchumi ustavila Federace muslimských národů severního Kavkazu, k níž přistoupilo i Čečensko. Parlamentní volby 23. 11. 1996 gruzínská vláda neuznala. 14. 8. 1997 uzavřeli gruzínský prezident Eduard Ševardnadze a abchazský prezident Vladislav Ardzinba v Tbilisi dohodu o nepoužívání síly při řešení konfliktu mezi oběma zeměmi. V listopadu 1997 se zástupci Gruzie a Abchazska dohodli na komuniké o mírové spolupráci. Abchazsko nadále trvá na vytvoření konfederace dvou nezávislých států.

3. 10. 1999 se konaly prezidentské volby a referendum o nezávislosti Abchazska na Gruzii. Výsledky referenda byly odmítnuty jak gruzínskou stranou, tak RB OSN. 12. 10. 1999 abchazský parlament jednomyslně schválil nezávislost na Gruzii. Tuto skutečnost potvrdila nová ústava.

I po vítězství demokratických sil v Gruzii v roce 2004 konflikt mezi Abchazskem a ústřední gruzínskou vládou nadále přetrvává. Vedle provládních a opozičních sil v samotném Abchazsku existuje i progruzínská vláda v severovýchodním Abchazsku. V prezidentských volbách v lednu 2005 zvítězil opoziční kandidát Sergej Bagapš. Nahradil tak po deseti letech abchazsko-gruzínského konfliktu Vladislava Ardzinbu.

18. 10. 2006 abchazský parlament předložil rezoluci vyzývající Rusko, mezinárodní organizace a zbytek mezinárodního společenství k uznání abchazské nezávislosti na základě toho, že Abchazsko má všechny znaky nezávislého státu.

Konfliktu Gruzie s Ruskem v srpnu 2008 využilo i Abchazsko, které obsadilo území dosud ovládané progruzínskou vládou. 26. 8. 2008 Rusko oficiálně uznalo nezávislost Abchazska a o několik dní později ji uznala i Nikaragua, a rovněž *de facto* nezávislé státy Jižní Osetie a Podněstersko.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

A) VLÁDA ABCHAZSKÉ REPUBLIKY:

Prezident: 12. únor 2005–, Sergej (Vasiljevič) Bagapš (* 4. 3. 1949)

Předseda vlády: 14. únor 2005–, Aleksandr (Zolotinskovič) Ankvab (Anqwab) (* 26. 12. 1952)

B) VLÁDA ABCHAZSKÉ (AUTONOMNÍ) REPUBLIKY (V EXILU)

Předseda Nejvyšší rady: 16. březen 2004–, Temur Mžavia (* 1952)

Předseda vlády: 21. březen 2006–, Malchas Akišbaia (Akwšbaia) (* 6. 5. 1972)

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Adygská republika, adygsky *Adyge Respublik*, rusky *Respublika Adygeja*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** adygsky *Adyge*, rusky *Adygeja*. **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** adygština (*adygebze*), ruština (*russkij jazyk*). **FORMA VLÁDY:** subjekt (republika) Ruské federace. **HLAVA STÁTU:** prezident. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 7 798,4 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 448 026. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 57,5 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihovýchodní Evropa, severní Kavkaz. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+3/UTC+4 (*Moskevský čas/Moskevský letní čas*, MSK/MSD, též MSKS). **HLAVNÍ MĚSTO:** Majkop (*Myjeqwape/Majkop*) (159 586 obyv. – 2007), 44°36' s. š., 40°05' v. d. **JINÁ MĚSTA** (obyv. – 2007): Jablonovskij (25 114), Adygejsk (*Adygeqale/Adygejsk*) (12 206), Giaginskaja (Džedže/Giaginskaja) (15 191), Kamennomostskij (Kaménnomost/Kamennomostskou) (7 596), Dachovskaja (Daĥo/Dachovskaja). **MĚNA:** ruský rubl (RUR) = 100 kopejek. **STÁTNÍ HYMNA** (25. 3. 1992): „Adyge čyguš/Zemlja adygsckaja“ (Adygská země), hudba: Umar Chacicovič Tchabisimov, slova: Ischak Šumafovič Mašbaš, ruský text: Jurij Krjučkov.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s prezidentem, *výkonná moc:* prezident (volen v přímých volbách na 5 let), vláda, *zákonodárná moc:* dvoukomorová Státní rada Adygské republiky (*Gosudarstvennyj Sovet-Chase Respubliki Adygeja*): Rada poslanců (*Sovet Predstavitelej*, 27 poslanců volených na 5 let), Rada republiky (*Sovet Respubliki*, 27 poslanců volených na 5 let). **SVRCHOVANOST:** 28. 6. 1991 – přijata deklarace o státní svrchovanosti Adygské SSR. **ÚSTAVA:** 10. 3. 1995 (poslední změna 26. 11. 2001). **HRANICE:** Ruská federace (Krasnojarský kraj). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** –. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 7 okresů (*rajonlar / rajony*): Džedže rajon/Giaginskij rajon (Džedže/Giaginskaja), Košheble rajon/Košehabl'skij rajon (Košheble/Košehabl'), Krasnogvardejske rajon/Krasnogvardejskij rajon (Krasnogvardejske/Krasnogvardejskoje), Myjeqwape rajon/Majkopskij rajon (Tul'skij), Šeudžen rajon/Šovgenovskij rajon (Hekwrynehabl/Chakurinohabl'), Tehwtemyqwaj rajon/Tachtamukajskij rajon (Tehwtemyqwaj/Tachtamukaj), Teucož rajon/Teučezskij rajon (Penežyqwaj/Ponežukaj), 2 města: Qaler Myjeqwape/Gorod Majkop, Qaler Adygeqale/Gorod Adygejsk. **HLAVNÍ JAZYKY:** adygština (*adygdbze*), ruština (*russkij jazyk*), ukrajinština (*ukrajins'ka mova*), arménština (*hajeren lezou*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2002, sčítání): Adygové (*Adyge*, 24,2 %), Rusové (*Russkije*, 64,5 %), Arméni (*Hajer*, 3,4 %), Ukrajinci (*Ukrajincy*, 2,0 %), Kurdové (0,8 %) a další. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** sunnitský islám, pravosláví; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Území v severozápadní části Velkého Kavkazu, enkláva v Krasnodarském kraji; významná zemědělská a průmyslová oblast (obiloviny, kukuřice, cukrová řepa, dřevozpracující průmysl).

PŮVOD JMÉNA Pojmenováno podle Adygů, kteří tvoří základ domácího, neruského obyvatelstva.

HISTORICKÝ PŘEHLED Dějiny Adygska jsou úzce spjaty s dějinami sousedních severokavkazských státních útvarů (zejména →Karačajsko-Čerkeska a →Kabardsko-Balkarska). V minulosti bylo Adygsko označováno názvem Čerkesko. V 5.–10. století zde byl vytvo-

řen silný kmenový svaz, od 10. století se dějiny oblasti vyvíjely v těsném vztahu s Ruskem. Od 6. století pod vlivem Byzance pronikalo křesťanství, v 18. století v důsledku závislosti na Osmanské říši převládl sunnitský islám.

V 1. polovině 19. století bylo Čerkesko fakticky nezávislým státem (jak na Osmanské říši, tak na Rusku), jenž se rozkládal od řeky Laby a Kubáně až k černomořskému pobřeží. V 30.–60. letech 19. století ve prospěch čerkeské nezávislosti aktivně působil skotský dobrodruh, literát, diplomat a rusofob David Urquhart (1805–1877). V 19. století se Čerkesko nakonec stalo součástí Ruska. V květnu 1917 byl na 1. horském sjezdu ve Vladikavkazu ustaven Svaz sjednocených horalů Kavkazu, jenž se v září 1917 prohlásil zplnomocněnou vládou nezávislou na Rusku.

Po ruské bolševické revoluci v říjnu 1917 Svaz vyhlásil ve Vladikavkazu nezávislou Horskou republiku, jejímiž členy byly kromě Adygyska (Čerkeska) dále Ingušsko, Čečensko, Kabardsko, Karačajsjo, Dagestán a Osetie. Na konci roku 1917 se Adygsko spolu s horskou vládou stalo členem Jihovýchodního svazu kozáckých vojsk, kavkazských horalů a svobodných stepních národů. Když byla v březnu 1918 vytvořena Těrská (Těrecká) sovětská republika, členové vlády Svazu sjednocených horalů Kavkazu vytvořili v tifliském exilu 11. 5. 1918 Republiku horalů severního Kavkazu a přijali demokratickou ústavu. Republika však nekontrolovala žádné území, protože severní Kavkaz byl v letech 1918–1920 obsazen okupačními tureckými a německými vojsky. Od ledna 1921 bylo Adygsko součástí Horské ASSR. 27. 7. 1922 byla ustavena Adygská autonomní oblast v rámci RSFSR (Kubánsko-černomořská oblast). 24. 8. 1922 byla přejmenována na Adygskou (Čerkeskou) autonomní oblast. 14. 10. 1924 se stala součástí Severokavkazského kraje a v červenci 1928 byla opět přejmenována na Adygskou autonomní oblast. 13. 9. 1937 se stala součástí nově ustaveného Krasnodarského kraje.

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ V souvislosti se státoprávními změnami v posledních letech existence SSSR se Adygská AO jednostranně prohlásila Adygskou ASSR (5. 10. 1990). 28. 6. 1991 byla přijata deklarace o státní suverenitě Adygské SSR. Ze strany RSFSR byla tato skutečnost definitivně potvrzena až změnou ústavy Ruské federace ze 3. 7. 1991, v níž byl oficiálně změněn statut původní Adygské AO na SSR Adygsko. Po rozpadu SSSR byla SSR Adygsko přejmenována na Republiku Adygsko (24. 3. 1992).

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezident: 13. leden 2007–, Aslančerij Kitovič Tchakušinov (* 12. 7. 1947)

Předseda vlády: 12. květen 2008–, Karalbijejič Kumpilov (úřadující do 28. května 2008) (* 1973)

Adžarsko, GE-AJ, Asie

GE

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Adžarská autonomní republika, gruzínsky *Ačaris Avtonomiuri Respublika*, rusky *Avtonomnaja Respublika Adžarija*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** gruzínsky *Ačara*, rusky *Adžarija*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** gruzínština (*kartuli ena*), (ruština). **FORMA VLÁDY:** autonomní republika v Gruzii. **HLAVA ÚZEMÍ:** gruzínský prezident, předseda Nejvyšší

radly (parlamentu). **HLAVA VLÁDY:** předseda Rady ministrů. **ROZLOHA:** 2 880 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 371 058. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 129 obyvj./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** západní Asie, jihozápad Gruzie. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+3/UTC+4 (*Gruzínský čas/Gruzínský letní čas*, GET/GEST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Batumi (115 806 obyvj. – 2007), 41°39' s. š., 41°39' v. d. **JINÁ MĚSTA** (obyvj. – 2007): Kobuleti (17 843). **MĚNA:** gruzínský lari (GEL) = 100 tetri. **MÍSTNÍ HYMNA** (26. 6. 2000): bližší údaje neznám.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: autonomní republika s vlastní ústavou, zákonodárstvím a parlamentem
výkonná moc: Rada ministrů (jmenována gruzínským prezidentem), předseda Rady ministrů,
zákonodárná moc: Nejvyšší rada (30 poslanců volených na 5 let); *poslední parlamentní volby:* 20. 7. 2004. **ÚSTAVA:** 2004. **HRANICE:** (Gruzie), Turecko. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 58 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 5 okresů (*raioni*): Chelvačauri (Xelvačauris raioni/Chelvačauriskij rajon) (Xelvačauri/Chelvačauri), Chulo (Xulos raioni/Chulojskij rajon) (Xulo/Chulo), Keda (Kedis raioni/Kediskij rajon) (Keda), Kobuleti (Kobuletis raioni/Kobuletskij rajon) (Kobuleti), Šuachevi (Šuaxevis raioni/Šuachevskij rajon) (Šuaxevi/Šuachevi), 1 město: Kalaki Batumi/Gorod Batumi. **HLAVNÍ JAZYKY:** gruzínština (*kartuli ena*) (vč. adžarštiny), ruština (*ruskij jazyk*), arménština (*hajeren lezou*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2002): Adžarové (Ačareli) a Gruzíni (*Karthvelebi*) (93,4 %), Rusové (*Russkije*, 2,4 %), Arméni (*Hajer*, 2,3 %), Řekové (*Ellinis*, 0,6 %) a další. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** sunnitský islám, ruské pravoslaví, gruzínské pravoslaví; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Území v jihozápadní Gruzii při východním pobřeží Černého moře. Významná přímořská lázeňská oblast s rozvinutým zemědělstvím (subtropické plodiny) a průmyslem (zejména petrochemickým).

PŮVOD JMÉNA Pojmenováno podle Adžarů, kteří spolu s Gruzíny tvoří základ obyvatelstva. Dříve česky též *Adžárie*.

HISTORICKÝ PŘEHLED V 6.–4. století př. n. l. součást Kolchidy, poté kavkazské Ibérie, pontské říše, od roku 65 př. n. l. římské říše (po Pompejově vítězství nad Mithridatem). Ve 4. století součást Laziké, ve 2. polovině 10. století sjednocené Gruzie. V 11. století turecké a ve 13. století mongolsko-tatarské nájezdy. Od 17. století pod vládou Osmanské říše, pod jejímž vlivem bylo původní křesťanské obyvatelstvo (Adžarové, blízcí příbuzní Gruzínů) islamizováno. Po berlínském kongresu roku 1878 Adžarsko připadlo Rusku (Kars, Adžarsko, Batumi).

Roku 1917 se stalo součástí Gruzie a spolu s ní Zakavkazské federativní demokratické republiky. Berst-litevským mírem bylo Adžarsko 3. 3. 1918 postoupeno Ruskem spolu s Karsem a Batumi Osmanské říši. Následovala okupace oblasti a vytvoření turecké loutkové Jihovýchodní kavkazské republiky. V prosinci 1918 Britové okupovali pobřežní oblasti. V lednu 1919 vznikla pod britským protektorátem Republika Batumi. V průběhu roku 1920 se postupně celé Adžarsko stalo součástí Gruzie. Po vyhlášení Gruzínské SSR (25. 2. 1921) byla brzy nato ustavena Adžarská autonomní sovětská socialistická republika (16. 7. 1921). **VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ** V rámci územní reorganizace po rozpadu SSSR bylo Adžarsko v roce 1991 přeměněno na Adžarskou autonomní republiku v rámci Gruzie. Během demonstrací v roce 1992 byla obnovena i myšlenka nezávislé Republiky Batumi. 26. 9. 1996 se konaly první svobodné parlamentní volby.

26. června 2000 Nejvyšší rada Adžarské autonomní republiky schválila novou ústavu, vlajku, znak a státní hymnu. V prezidentských volbách v listopadu 2001 opět zvítězil Abašidze, s nímž se počítalo jako s kandidátem na gruzínského prezidenta v roce 2005. Po vystoupení proti nové gruzínské vládě v květnu 2004 byl však nucen emigrovat do Ruska. Zároveň byla na přechodné období vyhlášena přímá prezidentská správa a vytvořena Prozatímní rada. Po pádu Abašidzeho byla přijata nová ústava a zákon, jenž nově definoval autonomii Adžarska.

V červenci 2007 bylo do Batumi přestěhováno sídlo Gruzínského ústavního soudu.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Předseda Nejvyšší rady (parlamentu): 20. červenec 2004–, Micheil Macharadze (* 13. 11. 1946)

Předseda vlády: 20. červenec 2004–, Levan Varšalomidze (* 17. 1. 1972)

AFGHÁNISTÁN, AF/AFG, Asie

AFG

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Islámská republika Afghánistán, paštsky *De Afghánistán islámí džumhúriját* (*Də Afġānistān Islāmī Jumhūrīyat*), darí *Džomhúrije eslámíje Afghānestán* (*Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Afġānestān*). **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** paštsky *De Afghánistán* (*Də Afġānistān*), darí *Afghānestán* (*Afġānestān*). **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** paštština (*paštó*), darí (*darí*). **FORMA VLÁDY:** islámská prezidentská republika. **HLAVA STÁTU A VLÁDY:** prezident. **ROZLOHA:** 645 807 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 27 089 593. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 41,8 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní Asie. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+4:30 (*Afghánský čas*, AFT). **HLAVNÍ MĚSTO:** Kábul (*Kābul/Kābol*) (3 199 091 obyv. – 2007), 34°32' s. š., 69°10' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Kandahár (*Qandahār*) (411 727), Mazáre Šaríf (*Mazār-e Sharīf*) (326 737), Herát (*Herāt*) (283 581), Dželálábád (*Jalālābād*) (217 879), Kunduz (*Qondūz/Qundūz*) (171 816). **MĚNA:** (nový) afghání (AFN, Af) = 100 púlů, paštsky a darí *afghání* = 100 púl. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 19. srpen (1919 – vyhlášení nezávislosti na Velké Británii). **STÁTNÍ HYMNA** (14. 5. 2006): „Soroud-e Melli“ (Hymna lidu), hudba: Babrak Wassa, slova: Abdul Bari Jahani.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: islámská republika, *výkonná moc:* prezident (zvolen Velkým shromážděním), Velké shromáždění (*Loja Džirga*), *předseda vlády, zákonodárná moc:* dvoukomorové Národní shromáždění: Lidová sněmovna (*Wolesi Džirga*, 250 poslanců), Sněmovna starších (*Mešrano Džirga*, 102 členové); *poslední prezidentské volby:* 9. 10. 2004, *poslední parlamentní volby:* 18. 9. 2005. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 19. 8. 1919 – vyhlášení nezávislosti na Velké Británii. **ÚSTAVA:** 26. 1. 2004. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** –; **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Islámská sociální strana Afghánistánu (*Hezbe džamíjate islámí Afghánistán*), Islámská strana Afghánistánu (*Hezbe islámí Afghánistán*), Strana Národní kongres Afghánistánu (*Hezbe Kongrae Mili Afghánistán*) a další. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (19. 11. 1946), ADB, APM, BTWC, CP, CTBT, ECO, ENMOD, FAO, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICCT, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, Interpol, Intersputnik, IOC, IOM, IPU, ISESCO, ISO (dopisující člen), ITSO, ITU, MIGA, NAM, NPT,

NTBT, OIC, OPCW, OSCE (partner), SAARC, SACEP, UNCTAD, UNCTAD, UNESCO, UNFCCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (pozorovatel). **NEJNIŽŠÍ BOD:** 258 m n. m. – Amudarja (Amūdaryā); **NEJVYŠŠÍ BOD:** 7 492 m n. m. – Nóšak (Nowshāk). **HRANICE:** celkem 5 529 km, Čína 76 km, Írán 936 km, Kašmír a Pákistán 2 430 km, Tádžikistán 1 206 km, Turkmenistán 744 km, Uzbekistán 137 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 34 provincie (*wilájatúna/welájathá*): Badachšán (də Badaḡšān wilāyat/Velāyat-e Badaḡšān) (Fajzábád/Fayzābād/Faizābād), Bádghís (də Bādġīs wilāyat/Velāyat-e Bādġīs) (Kalaje Nau/Qal‘ā-yi Nau/Qal‘ā-ye Nau), Baghlán (də Baġlān wilāyat/Velāyat-e Baġlān) (Pole Chomrī/Pul-i Humrī/Pol-e Homrī), Balch (də Balḡ wilāyat/Velāyat-e Balḡ) (Mazāre Šarīf/Mazār-i Šarīf/Mazār-e Šarīf), Bámján (də Bāmyān wilāyat/Velāyat-e Bāmyān) (Bámjān/Bāmyān), Dájkondí (də Dāykundī wilāyat/Velāyat-e Dāykondī) (Chadír/Hadír), Džauzdžán (də Jauzjān wilāyat/Velāyat-e Jauzjān) (Šiberghán/Šibirġān/Šeberġān), Faráh (də Farāh wilāyat/Velāyat-e Farāh) (Faráh/Farāh), Fárjáb (də Fāryāb wilāyat/Velāyat-e Fāryāb) (Majmana/Maymanā/Maimanā), Ghazní (də Ġaznī wilāyat/Velāyat-e Ġaznī) (Ghaznī/Ġaznī), Ghór (də Ġor wilāyat/Velāyat-e Ġor) (Čaghčarán/Čagčarān), Herát (də Hirāt wilāyat/Velāyat-e Herāt) (Herát/Hirāt/Herāt), Hilmand (də Hilmand wilāyat/Velāyat-e Helmand) (Laškargáh/Laškargāh), Chóst (də Ḥost wilāyat/Velāyat-e Ḥōst) (Chóst/Host/Hōst), Kábul (də Kābəl wilāyat/Velāyat-e Kābol) (Kábul/Kābəl/Kābol), Kandahár (də Kandahār wilāyat/Velāyat-e Qandahār) (Kandahár/Kandahar/Qandahār), Kápisá (də Kāpīsā wilāyat/Velāyat-e Kāpīsā) (Mahmudrak/Mahmūd-i Rāqī/Mahmūd-e Rāqī), Kunar (də Kunaṛūnā wilāyat/Velāyat-e Konarhā) (Asadábád/Asa‘dābād/Asadābād), Kunduz (də Kunduz wilāyat/Velāyat-e Kondož) (Kunduz/Kunduz/Kondož), Laghmán (də Laġmān wilāyat/Velāyat-e Laġmān) (Mehterlam/Mihtarlām/Mehtarlām), Lógar (də Loġar wilāyat/Velāyat-e Lōgar) (Pole Alam/Pul-i ‘Alam/Pol-e ‘Alam), Nangarhár (də Nangarhār wilāyat/Velāyat-e Nangarhār) (Džalálábád/Jalālābād/Jalālābād), Nímroz (də Nīmroz wilāyat/Velāyat-e Nīmroz) (Zarandž/Zaranj), Núristán (də Nūristān wilāyat/Velāyat-e Nūrestān) (Kámdēš/Kāmdēš/Kāmdēš), Paktíká (də Paktīkā wilāyat/Velāyat-e Paktīkā) (Šaran/Šaranā/Šaran), Paktjá (də Paktyā wilāyat/Velāyat-e Paktyā) (Gardéz/Gardez/Gardēz), Pandžšér (də Panjšer wilāyat/Velāyat-e Panjšēr) (Bázarak/Bāzarak), Parván (də Parwān wilāyat/Velāyat-e Parvān) (Čaríkár/Čarīkār), Samangán (də Samangān wilāyat/Velāyat-e Samangān) (Ajbak/Zybák/Aibak), Sare Pol (də Sar-i Pul wilāyat/Velāyat-e Sar-e Pol) (Sare Pol/Sar-i Pul/Sar-e Pol), Tachár (də Taḡār wilāyat/Velāyat-e Taḡār) (Tálokán/Tāluqān/Tāloqān), Uruzgán (də Uruzgān wilāyat/Velāyat-e Orozġān) (Tirinkot/Tirinkot/Terīnkōt), Vardak (də Wardak wilāyat/Velāyat-e Vardak) (Majdānšár/Maydānšār/Maidānšahr), Zábol (də Zābəl wilāyat/Velāyat-e Zābol) (Kalát/Qalāt). **HLAVNÍ JAZYKY:** paštština (paštó, západní a jižní, 35 %), darí (*darī*, afghánská perština, východní farsí, 50 %), uzbečtina (jižní, *uzbek tili*, 8 %), turkmenština (*türkmençe*, 3 %), 70 dalších jazyků (balúčtina, pašái aj.) a četné dialekty. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2004): Paštunové (Paštún, 42 %), Tádžikové (Tóčik, 27 %), Hazárové (Hazára, 9 %), Uzbekové (Üzbek, 9 %), Čarajmákové (Čahár Ajmák, 4 %), Turkmeni (*Türkmen*, 3 %), Balúčové (Balúč, Balóc, 2 %), Núristánci (Aškúnové, Damélové, Kátíové, Prásúnové, Vamové aj.), Pašajové, Kyrgyzové, Afšárové, Karakalpakové, Kazaši aj. a menšiny Indů, Arabů, Židů. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2004): sunnitský islám (80 %), ší‘itský islám (19 %), ostatní (1 %); **STÁTNÍ NÁBOŽEN-**

STVÍ: islám. INFLACE: 16,3 % (2005, odhad); **HDP** (USD/OBYV.): 800 (2004, odhad). **ZAHRA-
NIČNÍ OBCHOD** (2005): import: USA 25,8 %, Indie 21,2 %, Pákistán 20,3 %, Finsko 4,1 %, export: Pákistán 39 %, USA 9,6 %, Německo 5,6 %, Indie 5,3 %, Turecko 4,2 %, Turkmenis-
tán 4,1 %. **MPZ:** AFG (od 1971).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Vnitrozemský extrémně chudý zemědělský stát v západní Asii, jehož ekonomika je ochromena přes 15 let trvající občanskou válkou. Před jejím vypuknutím významný vývozce bavlny, vlny, ovoce a ručně tkaných koberců, zahraniční obchod byl však přerušen roku 1979.

Kromě několika okrajových oblastí celý stát prostupuje horská soustava Hindúkuše, jehož nejvyšší vrcholky na severovýchodě přesahují výšku 7 000 m n. m. a jsou zaledněny (Nóšak, 7 492 m n. m.). Afghánistán leží v subtropických šířkách, ale má suché, v horách drsné kontinentální podnebí s velkými denními i ročními rozdíly teplot. Srážek je velmi málo, roční průměry 50–300 mm, jen v horách na jihovýchodě až 800 mm. Řeky končí v okolních pouštích nebo v jezerech (pohraniční Amudar'ja, Hilmand, Herírúd). Stepní a pouštní rostlinstvo, jen v horách na severovýchodě lesy.

Obdělává se 12,4 % rozlohy, pastviny zabírají 46 % území. Převažuje rostlinná výroba (obilniny, zelenina, bavlník), v horách chov ovcí a koz. Těžba zemního plynu, soli, polodrahokamů. Z průmyslu zejména textilní a potravinářský. Rozvinutá řemesla, zejména výroba koberců a kožichů. Řídká dopravní síť, železnice téměř neexistují (24,6 km). Afghánistán je v současnosti (2009) největším producentem opia na světě. V roce 2007 až 93 % opiátů na světovém trhu pocházela z Afghánistánu.

PŮVOD JMÉNA Doslova „země Afghánců“. Perského jména *Afghán* se užívalo dříve hlavně o západních afghánských kmenech, východním se říkalo poindičtým jménem *Pathánové* (Paštunové).

HISTORICKÝ PŘEHLED Od starověku (tehdy znám jako Ariana či Chorásán) křižovatka obchodních cest, ale též mocenských zájmů Peršanů, Arabů, Mongolů, Turků a v moderních dějinách i Velké Británie a Ruska. Na jeho území se rozkládaly mocné říše Kušánů (3. století), Heftalitů (6. století) a Mahmúda z Ghazny (998–1030). Arabská invaze v polovině 7. století přinesla islám. Ve 13. století zažil ničivý vpád Čingischána, na konci 14. století se stal součástí říše Velkých Mughalů.

Roku 1747 Ahmad-chán z kmene Durrání (později Ahmadšáh) vytvořil konfederaci pašunských kmenů a silný afghánský stát. Dobyl rozsáhlá území v Indii a východním Íránu, jež však jeho vnuk Zamánšáh opět ztratil. Jednotný stát se rozpadl na knížectví Herát, Kábul, Kandahár a Pěšávar. Od počátku 19. století soupeřili králové z dynastie Durrání (kábulské knížectví) o moc s dynastií Barakzajů, kteří po vítězství nad Velkou Británií v 1. afghánské válce (1838–42) začali sjednocovací proces. Přes zhoršení mezinárodního postavení země po 2. afghánské válce (1878–80) a následnou ruskou expanzi (1885–86) si afghánský stát udržel plnou nezávislost. 18. 6. 1886 byla uzavřena dohoda a definitivně vymezena severozápadní hranice Afghánistánu. Rusko získalo většinu sporného území, avšak fakticky uznalo Afghánistán za sféru britského vlivu.

Za emírů Abdurrahmána (1880–1901) a Habíbulláha (1901–1919) proces vytváření centralizovaného státu vrcholil. Vítězství ve 3. afghánské válce (1919) bylo zároveň vítěz-

stívem mladoafghánského hnutí, jehož vůdce Amanulláh vyhlásil 28. 2. 1919 ihned po nástupu na trůn plnou nezávislost země (uznána smlouvou v Rávalpíndí, podepsanou 19. 8. 1919), čímž ukončil tradiční izolaci země. Proti britskému vlivu hledal podporu u sovětského Ruska, s nímž uzavřel v roce 1921 smlouvu o přátelství. Demokratické reformy, jež zaváděl po vzoru západoevropských zemí a Turecka ve snaze modernizovat zemi, narazily na odpor kmenových chánů a duchovenstva. Ti vyvolali na podzim 1928 povstání, jímž byl Amanulláh svržen. Po roce občanské války se v říjnu 1929 králem prohlásil bývalý ministr války Mohammad Nádir, příbuzný Barakzajů. Po jeho zavraždění roku 1933 nastoupil Mohammad Záhir, jehož autokratická vláda se roku 1964 změnila v konstituční monarchii přijetím poměrně liberální ústavy (v platnost vstoupila 1. 10. 1965).

Po nekrvavém vojenském převratu Mohammada Daúda 17. 7. 1973 byla vyhlášena Afghánská republika. 27. 4. 1978 po ozbrojeném převratu byla vyhlášena Afghánská demokratická republika v čele s prezidentem Núr Muhammadem Tarakím. Reformy vyvolaly povstání, v březnu 1979 byl prezident Tarakí zavražděn, do čela země se postavil předseda vlády Hafízulláh Amín. Ten se obrátil o pomoc na USA, ale v prosinci 1979 vstoupila do země sovětská vojska. Amín byl zabit a nahrazen Babrakem Karmalem, který nastolil socialistický režim.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ Proti okupaci a kolaborantské vládě se postavili mudžáhidové (arabský sg. *mudžáhid*, pl. *mudžáhedín*) a asi 3 miliony obyvatel utekly ze země. V únoru 1989 odešla sovětská vojska, vzájemné boje stran a kmenů však neustaly. Situace využilo ultraortodoxní islámské hnutí Tálibán, které s pákistánskou podporou ovládlo v letech 1994–96 většinu země a nastolilo islámskou diktaturu.

V září 1996 začaly jednotky Tálibánu dobývat zbytek Afghánistánu a 27. 9. se jim podařilo obsadit hlavní město Kábul. Vůdce Tálibánu mulláh Mohammad Omar vyhlásil Afghánistán za plně islámský stát na základě islámského práva (*šar'ía*). Zároveň byla zřízena šestičlenná prozatímní vládní rada, nahrazující předešlou vládu, v čele s mulláhem Mohammadem Rabbáním. V moci Tálibánu se tak ocitly tři čtvrtiny území Afghánistánu. Zbývá čtvrtina na severu země zůstala rozdělena mezi jednotky Uzbeka Abdula Rašída Dóstuma a jednotky věrné bývalému prezidentovi Burhánuddínu Rabbánímu.

V polovině května 1997 vypukla proti Dóstumovi v oblastech pod jeho kontrolou vojenská vzpoura, vedená generálem Abdulem Malikem, který podporoval islámské fundamentalistické hnutí Tálibán. Této situace Tálibán využil k zahájení velké ofenzívy ve střední části a na severu Afghánistánu. 26. 10. 1997 byl na většině Afghánistánu vyhlášen Islámský emirát Afghánistán s fanatickým fundamentalistickým režimem. Na konci roku 1998 Tálibán ovládal již 90 % území Afghánistánu. OSN a mezinárodní společenství však vládu Tálibánu nikdy neuznaly.

K zásadnímu obratu došlo po teroristických útocích 11. 9. 2001 v New Yorku a Washingtonu (USA), zorganizovaných teroristickou organizací al-Ká'ida (Základna) v čele s Usámou Bin Ládinem, jehož hlavní sídlo bylo na území Afghánistánu. Odpovědí světového společenství byl útok spojených americko-britských vojsk spolu se Severní aliancí (Sjednocená islámská národní fronta spásy Afghánistánu) na základny Bin Ládinovy sítě a Tálibánu. Do listopadu 2001 se podařilo dobýt většinu Afghánistánu a 13. 11. 2001 byla obnovena zákonná vláda v čele s Burhánuddínem Rabbáním.

V prosinci 2001 byl jmenován Hamíd Karzáí předsedou prozatímní vlády, v roce 2002 tzv. prozatímním prezidentem a 9. října 2004 vyhrál v řádných prezidentských volbách. Jeho moc v zemi je však spíše symbolická: Tálibán má v současnosti pod kontrolou menší část země, Karzáí pouze oblast hlavního města a vojenští velitelé zbytek země.

V dubnu 2002 se po téměř třicetiletém exilu vrátil do Afghánistánu někdejší král Mohammad Záhir Šáh.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL:

Prezident a předseda vlády: 19. červen 2002–, Hamid ebn Abdul Ahad Karzáí (Hamid ebn Abdul Ahad Karzai) (do 7. prosince 2004 prozatímní prezident) (* 24. 12. 1957)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

MAREK, Jan: *Afghánistán*. Praha, Libri 2003. (Stručná historie států).

MAREK, Jan: *Dějiny Afghánistánu*. Praha, NLN 2006.

AKROTIRI, Asie/Evropa

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Svrchovaná základna Akrotiri, Západní svrchovaná základna; anglicky *Akrotiri Sovereign Base Area, Western Sovereign Base Area*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *Akrotiri*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*). **FORMA VLÁDY:** zámořské území Spojeného království. **HLAVA ÚZEMÍ:** britský panovník. **HLAVA VLÁDY:** administrátor. **ROZLOHA:** 123 km². **OBYVATELSTVO** (2005, ODHAD): 1 300 příslušníků vojenských jednotek, asi 5 000 rodinných příslušníků a civilních pracovníků (v obou územích celkem). **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní pobřeží Kypru. **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC+2/UTC+3 (*Východoevropský čas/Východoevropský letní čas, EET/EEST*). **HLAVNÍ SÍDLO:** Episkopi Cantonment, 34°40' s. š., 32°51' v. d.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: britské zámořské území (*overseas territory*) v čele s britským panovníkem, zastupovaným administrátorem, **výkonná moc:** britská královna, administrátor (jmenován královnou), součást British Sovereign Base Areas. **ÚSTAVA:** –, zákony Velké Británie. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Středozemního moře. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 56,3 km. **HRA-NICE:** Kyperská republika 47,4 km. **HLAVNÍ JAZYKY:** angličtina (*English*), řečtina (kyperská řečtina). **MPZ:** GB, identifikace vozidel místních správních orgánů a civilní policie: SBAA (= Sovereign British Administrative Area)

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Jedna ze dvou britských vojenských základen na Kypru, pozůstatek z dob britské nadvlády na ostrově. Základna Akrotiri leží na jihu ostrova v sousedství města Limassol.

HISTORICKÝ PŘEHLED Obě základny (British Sovereign Base Areas) byly zřízeny na základě smlouvy mezi Velkou Británií a nově vzniklou Kyperskou republikou 16. 8. 1960. Velká Británie si na tomto území ponechala plnou suverenitu a jurisdikci (od roku 2002 podle *British Overseas Territories Act* zámořské území Velké Británie).

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: britská královna (→Spojené království)

Administrátor (velitel britských sil na Kypru): 26. duben 2006–, Richard Lacey (* 1953)

Ålandy (Ålandské ostrovy), AX/ALA, Evropa

AX

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Oblast Ålandy, švédsky *Landskapet Åland*, (finsky *Ahvenanmaan maakunta*). **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** švédsky *Åland*, (finsky *Ahvenanmaa*). **ÚŘEDNÍ JAZYK:** švédština (*svenska*). **FORMA VLÁDY:** autonomní oblast Finska, zároveň provincie. **HLAVA ÚZEMÍ:** prezident Finska, zastupovaný guvernérem. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 1 527 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 27 018. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 17,7 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** severní Evropa, jihozápadní Finsko. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+2/UTC+3 (Východoevropský čas/Východoevropský letní čas, EET/EEST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Mariehamn (Maarianhamina) (10 737 obyv. – 2007), 60°06' s. š., 19°56' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Jomala (3 816), Finström (2 469), Lemland (1 936), Saltvik (1 683). **MĚNA:** euro (€, EUR) = 100 centů, švédsky *euro* = 100 cent. **NÁRODNÍ SVÁTEK:** 9. červen (Självständighetsdagen, Den autonomie, 1922). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna →Finska. **OFICIÁLNÍ MÍSTNÍ HYMNA** (1922): „Ålänningens sång“ (Píseň Åland'anů), hudba: Johan Fridolf Hagfors, slova: John Grandell.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: autonomní oblast Finska s vlastním parlamentem a vládou, *výkonná moc:* předseda vlády (*Landrät*), finskou vládu zastupuje guvernéř, *zákonodárná moc:* Parlament (*Lagtinget*, 30 poslanců volených na 4 roky); *poslední parlamentní volby:* 21. 10. 2007. **ÚSTAVA:** 16. 8. 1991 (Akt autonomie Åland); poslední změna: 2004. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Liberálové Åland (*Liberalerna på Åland*, LpA, liberální), Ålandský střed (*Ålands Center*, AC, centristé), Svobodomyslná spolupráce (*Frissinad Samverkan*, FS, konzervativní), Shromáždění nezúčastněných (*Obunden Samling*, OS, konzervativní), Ålandští sociální demokraté (*Ålands Socialdemokrater*, AS, sociální demokraté), Ålandská pokroková skupina (*Ålands Framstegsgrupp*, AF). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** NC, NIB. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – Botnický záliv (Bottenviken/Perämeri); **NEJVYŠŠÍ BOD:** 129 m n. m. – Orrdalsklint. **POBŘEŽNÍ LINIE:** ? **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 15 obcí (*kommuner*): Brändö kommun (Åva), Eckerö kommun (Eckerö), Finströms kommun (Pålsböle), Föglö kommun (Ålands Degerby), Geta kommun (Geta), Hammarlands kommun (Hammarland), Jomala kommun (Jomala), Kökar kommun (Kökar), Kumlinge kommun (Kumlinge), Lemlands kommun (Lemland), Lumparlands kommun (Lumparland), Saltviks kommun (Ödkarby), Sottunga kommun (Sottunga), Sunds kommun (Kastelholm), Vårdö kommun (Vårdö), **HLAVNÍ MĚSTO:** Mariehamn stad (Mariehamn). **HLAVNÍ JAZYKY** (2004): švédština (*svenska*, 92,4 %), finština (*suomi, suomen kieli*, 5 %). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2004): Švédové (Åland'ané, Ålänningens, 92,4 %), Finové (*Suomalaiset*, 5 %). **NÁBOŽENSKÁ PŘISLUŠNOST:** evangelicko-luteránská církev (94,8 %), finské pravoslavy; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **MPZ:** AX (od 2002), FIN (1993–2002).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Skupina 6 554 ostrovů (z toho asi 60 obývaných) v Botnickém zálivu mezi Finskem a Švédskem, z nichž největší je Fasta Åland. Švédové je nazýva-

ji „de tusen örnas land“ (země tisíců ostrovů). Obyvatelé, většinou švédského původu, se žijí především zemědělstvím a rybolovem.

PŮVOD JMÉNA Švédské jméno znamená „vodní země“ (z germ. **Ahva-land*), z něho vzniklo i finské jméno s významem „země okounů“ (fin. *ahven* „okoun“, *maa* „země“).

HISTORICKÝ PŘEHLED Ålandské ostrovy mají velmi důležitou strategickou polohu jako mocná ochrana Finska. Původními obyvateli byli Vikingové, ve 12. století pokřtěni švédskými misionáři. Od roku 1180 součást Švédska. Za rusko-švédských válek se zde často bojovalo a zejména roku 1717 dobylo mladé ruské loďstvo svého prvního značného úspěchu nad Švédy. Roku 1718 zde byl sjednán mír mezi Ruskem a Švédskem. Až do roku 1809 byly Ålandy součástí Švédska, poté připadly Rusku, které je připojilo k autonomnímu Finskému velkoknížectví (Åbo-björnborgská gubernie).

Po vyhlášení nezávislosti Finska se většina obyvatel Åland v plebiscitu v roce 1918 vyslovila pro připojení ke Švédsku. Na konci 1. světové války byly ostrovy využívány Německem jako základna pro potlačování finské revoluce, po jejím skončení byly na základě smlouvy mezi Finskem, Švédskem a Německem demilitarizovány. V roce 1918 Švédsko předložilo otázku příslušnosti ostrovů pařížské mírové konferenci. Problémem se nakonec zabývala (vzhledem k hrozícímu konfliktu mezi Švédskem a Finskem) Společnost národů, jež Ålandy přiřkla 24. 6. 1921 Finsku (v červnu 1922 byla ostrovům poskytnuta autonomie). V říjnu 1921 na konferenci 10 evropských států v Ženevě byla přijata dohoda o demilitarizaci a neutralizaci Åland, kterou však Sovětské Rusko, jež na konferenci nebylo pozváno, odmítlo uznat.

V roce 1939 začalo Finsko budovat na ostrovech opevnění a remilitarizace pokračovala za 2. světové války. V roce 1947, na základě mírové smlouvy s Finskem, byly Ålandy znovu demilitarizovány. Autonomní statut ostrovů byl obnoven a rozšířen v roce 1951. Kulturní život probíhá výhradně ve švédštině, která je jediným úředním jazykem souostroví. Na Ålandských ostrovech je 16 z celkových 26 švédsky úřadujících nižších administrativních jednotek ve Finsku.

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ V prosinci 1994 schválil parlament Ålandských ostrovů většinou hlasů (26 proti 30) přistoupení k Evropské unii. Statut ostrovů jako bezcelní zóny zůstal přitom zachován, Ålandy rovněž nepodléhají daňovému systému EU.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: finský prezident (→Finsko)

Guvernér: 1. duben 1999–, Peter Lindbäck (* 14. 6. 1955)

Předsedkyně vlády: 26. listopadu 2007–, Viveka Eriksson (* 18. 8. 1956)

ALBÁNIE, AL/ALB, Evropa

AL

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Albánská republika, albánsky *Republika e Shqipërisë*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** albánsky *Shqipëria*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** albánština (*shqip, gjuha shqipe*). **FORMA VLÁDY:** parlamentní republika. **HLAVA STÁTU:** prezident. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 28 748 km² (z toho souš 27 400 km²). **OBYVATELSTVO** (2007): 3 087 159.

HUSTOTA ZALIDNĚNÍ: 107,3 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihovýchodní Evropa, Balánský poloostrov. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+1/UTC+2 (*Středoevropský čas/Středoevropský letní čas, CET/CEST*). **HLAVNÍ MĚSTO:** Tirana/Tiranë (386 025 obyv. – 2007), 41°20' s. š., 19°49' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Drač (Durrës) (126 245), Elbasan (103 604), Vlora/Vlorë (91 711), Skadar (Shkodër) (89 438), Fier (63 471), Korča (Korçë) (57 844). **MĚNA:** lek (ALL, L) = 100 qindarů, albánský lek (pl. *leke*) = 100 qindarka (sg. *qindar*). **STÁTNÍ SVÁTEK:** 28. listopad (výročí nezávislosti 1912). **STÁTNÍ HYMNA** (1912): „Hymni i Flamurit“ (Hymna o vlajce), též „Hymni Kombëtar“ (Národní hymna), hudba: Ciprian Porumbescu (1853–1883) slova: Aleksander Stavre Drenova (pod akronymem Asdreni, 1872–1947).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s prezidentem, **výkonná moc:** prezident (volen parlamentem na 5 let), předseda vlády, Rada ministrů (vláda, jmenována předsedou vlády a schvalována prezidentem), **zákonodárná moc:** jednokomorové Shromáždění Albánské republiky (*Kuvendi i Republikës së Shqipërisë*, 140 poslanců volených na 4 roky); **poslední prezidentské volby:** 20. a 27. 6., 8. a 11. 7., 14. 7., 20. 7. 2007, **poslední parlamentní volby:** 3. 7. 2005. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 28. 11. 1912 – vyhlášení nezávislosti na Osmanské říši. **ÚSTAVA:** 28. 11. 1998. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Sociálnědemokratické strana Albánie (*Partia Socialdemokrate e Shqipërisë*, PSDS, sociálnědemokratická), Socialistické hnutí za integraci (*Lëvizja Socialiste për Integritet*, LSI), Demokratická strana Albánie (*Partia Demokratike e Shqipërisë*, PDSh), Socialistická strana Albánie (*Partia Socialiste e Shqipërisë*, PSSh, socialisté) a další. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (14. 12. 1955), APM, BSEC, BTWC, CE, CEFTA, CEI, CTBT, EAPC, EBRD, FAO, IAEA, IBRD, ICAO, ICtT, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO (dopisující člen), ITU, ITUC, KP, MIGA, NPT, OIC, OIF, OPCW, OSCE, PFP, SECI, SECP, UM, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Jaderského moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 2 753 m n. m. – Korab (Maja e Korabit). **HRANICE:** celkem 720 km, Řecko 282 km, Makedonie 151 km, Srbsko 114 km, Černá Hora 173 km **MEZINÁRODNÍ SPORY:** spory s Řeckem (jižní Albánie/Severní Epirus). **POBŘEŽNÍ LINIE:** 362 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 12 krajů (*qarke*): Qarku i Beratit (Berat), Qarku i Dibrës (Peshkopi), Qarku i Durrësit (Durrës), Qarku i Elbasanit (Elbasan), Qarku i Fierit (Fier), Qarku i Gjirokastrës (Gjirokastrë/Argyrokastrë), Qarku i Korçës (Korçë), Qarku i Kukësit (Kukës), Qarku i Lezhës (Lezhë), Qarku i Shkodrës (Shkodër), Qarku i Tiranës (Tiranë), Qarku i Vlorës (Vlorë), 36 okresů (*rrethet*): Rrethi i Beratit (Berat), Rrethi i Bulqizës (Bulqizë), Rrethi i Delvinës (Delvinë), Rrethi i Devollit (Bilisht), Rrethi i Dibrës (Peshkopi), Rrethi i Durrësit (Durrës), Rrethi i Elbasanit (Elbasan), Rrethi i Fierit (Fier), Rrethi i Gjirokastrës (Gjirokastrë/Argyrokastrë), Rrethi i Gramshit (Gramsh), Rrethi i Hasit (Krumë), Rrethi i Kavajës (Kavajë), Rrethi i Kolonjës (Ersekë), Rrethi i Korçës (Korçë), Rrethi i Krujës (Krujë), Rrethi i Kuçovës (Kuçovë), Rrethi i Kukësit (Kukës), Rrethi i Kurbinit (Laç), Rrethi i Lezhës (Lezhë), Rrethi i Librazhdit (Librazhd), Rrethi i Lushnjës (Lushnjë), Rrethi i Malësi e Madhe (Koplik), Rrethi i Mallakastrës (Ballsh), Rrethi i Matit (Burrel), Rrethi i Mirditës (Rrëshen), Rrethi i Peqinit (Peqin), Rrethi i Përmetit (Përmet/Premeti), Rrethi i Pogradecit (Pogradec), Rrethi i Pukës (Pukë), Rrethi i Sarandës (Sarandë), Rrethi i Shkodrës (Shkodër), Rrethi i Skraparit (Ço-

rovodě), Rrethi i Tepelenës (Tepeleně), Rrethi i Tiranës (Tiraně), Rrethi i Tropojës (Bajram Curri), Rrethi i Vlorës (Vlorě), 1 městský okres: Bashkia i Tiranës (Tiraně). **HLAVNÍ JAZYKY:** toskická albánština¹ (*toskë, toskërisht*, na jihu, 98 %), gegská albánština (*gegë, gegnisht*, na severu), řečtina (*ellinika/ellëniká*) (na jihu), aromunština (makedorumunština, *armina*), romština (olašská, *romani šib*), makedonština (*makedonski jazik*); rozšířená je i znalost angličtiny a italštiny. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2000, ODHAD): Albánci (*Shqiptar*, 91,7 %, Gegové, Toskové), Aromuni (*Rëmer, roben*, 3,6 %), Řekové (*Ellinis*, 2,3 %²), Romové, Bulhaři, Makedonci aj. **VYSTĚHOVALECTVÍ:** velké procento Albánců je v okolních zemích (1,5 mil v Kosovu, 260 000 v Makedonii, 200 000 v Řecku, 250 000 v západní Evropě aj.), v letech 1990–95 se nejméně 400 000 Albánců vystěhovalo do Itálie, Řecka, USA, Německa. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** islám (asi 70 %, většinou sunnitě, dále beкташі́ité, přes 20 %), pravosláví (asi 20 %), římskokatolická církev (asi 10 %); **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **INFLACE:** 2,5 % (2006); **HDP** (USD/obyv.): 5 600 (2006, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD** (2005): *import:* Itálie 29,3 %, Řecko 16,4 %, Turecko 7,5 %, Čína 6,6 %, Německo 5,4 %, Rusko 4 %, *export:* Itálie 72,4 %, Řecko 10,5 %, Srbsko a Černá Hora 5 %. **MPZ:** AL (od 1934).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Přímořský stát v jihovýchodní Evropě na západě Balkánského poloostrova při východním pobřeží Jaderského moře a severním pobřeží Jónského moře. Při pobřeží Jaderského moře je pás nížin široký 20–50 km, avšak většina země je hornatá. Nejvyšší pohoří na hranicích s Makedonií jsou součástí Šarské soustavy (*Mali i Sharit*) a s Černou Horou a Kosovem Severoalbánské Alpy (*Alpet e Shqipërisë veriore*).

Hojné řeky, nesplavné: Drin, Shkumbin, Vjose aj. Velká jezera: Skadarské (*Liqeni i Shkodres*, 370 km²), Ochridské (*Liqeni i Ohrit*, 367 km²) a Prespanské (*Liqeni i Prespes*, 285 km²), rozdělena státní hranicí. Podnebí v nížině teplé středomořské, v horách drsné kontinentální. Roční průměrné srážky 700–2 800 mm jsou převážně v zimním období.

Hospodářsky málo vyvinutý stát, v současnosti prochází procesem transformace socialistické ekonomiky na tržní. Tradičně agrární země dosahuje v posledních letech určitého pokroku i v průmyslové výrobě a těžbě (ropa, zemní plyn). První železnice v Albánii byla postavena roku 1948 (spojovala Tiranu s Dračem na pobřeží a Elbasanem ve vnitrozemí).

PŮVOD JMÉNA Název země v gegském dialektu *Shqipërija*, v toskickém dialektu *Shqipëria* znamená „země skal“ (nebo „země orlů“). Jméno známé z většiny evropských jazyků se původně vztahovalo na jižní část, zvanou *Arbania* (z ilyrského *olba* „sídliště, osada“).

HISTORICKÝ PŘEHLED Na konci 2. tisíciletí př. n. l. bylo území Albánie osídleno ilyrskými (ilyrsko-thráckými) kmeny. Od 8. století př. n. l. pobřeží kolonizováno Řeky. Ilyrové ve 4.–3. století př. n. l. vytvořili vlastní státy. Jižní část dnešní Albánie byla součástí Épeiru a spolu s ním se dostala ve 4. století př. n. l. pod makedonskou nadvládu. Celá oblast byla roku 168 př. n. l. podrobena římskou říší (součást provincií Dalmatia, Macedonia a Epirus). Po jejím rozdělení roku 395 n. l. připadlo území Albánie východořímské (byzantské)

¹ Toskická forma albánštiny byla vybrána za základ spisovného jazyka, k její kodifikaci došlo v roce 1972.

² Podle řeckých údajů z roku 1995 bylo Řeků v Albánii 150 000 (4,6 %).

říši, jejíž panství trvalo do roku 1204. Ve 4. a 5. století došlo k vpádu Gótů, v 6. století Slovanů. V 9.–11. století byla Albánie částečně ovládnuta bulharskou říší.

Ve 12. století se zde formovaly rané státy, jež bojovaly za nezávislost na byzantské říši. Nesváry mezi jednotlivými knížectvími umožnily ovládnutí Albánie ve 13.–15. století sousedními státy (Epirus/Artanský despotát, Srbské království, Neapolské království, Benátky, Dubrovník, Osmanská říše). Panství Osmanské říše bylo načas přerušeno lidovým povstáním pod vedením albánského národního hrdiny Gjergje Kastrioti Skanderbega (v letech 1443–68). Po jeho porážce se Albánie stala opět součástí Osmanské říše na více než 400 let. Teprve od 19. století s úpadkem tureckého panství se vytvářely nové podmínky pro národněosvobozenké hnutí.

Již v 18. století vznikala v turecké Albánii poloautonomní knížectví místních vládců (Mustafa paša, paša skadarský na severu, Ali paša z Tepelenu, paša janinský na jihu). První projevy moderního nacionalismu lze zaznamenat za rusko-turecké války (1877–78). 10. 6. 1878 byla vytvořena tzv. Prizrenská liga, jež si kladla za cíl dosáhnout autonomie Albánie a zabránit jejímu rozdělení mezi sousední státy. Druhou albánskou ligou byla liga ve Skadaru. V průběhu balkánských válek 1912–13 byla sice vyhlášena 28. 11. 1912 ve Vloře nezávislost, prakticky až do roku 1920 však byla Albánie rozdělena na území obsazená Srby, Řeky, Italy, Bulhary, Rakušany a Francouzi.

V listopadu 1920 byla konferencí vyslanců v Londýně potvrzena nezávislost země. Na počátku 20. let 20. století získal nejsilnější pozici Ahmed Zogu, představitel muslimských kmenových vůdců ze severu. Po porážce buržoazně demokratického povstání (jež vypuklo 1924 proti jeho pokusům o autokracii) se stal Zogu roku 1925 prezidentem Albánské republiky, vyhlášené 22. 1. 1925, a 1. 9. 1928 se prohlásil králem Albánie (Zogu I.). Jeho proitalská politika usnadnila okupaci země fašistickou Itálií roku 1939. Po kapitulaci Itálie v roce 1943 obsadila Albánii německá armáda.

V listopadu a prosinci 1944 bylo dokončeno osvobození celé země a moci se ujali komunisté vedení Enverem Hoxhou. 11. 1. 1946 byla vyhlášena Albánská lidová republika a 28. 12. 1976 Albánská lidová socialistická republika. Komunistický režim se v Albánii postupně dostával do světové izolace, a to i v rámci komunistického bloku (zejména po přerušení sovětsko-albánských diplomatických styků a vystoupení Albánie z Varšavské smlouvy roku 1961). Albánie se orientovala na maoistickou Čínu, liberalizaci života v Číně po Maově smrti (1976) ostře odmítala.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ Teprve po smrti Envera Hoxhy v roce 1985 a nástupu Ramize Alii do funkce 1. tajemníka Albánské strany práce začala Albánie obnovovat zahraniční styky. V prosinci 1990 byla založena Demokratická strana (PDSH) a v březnu 1991 se konaly první svobodné volby po 68 letech, v nichž však zvítězili komunisté. 29. 4. 1991 Albánie přijala novou ústavu, jíž se změnil název státu na Albánská republika. V červnu 1991 se vlády ujal, po úspěšné generální stávce, nekomunistický pluralitní režim. V důsledku špatné ekonomické situace emigrovaly tisíce Albánců v srpnu 1991 do Itálie. Emigrace do Itálie pokračovala periodicky i v dalších letech.

9. 4. 1992 byl prezidentem zvolen Sali Berisha, jenž se tak stal první nekomunistickou hlavou státu na Balkáně. Politické procesy zahájené v lednu 1993 vedly v průběhu prvních sedmi měsíců roku 1994 k odsouzení bývalých předních komunistických funkcionářů.

řů k dlouholetému vězení. Příklad kasáren v Peshkëpi v jižní Albánii (Řeky nazývané Severní Epirus) v dubnu 1994, provedený řeckou ilegální organizací Osvobozenecká fronta Severního Epiru, prohloubil napětí mezi Albánií a Řeckem. Vztahy mezi oběma státy byly upraveny v průběhu roku 1995. Za návštěvy řeckého prezidenta Kostise Stefanopulose 21.–22. 3. 1996 byla v Tiraně podepsána smlouva o normalizaci albánsko-řeckých vztahů.

V únoru 1997 vypuklo na jihu země povstání v důsledku krachu investičních společností a následného ožebračení tisíců obyvatel, násilnosti si vyžádaly přes 1 300 obětí, v dubnu 1997 zde byly rozmístěny mezinárodní jednotky a v následných volbách zvítězili socialisté. Roku 1998 obyvatelé Albánie v referendu přijali změny ústavy.

V referendu, konaném současně s parlamentními volbami 29. 6. 1997, se 40 % účastníků vyslovilo pro obnovení konstituční monarchie.

V březnu 2001 došlo k ozbrojeným konfliktům na hranicích se Srbskem a Makedonií. Albánská vláda se od nich oficiálně distancovala. Prezident Rexhep Meidani prohlásil, že cílem albánské politiky není Velká Albánie, nýbrž evropská integrace.

Hospodářství Albánie posledních let zaznamenává vzestup – více než 7 % růst HDP, inflace kolem 2–4 %, pokles nezaměstnanosti (2001 – 13,3 %).

Albánie je první zemí na světě, která zneškodnila celý svůj arzenál chemických zbraní důvěryhodným způsobem. 13. 7. 2007 to oznámila Organizace pro zákaz chemických zbraní, která sídlí v nizozemském Haagu. Albánie zničila 16,7 tuny chemikálií.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezident: 24. červenec 2007–, Bamir Myrteza Topi (* 24. 4. 1957)

Předseda vlády: 9. září 2005–, Sali Ram Berisha (* 15. 10. 1944)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

HRADČŇNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav: *Dějiny Albánie*. Autorsky se podíleli Virgil Monari, František Šístek, Pavla Burdová Hradečná. Praha, NLN 2008.

GLOYER, Gillian: *Albánie*. Z anglického originálu přeložila Dana Gardavská. Brno, Jota 2005.

Alderney, (GG/GGY), Evropa

GBA

OFICIÁLNÍ NÁZEV: anglicky *Alderney*, francouzsky *Aurigny*, alderneysky *Aoeur'gny*. **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** angličtina (*English*), francouzština (*français*), alderneyština (*aur'gnais*). **FORMA VLÁDY:** území s omezenou samosprávou, součást Guernsey. **HLAVA ÚZEMÍ:** prezident Stavů. **HLAVA VLÁDY:** viceprezident. **ROZLOHA:** 7,9 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 2 027. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 256,5 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** západní Evropa, průliv La Manche. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC/UTC+1 (*Greenwichský střední čas/Britský letní čas*, GMT/BST). **HLAVNÍ MĚSTO:** St. Anne (2 027 obyv. – 2007), 49°43' s. š., 2°11' z. d. **JINÁ MĚSTA:** Braye, Roque Tourguis. **MĚNA:** alderneyská libra = 100 pencí (pouze mince), guernseyská libra, britská libra (£, GBP), anglicky *pound* = 100 *pence* (sg. *penny*). **STÁTNÍ SVÁTEK:** 9. květen (Den osvobození 1945).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: dependence ostrova → Guernsey s určitým stupněm samosprávy, v čele s prezidentem Stavů voleným místními obyvateli, prezident je odpovědný za správu ostrova s výjimkou policie, zdravotnictví a školství, které jsou řízeny viceprezidentem, zákonodárná moc: místní stavy (*States of Alderney*). **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – průliv La Manche; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 109 m n. m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** ? **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** jeden správní celek. **Hlavní jazyky:** angličtina (*English*), francouzština (*français*), normanská aldernejšťina (*aur'gnais*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** Normané, Angličané. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** anglikánská církev; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** -. **MPZ:** GBA (od 1924).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Nejsevernější z Normanských ostrovů (*Channel Islands*), ležící 12 km od pobřeží Normandie a 32 km od Guernsey. Proslulé je alderneyské plemeno skotu, chované i na Guernsey a Jersey.

HISTORICKÝ PŘEHLED Na ostrově se nacházejí pozůstatky z doby bronzové a římského osídlení. Od roku 933 spolu s ostatními Normanskými ostrovy součást Normanského vévodství. Po dobytí Anglie Vilémem Dobyvatelem (1066) pod společnou vládou Anglie a Normandie. Po ztrátě Normandie za Jana Bezzemka na počátku 13. století ve prospěch Francie zůstaly Normanské ostrovy Anglii. Za věrnost britské koruně dostaly roku 1215 právo na samosprávu, platné dodnes.

Za 2. světové války byl Alderney obsazen Německem. Obyvatelstvo tvoří Normané hovořící archaickým dialektem blízkým normanské francouzštině. Teprve od 19. století výrazněji proniká angličtina. Francouzština jako úřední jazyk byla nahrazena angličtinou až v roce 1946. Přes pronikající anglizaci přetrvává osobitě politické vědomí ostrovanů.

Alderney je součástí Guernsey. Dva zástupci States of Alderney se účastní zasedání guernseyského States of Deliberation.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL:

Prezident Stavů Alderney: 19. leden 2002–, Sir Norman Browse (* 1931)

Aljaška, US-AK, Severní Amerika

USA

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Stát Aljaška, anglicky *State of Alaska*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *Alaska*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*). **FORMA VLÁDY:** spolkový stát USA.

HLAVA ÚZEMÍ: prezident USA. **HLAVA VLÁDY:** guvernér. **ROZLOHA:** 1 717 855 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 673 681. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 0,39 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** severozápadní Severní Amerika. **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC-9/UTC-8 (východně od 169°30' z. d., Aljašský standardní čas/Aljašský letní čas, AKST/AKDT), UTC-10/UTC-9 (západně od 169°30' z. d., Aleuty, Havajsko-aleutský standardní čas, HAST/HADT). **HLAVNÍ MĚSTO:** Juneau (32 169 obyv. – 2007), 58°23' s. š., 134°08' z. d. **JINÁ MĚSTA** (obyv. – 2007): Anchorage (282 622), Fairbanks (31 717), College (11 382), Wasilla (10 035), Sitka (8 949). **MĚNA:** americký dolar (\$, USD) = 100 centů, anglicky *dollar* = 100 cents. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 18. říjen (Alaska Day, výročí předání Aljašky USA 1867). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → USA. **STÁTNÍ PÍSEŇ** (1955): „Alaska's Flag“ (Aljašská vlajka), hudba: Elinor Dusenbury, slova: Marie Drake.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: spolkový stát USA mimo vlastní území Spojených států, v čele s guvernérem, zastupujícím prezidenta USA, **výkonná moc:** guvernér, viceguvernér, **zákonodárná moc:** dvoukomorový parlament: Sněmovna reprezentantů (*Alaska House of Representatives*, 40 poslanců volených na 2 roky), Senát (*Alaska Senate*, 20 senátorů volených na 4 roky). **PŘISTOUPENÍ K UNII:** 3. 1. 1959 (49. stát). **ÚSTAVA:** 5. 2. 1956 (poslední změna: 2. 11. 2004). **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – mořská hladina; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 6 194 m n. m. – Mount McKinley (Denali). **HHRANICE:** Kanada 2 477 km. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 8 980 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 27 správních obvodů (*boroughs* a *census areas*): Aleutians East Borough (*Sand Point*), Aleutians West Census Area (*Unalaska*), Municipality of Anchorage (*Anchorage*), Bethel Census Area (*Bethel*), Bristol Bay Borough (*Naknek*), Denali Borough (*Healy*), Dillingham Census Area (*Dillingham*), Fairbanks North Star Borough (*Fairbanks*), Haines Borough (*Haines*), Juneau City and Borough (*Juneau*), Kenai Peninsula Borough (*Soldotna*), Ketchikan Gateway Borough (*Ketchikan*), Kodiak Island Borough (*Kodiak*), Lake and Peninsula Borough (*King Salmon*), Matanuska-Susitna Borough (*Palmer*), Nome Census Area (*Nome*), North Slope Borough (*Barrow*), Northwest Arctic Borough (*Kotzebue*), Prince of Wales-Outer Ketchikan Census Area (*Craig*), Sitka City and Borough (*Sitka*), Skagway-Hoonah-Angoon Census Area (*Hoonah*), Southeast Fairbanks Census Area (*Delta Junction*), Valdez-Cordova Census Area (*Valdez*), Wade Hampton Census Area (*Hooper Bay*), Wrangell-Petersburg Census Area (*Petersburg*), Yakutat City and Borough (*Yakutat*), Yukon-Koyukuk Census Area (*Galena*). **HLAVNÍ JAZYKY:** angličtina (*English*, 85,7 %), eskymácké jazyky (inuktitut, inupiat, yupik, sugpiak a jejich varianty), athabaské jazyky, aleutština, tlingit aj.; španělština (2,9 %), tagaložština (*tagalog*, 1,5 %). **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** běloši (nehispánští) (66,9 %), indiáni a původní obyvatelé (15,8 %), Hispánci (4,9 %), Asiaté (4,5 %), černoši (3,6 %), ostatní (5,3 %); původní obyvatelé: Eskymáci (Ikogmiut, Kopagmiut, Kuskokwagmiut, Moatagmiut, Nušagamiut, Ogulmiut aj. skupiny), indiáni (zejména Tlingitové), Aleutové (*Unangan*). **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** viz USA.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Největší spolkový stát USA na stejnojmenném poloostrově na nejzazším severozápadě Severní Ameriky, od mateřského území oddělený územím Kanady. Součástí jeho území jsou Aleutské ostrovy (*Aleutian Islands*, 150 ostrovů mezi Aljaškou a Kamčatkou), ostrovy Pribilof, St. Lawrence a St. Matthew. Dominantním přírodním znakem je horský až velehorský reliéf Kordiller s nejvyšší horou USA i celé Severní Ameriky (Mount McKinley, 6 194 m n. m.). Nejvíce ledovců na kontinentu, na jihozápadním pobřeží místy klesají až do moře. Více než 3 miliony ledovcových jezer, 12 velkých řek, největší Yukon. Reliéf se svažuje od pobřežních hor do centrálních pánví.

Nacházejí se zde ložiska zlata, rtuti, uhlí, zemního plynu a ropy. Průmysl dřevařský, rybný, těžba a zpracování ropy a zemního plynu. Zemědělství se zaměřuje především na pěstování ječmene, ova a brambor, doplňuje ho chov sobů a skotu. Rozvinutý cestovní ruch. Z 99 % neobydlené území.

PŮVOD JMÉNA Název Aljaška pochází z aleutského slova *Alaxsxa*, „velká země“. Původně se tak nazýval pouze Aljašský poloostrov (*Alaska Peninsula*). Roku 1867 bylo jméno oficiálně přijato pro celé teritorium, dříve nazývané Ruská Amerika.

PRŮHLÉD Na Aleutských ostrovech bylo nalezeno nejstarší inuitské osídlení z doby kolem roku 2000 př. n. l. Před příchodem Evropanů byla Aljaška pouze řídce osídlena indiány a Inuity, kteří se živili lovem a rybolovem.

Pobřeží Aljašky spolu s Aleutskými ostrovy bylo objeveno ruskou námořní expedicí pod velením dánského mořeplavce Vituse Jonassena Beringa (1680–1741) roku 1741. Následovala kolonizace ruskými osadníky (roku 1784 byla založena první osada na ostrově Kodiak). Od roku 1790 spravoval Ruskou Ameriku až do své smrti Aleksandr Andrejevič Baranov (1746–1819), který roku 1799 zřídil Rusko-americkou společnost a stal se jejím prvním ředitelem. Sídlo společnosti v Novém Archangelsku (též Sitka) se stalo hlavním městem kolonie. Dosud se ve městě dochovaly ruské pravoslavné kostely.

Po prohrané krymské válce 1853–56 začalo Rusko uvažovat o prodeji Aljašky Spojeným státům. Aljaška spolu s Aleutskými ostrovy byla nakonec prodána USA 18. 10. 1867 za 7 200 000 dolarů. Až do roku 1884 bylo území spravováno vojensky, později byl jmenován guvernér.

Nálezy zlata v povodí řek Klondike a Yukon vyvolaly roku 1896 zlatou horečku a přivedly mnoho nových osadníků. Hraniční spory s Kanadou byly vyřešeny roku 1903 ve prospěch USA. Roku 1912 byla Aljaška přeměněna na teritorium (*incorporated territory*) v čele s guvernérem. Za 2. světové války byly roku 1942 tři západní ostrovy Aleut (Attu, Agattu a Kiska) obsazeny Japonskem, v jehož držení byly do roku 1943.

Po roce 1945 se Aljaška a zejména Aleuty staly významnou vojenskou základnou USA. Po ropné krizi v 70. letech 20. století význam Aljašky dále vzrostl, protože zvýšení světových cen ropy podporovalo využívání zdejších bohatých ložisek ropy a zemního plynu.

Po plebiscitech v letech 1946 a 1956 schválil Kongres USA přijetí Aljašky jako 49. státu (oficiálně vyhlášen 4. 7. 1959). Plebiscit v roce 1976 rozhodl o přemístění hlavního města do oblasti Willow (asi 60 km severozápadně od Anchorage, v jižní části Aljašky).

27. 3. 1964, na Velký pátek, postihlo Aljašku nejsilnější zaznamenané zemětřesení v dějinách (9,2 stupně Richterovy stupnice), s centrem 120 kilometrů východně od Anchorage. Následné tsunami zasáhlo dvě pobřežní města a několik vesnic a vyžádalo si životy 131 obyvatel.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ Nový plebiscit v roce 1982 rozhodl o ponechání hlavního města v Juneau, které mezitím obnovilo hospodářský růst. V roce 1989 u břehů Aljašky ztroskotal supertanker Exxon Valdez a způsobil největší ekologickou katastrofu v dějinách Severní Ameriky.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: prezident →USA

Guvernérka: 4. prosinec 2006–, Sarah Heath Palin (* 11. 2. 1964)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

KALIVODA, Jaroslav: *Aljaška a oblast Yukonu*. Praha, Vodnář 2006.

LYON, James aj.: *USA – New York a středoatlantské státy, Nová Anglie, Washington D.C., Velká jezera, Jih, Florida, Texas, Velké pláně, Skalnaté hory, Jihozápad, Kalifornie, Severozápadní Pacifik, Aljaška, Havaj*. Překlad Lukáš Foltýn aj. Praha, Svojtka & Co. 2003.

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Altajská republika, altajsky *Altaj Respublika*, rusky *Respublika Altaj*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** altajsky/rusky *Altaj*. **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** altajština (*altaj til*), ruština (*russkij jazyk*). **FORMA VLÁDY:** republika v rámci Ruské federace. **HLAVA STÁTU A VLÁDY:** prezident. **ROZLOHA:** 92 961,2 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 205 046. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 2,2 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** východní Asie, západní Sibiř. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+6/UTC+7 (*Omský čas/Omský letní čas*, OMST/OMSST, též *Novosibiřský čas/Novosibiřský letní čas*, NOVT/NOVST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Gorno-Altajsk (Ululu Altaj) (55 918 obyv. – 2007), 51°52' s. š., 85°52' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Majma (15 503), Koš-Agač (Koš-Agaš) (5 760), Turačak (5 541). **MĚNA:** ruský rubl (RUR) = 100 kopejek. **STÁTNÍ HYMNA:** ?

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s hlavou republiky, *výkonná moc*: hlava republiky (zároveň předseda vlády, volen v přímých volbách na 4 roky), vláda, *zákonodárná moc*: Státní shromáždění Altajské republiky (*Gosudarstvennoje Sobranije-El Kurultaj Respubliki Altaj*, 41 poslanců volených na 4 roky). **STÁTNÍ SVRCHOVANOST:** 25. 10. 1990 – přijata deklarace o státní svrchovanosti Horské altajské ASSR. **ÚSTAVA:** 7. 6. 1997 (poslední změna 29. 5. 2001). **NEJNIŽŠÍ BOD:** ?; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 4 506 m n. m. – Belucha (*Kadyn-Bažy*). **HRANICE:** Ruská federace (Chakasko, Tuva, Altajský kraj, Kemerovská oblast), Kazachstán, Mongolsko, Čína. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 10 okresů (*ajmak/rajonov*): Čamal ajmak/Čemal'skij rajon (Čamal/Čemal), Čoja ajmak/Čojkskij rajon (Čoja), Koš-Agaš ajmak/Koš-Agačskij rajon (Koš-Agaš/Koš-Agač), Majma ajmak/Majminskij rajon (Majma), Onđoj ajmak/Ongudajskij rajon (Onđoj/Ongudaj), Šebalin ajmak/Šebalinskij rajon (Šebalin/Šebalino), Turačak ajmak/Turačakskij rajon (Turačak), Kan-Oozy ajmak/Ust'-Kanskij rajon (Kan-Oozy/Ust'-Kan), Kők-Suu Oozy ajmak/Ust'-Koksinskij rajon (Kők-Suu Oozy/Ust'-Koksa), Ulagan ajmak/Ulaganskij rajon (Ulagan/Ust'-Ulagan), 1 město (*tura/gorod*): Ululu Altaj tura/gorod Gorno-Altajsk. **HLAVNÍ JAZYKY:** altajština (*altaj til*), ruština (*russkij jazyk*), kazaština (*qazaqşa, qazaq tili*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2005): Rusové (*Russkije*, 57,4 %), Altajci (*Altaj-kyži*, 30,6 %), Kazaši (*Kazak*, 6 %), Tengitě (1,2 %) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** sunnitský islám, ruské pravoslaví, tibetský buddhismus (lamaismus); **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **MPZ:** RUS, místní kód: 04.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Území v jihovýchodní části západní Sibiře, oblast s tradičním pastevectvím a chovem dobytka, průmysl dřevozpracující a potravinářský.

PŮVOD JMÉNA Republika je pojmenována podle stejnojmenného pohoří. Název se odvozuje z turkotatarského *al-* „vysoký“ a *-taj-* „skalnaté hory, místy zalesněné“.

HISTORICKÝ PŘEHLED Dějiny Altaje jsou úzce spjaté s dějinami Střední Asie. Od 3. století př. n. l. součást hunské říše, ve středověku součást turkických (ujgurských) chanátů. Ve 13. století se stala součástí mongolské veleříše. Součást Ruského impéria od 18. století, v témže století přijalo obyvatelstvo pravoslaví. 1. 6. 1922 byla v Altajském kraji Ruské federace (RSFSR) zřízena Ojrotská¹ autonomní oblast, roku 1948 přejmenovaná na Horskou altajskou autonomní oblast.

¹ V letech 1922–48 se Altajci nazývali Ojroti.

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ V rámci územních změn v Ruské federaci byla 25. 10. 1990 Horská altajská AO jednostranně prohlášena Horskou altajskou ASSR, 3. 7. 1991 ustavena Horská altajská SSR. Po rozpadu SSSR došlo k přejmenování na Republiku Horská Altaj (31. 3. 1992), po němž následovalo nové přejmenování na Republiku Altaj (7. 5. 1992).

22. prosince 2005 Státní shromáždění Altajské republiky udělilo pravomoci hlavy republiky dosavadnímu hlavnímu inspektorovi Altajského kraje Aleksandrovi Vasil'jeviči Berdnikovovi.

V polovině roku 2006 se objevilo oznámení o tom, že vedení Sibiřského federálního okruhu vyvíjí nátlak na vedení republiky, aby ho přiměl iniciovat otázku o sloučení s Altajským krajem. Altajské národní organizace však proti možnému sjednocení vystupují, zejména organizace „Ene til“ (Matka-země) vyzvala k bojkotu konzultací o možném sjednocení obou altajských oblastí.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava republiky a předseda vlády: 20. leden 2006–, Aleksandr Vasil'jevič Berdnikov (* 8. 4. 1953)

ALŽÍRSKO, DZ/DZA, Afrika

DZ

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Alžírská demokratická a lidová republika, arabsky *al-Džumhúríja al-džazá'iríja ad-dímúkrátíja aš-ša'bíja* (*al-Ġumhūrīyah al-Ġazā'irīyah ad-Dīmūqrāṭīyah aš-Sha'bīyah*), kabylsky *Tagduda tamegdayt tayerfant tazzayrit*, francouzsky *République Algérienne Démocratique et Populaire*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** arabsky *al-Džazá'ir* (*al-Ġazā'ir*), kabylsky *Tamurt n Ldzayer*, francouzsky *Algérie*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** arabština (*al-lugha l-ʿarabíja*, *al-lugha l-ʿarabīyah*), národní jazyky: kabylišťina (*taqbaylit*), francouzština (*français*). **FORMA VLÁDY:** prezidentská republika. **HLAVA STÁTU:** prezident. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 2 381 741 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 33 506 567. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 14 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** severozápad Afriky, Maghreb. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+1 (Středoevropský čas, CET). **HLAVNÍ MĚSTO:** Alžír/al-Džazá'ir (*al-Ġazā'ir*, *el-Djazā'ir/Dzayer*) (2 072 993 obyv. – 2007), 36°46' s. š., 3°02' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Oran/Vahrán (*Wahrān*, *Ouahrān*) (638 459), Ksantína (*Qusantīnah*, *Qacentina*) (442 862), Bab Azvár (*Bab Azwār*, *Bab Ezzouar*) (315 456), Batna (*Bātnā*, *Batna*) (291 173), Dželfa/al-Džilfa (*al-Ġilfā*, *El Djelfa*) (233 389), Stif/Satíf (*Saṭīf*, *Sétif*, *Asdif*) (229 472), Biskra (*Biksrāh*) (203 392), Annába (*Annābah*, *Annaba*) (202 186). **MĚNA:** alžírský dinár (DA, DZD) = 100 santímů, arabsky *dínár* = 100 *santímín* (sg. *santím*, pl. /do 20/ *santímat*). **STÁTNÍ SVÁTEK:** 1. listopad (výročí zahájení národněosvobozené války 1954). **STÁTNÍ HYMNA** (1963): „Kassaman“ (Přísaháme), hudba (1956): Muhammad Fauzi (Mohamed Fawzi, 1918–1966), slova (1955): Mufdí Zakariah (Mufdí Zakariah, 1930–1978)

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s prezidentem, *výkonná moc:* prezident (volen v přímých volbách na 5 let), předseda vlády (jmenován prezidentem), Rada ministrů (vláda, jmenována prezidentem), *zákonodárná moc:* dvoukomorový parlament: Lidové národní

shromáždění (*al-Madžlis aš-ša'bí al-watání*, 380 poslanců volených na 5 let), Národní rada (*al-Madžlis al-^umma*, 144 poslanců, z toho 96 volených na 6 let, 48 jmenovaných prezidentem); *poslední prezidentské volby*: 8. 4. 2004, *poslední parlamentní volby*: 17. 5. 2007 (Lidové národní shromáždění), 28. 12. 2006 (Národní rada). **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU**: 5. 7. 1962 – vyhlášení nezávislosti na Francii. **ÚSTAVA**: 19. 11. 1976 (poslední změna: 28. 11. 1996). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ**: Strana Fronta národního osvobození (*Džabha at-tahrir al-watání/Parti du Front de Libération Nationale*, PFLN, socialisté), Hnutí pro národní reformu (*Harakat al-isláh al-watání/Mouvement pour la Réforme Nationale* MRN), Národní demokratické sdružení (*at-Tadžammu' al-watání ad-dímúkrátí/Rassemblement National pour la Démocratie*, RND, přívrženci prezidenta), Hnutí mírové společnosti (*Harakat mudžtamá' as-silm/Mouvement de la société de la paix*, MSP, islamisté), Strana pracujících (*Hizb al-^ummál/Parti des Travailleurs*, PT, socialisté), Alžírská národní fronta (*al-Džabhah al-watáníja al-džazá'iríja/Front National Algérien*, FNA), Hnutí islámské obrody (*Harakat an-nahda al-islámíja/Mouvement de la Renaissance Islamique*, Nahda, islamisté), Strana alžírské obnovy (*Hizb at-tadždíd al-džazá'irí/Parti du Rénouveau Algérien*, PRA), Hnutí národního porozumění (*Harakat al-Wifák al-watání/Mouvement de l'Entente Nationale*, MEN). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH**: OSN (8. 10. 1962), ABEDA, AfDB, AFESD, AL, AMF, AMU, APM, AU, BIS, BTWC, CTBT, ENMOD, FAO, G-15, G-24, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICt (signatář), ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCs, IHO, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISESCO, ISO, ITSO, ITU, ITUC, KP, MIGA, NAM, NPT, OAPEC, OAS (pozorovatel), OIC, OPCW, OPEC, OSCE (partner), UM, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WHO, WIPO, WMO, WTO (pozorovatel). **NEJNIŽŠÍ BOD**: –40 m – Shaṭṭ Malghīr/Chott Melrhir; **NEJVYŠŠÍ BOD**: 3 003 m n. m. – Tahat. **HRANICE**: celkem 6 343 km, Libye 982 km, Mali 1 376 km, Mauritánie 463 km, Maroko 1 559 km, Niger 956 km, Tunisko 965 km, Západní Sahara 42 km; **MEZINÁRODNÍ SPORY**: Libye požaduje část jihovýchodního Alžírska. **POBŘEŽNÍ LINIE**: 998 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ**: 48 provincií (*viláját/wilāyāt*): Adrar (Wilāyâ Adrar/Wilaya d'Adrar), Ajn Difla/Ajn ad-Dafla (Wilāyâ ^uAyn ad-Daflâ/Wilaya de Aïn-Defla), Ajn Tīmūšanat (Wilāyâ ^uAyn Tīmūšanat/Wilaya de Aïn-Témouchent), al-Bajád (Wilāyâ al-Bayaḍ/Wilaya d'El-Bayadh), al-Búíra (Wilāyâ al-Būira/Wilaya de Bouira/Tubiret), al-Wád (Wilāyâ al-Wād/Wilaya d'El-Oued), Alžír/al-Džazá'ir (Wilāyâ al-Ġazá'ir/Wilaya d'Alger), Annába (Wilāyâ ^uAnnābâ/Wilaya d'Annaba), at-Tárif (Wilāyâ aṭ-Ṭaríf/Wilaya d'El-Taref), Bâtna (Wilāyâ Bātnâ/Wilaya de Batna), Béchar/Baššár (Wilāyâ Baššār/Wilaya de Béchar), Bidžája (Wilāyâ Biġāyâ/Wilaya de Béjaïa), Biskra (Wilāyâ Biskrâ/Wilaya de Biskra), Blída (Wilāyâ al-Blidâ/Wilaya de Blida), Bumardás (Wilāyâ Bumardās/Wilaya de Boumerdès), Burdž Bú Arrírdž (Wilāyâ Burġ Bū ^uArīrīġ/Wilaya de Bordj-Bou-Arreridj), Dželfa/Džílfa (Wilāyâ al-Ġilfâ/Wilaya de Djelfa), Džidžel/Džidžil (Wilāyâ Ġīġil/Wilaya de Jijel), Ghardája (Wilāyâ Ġardāyâ/Wilaya de Ghardaïa), Ghilizan/Ghalízán (Wilāyâ Ġalizān/Wilaya de Relizane), Guelma/Kalma (Wilāyâ Qalmâ/Wilaya de Guelma), Chanšala (Wilāyâ Ḥanšalâ/Wilaya de Khenchela), Ilizi (Wilāyâ Illizi/Wilaya d'Illizi), Ksantína (Wilāyâ Qusanṭīnâ/Wilaya de Constantine), Laghouat/al-Aghwát (Wilāyâ al-Aġwāt/Wilaya de Laghouat), Mascara/Muaskar (Wilāyâ Mu^uaskar/Wilaya de Mascara), Médéa/Midja/Lemdija (Wilāyâ al-Midyâ/Wilaya de Médéa), Míla (Wilāyâ Mīlâ/Wilaya de Mila), Mostaganem/

Mustaghanim/Mustaghanim (Wilāyâ Mustaghānam/Wilaya de Mostaganem), M'Sila/al-Masīla/Tamsilt (Wilāyâ al-Masīlâ/Wilaya de M'Sila), Naâma/an-Na'âma (Wilāyâ an-Na-âma/Wilaya de Naâma), Oran/Wahrân (Wilāyâ Wahrân/Wilaya d'Oran), Saida/Sa'ida (Wilāyâ Sa'īdâ/Wilaya de Saïda), Sídí Balabbás (Wilāyâ Sīdī Bal'abbās/Wilaya de Sidi-Bel-Abbès), Skikda/Sakíkda (Wilāyâ Sakīkdâ/Wilaya de Skikda), Stif/Satíf (Wilāyâ Saṭīf/Wilaya de Sétif), Súk Ahrás (Wilāyâ Sūq Ahras/Wilaya de Souk-Ahras), Šlef/aš-Šalif (Wilāyâ aš-Šalif/Wilaya de Chlef), Tamanrasset/Támanghasat (Wilāyâ Tāmangasat/Wilaya de Tamanrasset), Tbessa/Tibissa (Wilāyâ Tibissâ/Wilaya de Tébessa), Tiaret/Tijára (Wilāyâ Tiyārat/Wilaya de Tiaret), Tindúf (Wilāyâ Tindūf/Wilaya de Tindouf), Tipaza/Tībáza (Wilāyâ Tībāzâ/Wilaya de Tipaza), Tissemsilt/Tísamsilt (Wilāyâ Tīsamsilt/Wilaya de Tissemsilt), Tizi-Ouzou/Tízí Wazú (Wilāyâ Tīzī Wazū/Wilaya de Tizi-Ouzou), Tlemcen/Tilimsán (Wilāyâ Tilimsān/Wilaya de Tlemcen), Umm al-Bawāghí (Wilāyâ Umm al-Bawāqī/Wilaya d'Oum-El-Bouaghi), Wargla/Warklá (Wilāyâ Warqlâ/Wilaya d'Ouargla)

Hlavní jazyky (2000): arabština (*al-lugha l-ʿarabīja/al-lugha l-ʿarabīyah*), alžírská arabština (72 %), berberské jazyky (27,4 %, tuaregština/tamašek, tamazight, kabylština aj.), alžírská saharská arabština, francouzština (*français*)

ETNICKÉ SLOŽENÍ (2000): alžírští Arabové (*al-ʿArab*, 59,1 %), Berbeři (*Imazigen*, 23,2 %), beduíňští Arabové (14,5 %), arabizovaní Berbeři (3 %), černí Afričané (zejména na jihu), Evropané (malá francouzská menšina, méně než 0,2 %) aj.

NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST (2000): sunnitský islám (99,1 %), ibádíja (0,6 %), katolická a protestantská menšina (0,3 %), židé, marabutismus (Berbeři);

STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ: sunnitský islám

INFLACE: 3 % (2006, odhad);

HDP (USD/obyv.): 7 700 (2006, odhad)

ZAHRANIČNÍ OBCHOD (2005): *import*: Francie 28 %, Itálie 7,8 %, Španělsko 7,2 %, Čína 6,6 %, Německo 6,3 %, USA 5,4 %, *export*: USA 22,6 %, Itálie 15,9 %, Španělsko 10,5 %, Francie 10 %, Kanada 7,9 %, Brazílie 6,5 %, Belgie 4,3 %, Německo 4,2 %

MPZ: DZ (= *el-Džazáir*, od 1962), F (francouzská kolonie, 1911–62).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Stát v severní Africe (tzv. Maghrib) při pobřeží Středozemního moře, na jihu zasahující do Sahary. Severní část státu prostupuje horská soustava Atlasu. Pobřežní Malý Atlas (Tell Atlas, nejvyšší Lalla Chedidža, 2 308 m n. m.) je oddělen náhorní plošinou slaných jezer (šotů) od Saharského Atlasu (nejvyšší Džebel Chélia, 2 328 m n. m.). Většinu území dále k jihu zaujímá poušť Sahara (přibližně 82 % území), v níž se zvedají skalnaté horské masívy Ahaggar (nejvyšší Tahat, 3 005 m n. m.) a Tassili-N'Adždžer.

Na severu je podnebí subtropické středomořské se suchým létem, na jihu subtropické až tropické, suché kontinentální, s nedostatkem srážek. Jen v Malém Atlasu jsou stále řeky tekoucí do Středozemního moře, jinak jen suchá údolí (vádí, *oued*) s občasnými toky. Významné zásoby podzemních a artézských vod.

V pobřežních oblastech na severu rostlinstvo středomořského typu, na jihu v pouštích významnější kulturní porosty jen v oázách. Průmyslově zemědělský stát s významnými nerostnými zdroji. Obdělává se 3,4 % rozlohy státu, pastviny tvoří 13,3 % území. Většina pracujících populace se zabývá zemědělstvím (pěstování brambor, pšenice, vinné révy, datlí, oliv, subtropického ovoce) a chovem dobytka. Významný rozvoj zejména těžebního průmyslu (ropa – 63 % podíl na exportu, zemní plyn – 5. místo na světě, rtuť – 4. místo).

PŮVOD JMÉNA Jméno odvozeno od arabského *al-Džazá'ir* („ostrovky“), jak v 10. století Arabové pojmenovali dnešní hlavní město Alžír (podle drobných ostrůvků při severozápadním břehu zátoky, u níž leží).

HISTORICKÝ PŘEHLED Již v 11. století př. n. l. pobřeží osídleno Foiničany, v 8.–1. století př. n. l. ve vnitrozemí vznikaly numidské státy, později bylo pobřeží ovládnuto Římany (v 1. století zřízena provincie Mauretania Caesarensis). Berberské kmeny, které ovládaly celou severní Afriku, byly postupně zatlačeny do vnitrozemí. V 5. století pobřeží ovládli Vandalové, v 6.–7. století součást byzantské říše. Od konce 7. století začínají pronikat Arabové a nastupuje islamizace původního, převážně berberského obyvatelstva. Po staletích bojů mezi jednotlivými arabskými a berberskými státy na území Alžírska se ve 13. století vlády ujala berberská dynastie Abdalwadovců (1236–1554).

V 15.–16. století byla některá pobřežní města dobyta Španěly, kteří však byli zanedlouho vyhnáni korzáry (Arúdž a Chajruddín Barbarossové). Po roce 1492 se v Alžírsku začali usazovat Židé a Maurové vyhnáni ze Španělska, kteří měli v oblasti velký vliv. Roku 1518 se Alžírsko stalo nominálně součástí Osmanské říše, ve skutečnosti se těšilo plné samostatnosti. Hlavním zdrojem příjmů bylo pirátství (korzárská republika, 16.–18. století), pirátské kapitány byli vážnými mocenskými konkurenty místních sultánů, bejů a dejů. 13. 6. 1830 začala francouzská intervence, jejímž konečným výsledkem bylo připojení Alžírska k Francii (1834). Přes odpor arabsko-berberského obyvatelstva (Abd al-Kádír, Ahmad bej) Francie ovládla do roku 1847 většinu území.

Ve 2. polovině 19. století vypukala častá protifrancouzská povstání, kolonizátory byla brutálně potlačena. Do roku 1902 bylo dobyto celé území Alžírska. Signálem vzniku moderního nacionalismu bylo tzv. hnutí mladoalžíránů na počátku 20. století. Během 2. světové války slíbil de Gaulle Alžíránům, kteří jej podpořili, samosprávu. Po válčné francouzské vládě však tento slib nerespektovaly. Alžírská Armáda národního osvobození (ALN) proto zahájila 1. 11. 1954 národněosvobozeneckou válku (alžírská válka, 1954–62). 18. 3. 1962 byly v Évianu uzavřeny dohody o ukončení válečných operací a v referendu, konaném 1. 6. 1962, se většina účastníků vyslovila pro úplnou nezávislost.

25. 9. 1962 byla vyhlášena nezávislá Alžírská republika (od 15. 9. 1963 Alžírská demokratická a lidová republika). Vlády se ujala Fronta národního osvobození (FLN), jež v zemi nastolila socialistickou vládu Ahmeda Ben Belly. Nový premiér ihned přistoupil k rozsáhlým socializačním opatřením, zejména znárodnování. Postupná koncentrace moci v jeho rukou vedla nakonec k státnímu převratu 19. 6. 1965, jímž se moci ujal Huáří Bumedien. Nový režim začal represe proti komunistům, vrátil část drobných podniků do soukromých rukou a rozšířil spolupráci se zahraničním kapitálem. Od 70. let však znovu prováděny socialistické reformy.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ Vláda jedné strany trvala až do přelomu 80. a 90. let, kdy v důsledku ekonomických potíží rostla popularita islámské opozice. Na základě referend o pluralitním systému (1988 a 1989) se v červnu 1990 konaly první pluralitní volby do místních zastupitelstev, v nichž sice FLN zvítězila, avšak islámské strany (zejména fundamentalistická Islámská fronta spásy, FIS) získaly významnou podporu. Vláda od té doby musela stále více čelit opozici vedené FIS.

První svobodné volby 26. 12. 1991 (1. kolo) znamenaly sice vítězství pro FIS, následoval však vojenský převrat, jenž výsledky voleb anuloval. Moc převzala Nejvyšší státní rada, která v lednu 1992 rozpustila parlament a 9. 2. 1992 vyhlásila výjimečný stav. FIS byla v březnu 1992 zakázána.

Převzetí moci Nejvyšší státní radou znamenalo rozpoutání teroru, který si vyžádal mnoho obětí i z řad civilistů. Násilí ze strany militantních islamistů se zaměřilo též proti cizincům (zvláště aktivní byla Islámská vojenská skupina, GIA). Nejvyšší rada bezpečnosti, poradní orgán vlády a armádního velení, jmenovala 30. 1. 1994 dosavadního ministra obrany generála Lamína Ziruála prozatímním prezidentem s diktátorskými pravomocemi. Pokusy o řešení krize a zastavení násilí byly neúspěšné.

V roce 1995 byl Ziruál ve všeobecných volbách zvolen prezidentem. Situace v zemi však byla nadále kritická (1998 Ziruál odstoupil). 1999 byl zvolen prezidentem Abdalazíz Buteflika. Prosadil všeobecné hlasování o národním usmíření, které dalo šanci islámským radikálům složit k lednu 2000 zbraně.

V dubnu 2001 vypukly v Kabylsku (hlavní město: Tízí Wazú), východně od Alžíru, rozsáhlé nepokoje Berberů. Jedním z požadavků je kulturní autonomie pro 9 milionů Berberů a uznání berberštiny jako národního jazyka. V květnu 2001 se konaly půlmilionové demonstrace v Tízí Wazú a Alžíru, v červnu však následovaly krvavé nepokoje, které si vyžádaly několik set obětí. V Alžíru nepokoje skončily v září 2001, v Kabylsku však situace zůstávala i poté vážná.

V posledních letech se situace díky politice Abdalazíze Butefliky stabilizuje. V roce 2005 přednesl návrh na tzv. Smíření (Réconciliation), jež mělo vést ke konečnému smíření národa zmítaného dlouhá léta vnitřními boji. Návrh byl v referendu přijat. Výsledkem bylo propuštění tisíců zadržených islamistů a jiných politických vězňů.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezident: 27. duben 1999–, Abdalazíz Buteflika (Abdelaziz Bouteflika) (* 2. 3. 1937)

Předseda vlády: 23. červen 2008–, Ahmad Ujahja (Ahmed Ouyahia) (3. funkční období) (* 2. 7. 1952)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

BERÁNEK, Zdeněk: *Alžírsko*. Praha, Libri 2007. (Stručná historie států).

AMERICKÁ SAMOA, AS/ASM, Austrálie a Oceánie

USA

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Území Americká Samoa, anglicky *Territory of American Samoa*, samojsky *Teritori o Amerika Sāmoa*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *American Samoa*, samojsky *Amerika Sāmoa*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*), samojšтина (*le gagana Sāmoa*). **FORMA VLÁDY:** zámořské samosprávné území USA. **HLAVA ÚZEMÍ:** prezident USA. **HLAVA VLÁDY:** guvernér. **ROZLOHA:** 197 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 64 411. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 327 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jižní Tichý oceán, Oceánie. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-11 (*Samojský standardní čas, SST*). **HLAVNÍ SÍDLO:** Fagatogo (sídlo legislativních

orgánů) (1 778 obyv. – 2007), 14°17' j. š., 170°41' z. d., v aglomeraci Pago Pago. **SÍDLO VLÁDY:** Utulei (sídlo výkonných orgánů) (639 obyv. – 2007), v aglomeraci Pago Pago. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Tafuna (12 157), Nu'uuli (5 381), Leone (4 211), Pago Pago (4 182). **MĚNA:** dolar Americké Samoy (pouze mince) = americký dolar (\$, USD) = 100 centů, anglicky *dollar* = 100 cents. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 17. duben (Territorial Flag Day, Den vlajky 1900). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → USA. **HYMNA ÚZEMÍ** (1950): „Amerika Samoa“ (Americká Samoa), hudba: Napoleon Andrew Tuitieleapaga, slova: Mariota Tiumalu Tuiasosopo.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: zámořské území USA (*unincorporated unorganized territory*) s určitým stupněm autonomie, **výkonná moc:** prezident a viceprezident USA (voleni v přímých volbách na 4 roky), guvernér a viceguvernér (voleni místním obyvatelstvem na 4 roky), **zákonodárná moc:** dvoukomorové Zákonodárné shromáždění (*Fono*): Sněmovna reprezentantů (*House of Representatives*, 18 poslanců volených na 2 roky), Senát (*Senate*, 18 senátorů volených na 4 roky náčelníky a z náčelníků ostrovů); *poslední volby guvernéra:* 2. a 16 11. 2004, *poslední parlamentní volby:* 7. 11. 2006 (Sněmovna reprezentantů), 2. 11. 2004 (Senát). **ÚSTAVA:** 1. 7. 1967. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** –; **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Demokratická strana (*Democratic Party*), Republikánská strana (*Republican Party*). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** Interpol (podvýbor), IOC, PC, UPU. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Tichého oceánu; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 966 m n. m. – Mount Lata. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 116 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 3 distrikty (*districts*): Eastern District, Manu'a District, Western District, 2 ostrovy (*islands*): Rose Island, Swains Island. **HLAVNÍ JAZYKY:** samojšтина (*le gagana Sāmoa*, 90,6 %), angličtina (*English*, 2,9 %), tonžština (*lea fakatonga*, 2,4 %) aj. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2004): Samoáci (Polynésané, 89 %), Tonžané (4 %) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2004): křesťanské kongregace (50 %), římskokatolická církev (20 %), protestanti a ostatní (30 %); **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **INFLACE:** NA %; **HDP** (USD/OBYV.): 5 800 (2005, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD** (2005): *import:* Austrálie 66 %, Samoa 13,8 %, Nový Zéland 10,8 %, *export:* Indonésie 28,2 %, Indie 22,3 %, Austrálie 15,3 %, Japonsko 11,2 %, Nový Zéland 7,1 %.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Skupina sedmi ostrovů (Tutuila, Ta'u, Olosega, Ofu, Aunu'u, Rose, Swains Island) na východě souostroví Samoa (dříve Plavecké ostrovy, *Navigators Islands*) v Polynésii v Tichém oceánu. Na části souostroví západně od 171° z. d. se rozkládá → Samoa (Západní). Největším ostrovem Americké Samoy je Tutuila (135 km²), kde žije téměř 100 % obyvatel Americké Samoy. Tropické podnebí a rostlinstvo. Tropické zemědělství, rybolov, průmysl potravinářský.

PŮVOD JMÉNA *Samoa* znamená v místním jazyce „místo moa“, vymřelých velkých pštrosovitých ptáků, totemových označení vládnoucího rodu.

HISTORICKÝ PŘEHLED Souostroví Samoa bylo osídleno polynéským obyvatelstvem v několika vlnách asi v rozmezí 16.–8. století př. n. l. Ve 13. století byl odražen pokus králů z ostrovů Tonga o ovládnutí Samoy.

Pro Evropany bylo souostroví objeveno v roce 1722 nizozemským plavcem Jacobem Roggeveenem (1659–1729). V roce 1768 je francouzský mořeplavec Louis Antoine de Bougainville (1729–1811) nazval Plaveckými ostrovy (*Îles des navigateurs*), podle

velké frekvence lodní dopravy v oblasti. Od začátku 19. století na souostroví pronikali Němci, Angličané a Američané. Smlouvou z prosince 1889 se Samoa stala americko-britsko-německým kondominiem (formálně nezávislá 1889–99). Poté, co se Velká Británie vzdala v prosinci 1899 nároků na Samou výměnou za jiná území v Polynésii, připadla západní část Německu a východní část USA (rozhraním byl poledník 171° z. d.).

Za 2. světové války, během války v Tichém oceánu, získala Americká Samoa velký strategický význam jako základna amerického námořnictva. Po válce začali Američané podporovat budování samosprávy. Roku 1956 byl jmenován první domorodý guvernér, od roku 1978 je guvernér volen přímo obyvatelstvem. Roku 1967 byla přijata ústava zajišťující práva domorodého obyvatelstva.

Ostrov Swains (2,6 km²) není geografickou součástí souostroví Americká Samoa, původně byl považován za jeden z ostrovů Tokelau (znovu při referendu o sebeurčení Tokelau v únoru 2006). V roce 1856 ho získal americký obchodník Eli Hutchinson Jennings (1814–1878) a od té doby je soukromým majetkem jeho rodiny (do roku 1925 polonezávislé území). V roce 1925 byl anektován USA a stal se součástí Americké Samoy. V březnu 1981 Nový Zéland potvrdil suverenitu USA na ostrově. Swains má dosud zvláštní postavení – je spravován místní vesnickou vládou a zástupcem guvernéra. V roce 2000 na něm žilo 37 lidí.

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ V červenci 1997 Americká Samoa protestovala proti tomu, že sousední Západní Samoa přijala nové oficiální jméno Samoa, protože to implikuje nadvládu nad celých souostrovím. V září 1999 získala Americká Samoa statut pozorovatele OSN.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: prezident → USA

Guvernér: 26. březen 2003–, Togiola Talalelei A. Tulafono (úřadující do 7. dubna 2003) (* 28. 2. 1947)

AMERICKÉ PANENSKÉ OSTROVY, VI/VIR, Severní Amerika	USA
---	------------

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: –. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *United States Virgin Islands*.

ÚŘEDNÍ JAZYK: angličtina (*English*). **FORMA VLÁDY:** zámořské samosprávné území USA.

HLAVA ÚZEMÍ: prezident USA. **HLAVA VLÁDY:** guvernér. **ROZLOHA:** 346,36 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 112 940. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 326 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** východní Karibské moře. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-4 (*Atlantský standardní čas, AST*). **HLAVNÍ MĚSTO:** Charlotte Amalie (10 298 obyv. – 2007), 18°21' s. š., 64°56' z. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Anna's Retreat (7 632), Charlotte Amalie West (4 966), Frederiksted Southeast (3 038), Cruz Bay (2 975), Grove Place (2 797), Christiansted (2 676). **MĚNA:** americký dolar (\$, USD) = 100 centů, anglicky *dollar* = 100 *cents*. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 21. březen (Transfer Day, výročí převedení území z Dánska na USA 1917). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → USA. **HYMNA ÚZEMÍ** (1963): „Virgin Islands March“ (Pochod Panenských ostrovů), hudba: Alton Augustus Adams (20. léta 20. století), slova: aranžována z příspěvků veřejnosti.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: zámořské území USA (*organized unincorporated territory*) s určitým stupněm autonomie, **výkonná moc:** prezident USA, guvernér a viceguvernér (oba voleni v přímých volbách na 4 roky), **zákonodárná moc:** jednokomorový parlament (*Senate*, 15 poslanců volených na 2 roky); *poslední volby guvernéra:* 7. a 21. 12. 2006; *poslední parlamentní volby:* 7. 11. 2006. **ÚSTAVA:** 22. 7. 1954 (Revised Organic Act, poslední změna 1973). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Demokratická strana Panenských ostrovů (*Democratic Party of the Virgin Islands*, Dem. liberálové/centristé), Hnutí nezávislých občanů (*Independent Citizens' Movement*, ICM, regionalisté). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** Interpol (podvýbor), IOC, UPU. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Karibského moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 474 m n. m. – Crown Mountain. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 188 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 3 ostrovy (*islands*): Saint Croix, Saint John, Saint Thomas. **HLAVNÍ JAZYKY:** angličtina (*English*), kreolská holandština (*negerhollands*), kreolská angličtina Malých Antil, španělština. **ETNICKÉ SLOŽENÍ (2000):** černoši (61,1 %), běloši (15 %), Portoričané (12 %), francouzští kreolové (9 %) a další. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST (2000):** protestanti (51 %), římskokatolická církev (27,5 %), nezávislí křesťané (12,2 %), bez vyznání (2,2 %), ostatní (1,5 %); **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **INFLACE:** 2,2 % (2003); **HDP (USD/obyv.):** 14 500 (2004, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD (2004):** *import:* USA, Portoriko, *export:* USA, Portoriko.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Nejzápadnější část Panenských ostrovů v Malých Antilách v severovýchodním Karibském moři, 64 km východně od Portorika. Území se skládá ze tří hlavních ostrovů a více než 50 ostrůvků, většinou neobývaných. Největší jsou Saint Croix (Santa Cruz, 205 km²), Saint Thomas (83 km²) a Saint John (52 km²).

Základem vyspělé ekonomiky je turistický ruch (vytváří asi 70 % hrubého domácího produktu, převažují návštěvníci z USA). Vedle tradiční destilace rumu se v malém měřítku vyrábějí chemikálie, farmaceutické výrobky a oděvy. V 70. letech 20. století se v zemědělství značně rozšířil sortiment pěstovaných plodin, vedle tradiční cukrové třtiny se pěstují i mnohé druhy tropického ovoce. V 80. letech 20. století se na ostrov Saint Croix rozšířil průmysl zpracování ropy a výroby hliníku.

PŮVOD JMÉNA Panenské ostrovy pojmenoval údajně Kryštof Kolumbus na počest sv. paniny Voršily a 12 000 panen zavražděných Huny v 5. století. Podle jiného názoru je tak pojmenoval až Francis Drake roku 1580 na počest královny Alžběty I. Starší český název souostroví byl *Virginské ostrovy*.

HISTORICKÝ PŘEHLED Původními obyvateli Panenských ostrovů byli Aravakové, kteří byli do 15. století vytlačeni Kariby. Panenské ostrovy objevil roku 1493 Kryštof Kolumbus, poprvé však byly Evropany osídleny až v roce 1625. Následovala kolonizace nizozemská, dánská a britská. Roku 1672 byly připojeny k Britské koruně, avšak již v roce 1700 se jejich západní část stala součástí Dánské Západní Indie.

V průběhu občanské války v USA začali Američané vyjednávat s dánskou vládou o jejich zakoupení. Plebiscit mezi místním obyvatelstvem vyzněl kladně pro USA, s prodejem souhlasila i dánská vláda. Senát USA však odmítl v roce 1870 dohodu ratifikovat. Nové pokusy v letech 1893 a 1902 byly bezvýsledné. Teprve v průběhu 1. světové války přiměly obavy před případnou německou okupací Panenských ostrovů USA ke koupi os-

trovů v roce 1917 za 25 milionů dolarů. Od roku 1927 jsou jejich obyvatelé občany USA. Americké Panenské ostrovy mají menší stupeň autonomie než sousední Portoriko. Od roku 1970 je guvernér volen místními obyvateli.

Většinu obyvatel tvoří potomci černých otroků z Afriky, které začali dovážet již Dávně od roku 1673 k práci na plantážích cukrové třtiny. Otroctví zrušeno až roku 1848. **VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ** Ostrovy jsou v oblasti častých hurikánů (téměř pravidelně v září). Hurikány v letech 1989 a 1995 vážně zasáhly ostrovy a způsobily obrovské škody jejich hospodářství. Zejména hurikán v září 1995 byl nejhorším v atlantické oblasti za několik desetiletí. Na Amerických Panenských ostrovech způsobil škody na majetku, budovách a zařízeních v hodnotě kolem 3 miliard USD.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: prezident → USA

Guvernér: 1. leden 2007–, John Percy deJongh, Jr. (* 13. 11. 1957)

ANDORRA, AD/AND, Evropa

AND

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Andorrské knížectví, katalánsky *Principat d'Andorra*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** katalánsky *Andorra*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** katalánština (*català*). **FORMA VLÁDY:** parlamentní spoluknížectví. **HLAVY STÁTU** (NOMINÁLNÍ): prezident Francie a biskup ze Seu d'Urgell. **HLAVA VLÁDY:** prezident Výkonné rady. **ROZLOHA:** 467,76 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 69 524. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 148,6 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní Evropa, Pyreneje. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+1/UTC+2 (*Středoevropský čas/Středoevropský letní čas, CET/CEST*). **HLAVNÍ MĚSTO:** Andorra la Vella (20 209 obyv. – 2007), 42°31' s. š., 1°31' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Les Escaldes (16 062), Encamp (11 528), Sant Julià de Lòria (8 176), La Massana (7 599). **MĚNA:** euro (€, EUR) = 100 centů, katalánsky *euro* = 100 *cèntims*; diner (D., ADD) = 100 centimů, katalánsky *diner* (pl. *diners*) = 100 *cèntims*. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 8. září (Mare de Deu de Meritxell, Matky Boží Meritxellské – výročí smlouvy o spoluvládě 1278). **STÁTNÍ HYMNA** (8. 9. 1914): „El gran Carlemany, mon Pare“ (Velký Karel Veliký, můj otec), hudba: Enric Marfany Bons (1871–1942), slova: Joan Benlloch i Vivó (1864–1926).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: spoluknížectví (*coprincipat*) nominálně pod společnou správou francouzského prezidenta a biskupa z katalánského Seu d'Urgell (španělsky Seo de Urgel), *výkonná moc:* dva spoluvládci (*coprínceps*) zastupovaní vikáři (*veguers*), předseda Výkonné rady (předseda vlády, volen Generální radou na 4 roky, formálně jmenován spoluknížaty), Výkonná rada (vláda, jmenována předsedou vlády), *zákonodárná moc:* jednokomorová Generální rada (*Consell General*, 28 členů volených na 4 roky), předseda Generální rady (generální syndik, *síndic general*) má i určité výkonné pravomoci; *poslední parlamentní volby:* 24. 4. 2005. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 8. 9. 1278 – španělsko-francouzská dohoda o společném protektorátu (*Pareatges*), 3. 6. 1993 – uznání nezávislosti Francií a Španělskem. **ÚSTAVA:** 28. 4. 1993. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Andorrská liberální stra-

na (*Partit Liberal Andorrà*, PLA, konzervativní liberálové), Sociálnědemokratická strana (*Partit Socialdemòcrata*, PSD, sociální demokraté), Demokratická strana (*Partit Demòcrata*, PD, centristé), Laurediánská unie (*Unió Laurediana*, UL); **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ**: Národně demokratická skupina (*Agrupament Nacional Democràtic*, AND), Národně demokratická iniciativa (*Initiativa Democràtica Nacional*, IND), Nová demokracie (*Nova Democràtica*, ND), Unie farnosti Ordino (*Unió Parroquial d'Ordino*, UPO). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH**: OSN (28. 7. 1993), APM, CE, CTBT, FAO, ICAO, ICtT, ICRM, IFRCs, Interpol, IOC, IPU, ITU, LU, NPT, OIF, OPCW, OSCE, SEGiB, UNCTAD UNESCO, UNFCC (pozorovatel), UNWTO, WCO, WHO, WIPO, WTO (pozorovatel). **NEJNIŽŠÍ BOD**: 840 m n. m. – Riu Valira; **NEJVYŠŠÍ BOD**: 2 946 m n. m. – Pic de Coma Pedrosa. **HRA-NICE**: celkem 120,3 km, Španělsko 63,7 km, Francie 56,6 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ**: 7 farních okrsků (*parròquies*): Parròquia d'Andorra la Vella (*Andorra la Vella*), Parròquia de Canillo (*Canillo*), Parròquia d'Encamp (*Encamp*), Parròquia de La Massana (*La Massana*), Parròquia d'Escaldes Engordany (*Escaldes-Engordany*), Parròquia d'Ordino (*Ordino*), Parròquia de Sant Julià de Lòria (*Sant Julià de Lòria*). **HLAVNÍ JAZYKY** (1990): katalánština (*català*, 61 %), španělština (*español, castellano*, 38 %), francouzština (*français*) (4 %), portugalština (*português*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2000): Španělé (*Castellanos*, 40,6 %), Andořané (většinou Katalánci, 36 %), Portugalci (*Portugueses*, 10,2 %), Francouzi (*Français*, 6,5 %), Britové (*British*, 1,4 %) a další. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2000): římskokatolická církev (89,1 %), ostatní křesťanské denominace (4,3 %), islám (0,6 %), hinduismus (0,5 %), menšiny židů aj.; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ**: – (římskokatolická církev má však tradičně zvláštní postavení). **INFLACE**: 3,2 % (2005); **HDP** (USD/obyv.): 38 800 (2005, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD** (2005): *import*: Španělsko 53,2 %, Francie 21,1 %, *export*: Španělsko 59,5 %, Francie 17 %. **MPZ**: AND (od 1957).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Vnitrozemský stát na jižních svazích východních Pyrenejí mezi Francií a Španělskem. Velehorské území je součástí východních Pyrenejí. Hluboké údolí řeky Valiry s rozvětvenou pramennou oblastí odvodňuje území na jih do Španělska. Podnebí horské, drsné, s velkými teplotními rozdíly, bohaté srážkami.

Hospodářství je založené na službách turistům, kterých ročně přichází až 12 milionů. Vysokohorské zemědělství má okrajový význam (hlavně pastevectví, pěstování a zpracování tabáku). K přesunu od tradičního pastevectví a zemědělství k obchodu a cestovnímu ruchu došlo v 50. letech 20. století. V souvislosti s ekonomickou expanzí byly zřizovány i banky, spojené s francouzskými a španělskými investičními firmami.

HISTORICKÝ PŘEHLED Nejstarší písemná zmínka o Andoře pochází z roku 805 (nárazníkový stát zřízený Karlem Velikým proti iberským muslimům). Po staletí byla Andorra předmětem sporů mezi katalánským biskupstvím Seu d'Urgell, jemuž bylo území roku 988 darováno franckým králem, a jihofrancouzským šlechtickým rodem Castellbò, jehož právním nástupcem se roku 1206 stala hrabata z Foix. 8. 9. 1278 byla mezi hrabaty z Foix a biskupem ze Seu d'Urgell uzavřena smlouva o společném protektorátu (*Pareatges*). Práva hrabat z Foix (od roku 1290 hrabata z Béarn) přešla nejprve na navarrské krále a za Jindřicha III. Navarrského, jenž se jako Jindřich IV. stal roku 1589 francouzským králem, roku 1607 na Francii.

Za Velké francouzské revoluce byl francouzský protektorát nad Andorrou sice zrušen, císař Napoleon I. jej však roku 1806 obnovil. Reformní hnutí 1866–68 omezilo moc biskupů ze Seu d'Urgell, *zákonodárná moc* byla svěřena Generální radě v čele se syndikem. Mezi Generální radou a oběma protektory docházelo často ke konfliktům. V době lidových nepokojů („andorrská revoluce“) byla Andorra v dubnu až říjnu 1933 přechodně obsazena francouzským četnictvem. V letech 1934–41 se běloruský emigrant Boris Skosyrev, jenž se prohlásil knížetem Borisem I., snažil zřídit monarchii nezávislou na Francii a Seu d'Urgell. Teprve roku 1970 bylo zavedeno všeobecné volební právo.

VÝVOJ OD KONCE 80. LET 20. STOLETÍ Ústavní reforma na přelomu 80. a 90. let. století vedla k vypracování návrhu ústavy Andorry jako nezávislého státu. 14. 3. 1993 hlasovalo 74,2 % účastníků referenda pro první demokratickou ústavu Andorry; tím rozhodlo po 7 stoletích závislosti na Francii a Španělsku o nezávislosti země (ústava vstoupila v platnost 29. 3. 1993). Nezávislost Andorry byla uznána Francií i Španělskem 3. 6. 1993.

Podle ústavy je Andorra parlamentním spoluknížectvím (*coprincipat parlamentari*), což je často chybně interpretováno jako konstituční knížectví nebo dokonce monarchie. Dosavadní představitelé Francie a Španělska (*coprínceps*) zůstávají nadále hlavami státu, mají však nyní spíše reprezentativní roli, zatímco předseda vlády je vybaven většími výkonnými pravomocemi. Je volen Generální radou a formálně potvrzován spoluknížaty. V čele Generální rady stojí generální syndik (*Síndic General*), který se rovněž spolupodílí na řízení státu.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Spoluvládci (coprínceps): a) Francouzští prezidenti – viz FRANCIE; b) Biskupové ze Seu d'Urgell (*Bisbes d'Urgell i Prínceps d'Andorra*): 12. květen 2003–, Joan Enric Vives i Sicília (* 24. 7. 1949)

Předseda Výkonné rady (vlády): 30. květen 2005–, Albert Pintat i Santolària (* 23. 6. 1943)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

BEDFORD, Neal aj.: *Španělsko, Portugalsko, Andorra*. Praha, Svojtka & Co. 2001.

ANGOLA, AO/AGO, Afrika

ANG

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Angolská republika, portugalsky *República de Angola*, [konžsky *Repubilika ya Ngola*]. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** portugalsky *Angola*, [konžsky *Ngola*]. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** portugalština (*português*); **REGIONÁLNÍ JAZYKY:** konžština, čokwe, umbundu aj. **FORMA VLÁDY:** parlamentně prezidentská republika. **HLAVA STÁTU:** prezident. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 1 246 700 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 13 313 553. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 10,7 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní Afrika. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+1 (*Západoafrický čas*, WAT). **HLAVNÍ MĚSTO:** Luanda (2 977 212 obyv. – 2007), 8°49' j. š., 13°14' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Huambo (240 577), Lobito (219 914), Benguela (160 055), Kuito (115 930), Lubango (103 255), Malanje (88 921), Namibe (83 941).

MĚNA: kwanza (Kz, AOA) = 100 centimů, **PORTUGALSKY:** kwanza = 100 centimos. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 11. listopad (výročí nezávislosti 1975). **STÁTNÍ HYMNA** (11. 11. 1975): „Angola, avantel!“ (Kupředu, Angolo!), hudba: Rui Alberto Vieira Dias Mingao (* 1939), slova: Manuel Rui Alves Monteiro (* 1941)

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s prezidentem, **výkonná moc:** prezident (od ledna 1999 zároveň předseda vlády, volen v přímých volbách na 5 let), Rada ministrů (vláda, jmenována prezidentem), první ministr, **zákonodárná moc:** jednokomorové Lidové shromáždění (*Assembleia Popular*, 220 poslanců volených na 4 roky); *poslední prezidentské volby:* 29. a 30. 9. 1992 (nové volby by měly proběhnout v roce 2009), *poslední parlamentní volby:* 5. a 6. 9. 2008. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 11. 11. 1975 – vyhlášení nezávislosti na Portugalsku. **ÚSTAVA:** 25. 8. 1992 (poslední změna 1995). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Lidové hnutí za osvobození Angoly/Strana práce (*Movimento Popular de Libertação de Angola/Partido de Trabalho*, MPLA, socialistické), Hnutí za úplnou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*, UNITA, autoritativní), Národní fronta osvobození Angoly (*Frente Nacional para a Libertação de Angola*, FNLA, konzervativní), Liberálnědemokratická strana (*Partido Liberal Democrático*, PLD), Strana sociální obnovy (*Partido Renovador Social*, PRS), Strana demokratické obnovy (*Partido Renovador Democrático*, PRD), Demokratická aliance Angoly (*Aliança Democrática de Angola*, AD), Sociálnědemokratická strana (*Partido Social-Democrata*, PSD), Strana aliance mládeže, dělníků a farmářů Angoly (*Partido da Aliança da Juventude, Operários e Camponeses de Angola*, PAJOCA, extrémně levicová), Angolské demokratické fórum (*Fórum Democrático Angolano*, FDA, konzervativní), Demokratická strana pro pokrok/Angolská národní aliance (*Partido Democrático para Progreso/ Aliança Nacional Angolano*, PDPANA, konzervativní), Angolská národně demokratická strana (*Partido Nacional Democrático Angolano*, pokroková, PNDA); **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Obnovená UNITA (*UNITA-Renovada*), Republikánská strana Angoly (*Partido Republicano de Angola*, P.R.E.A.). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (1. 12. 1976), ACP, AfDB, APM, AU, CEEAC, CPLP, CTBT (signatář), FAO, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICtT (signatář), ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO (dopisující člen), ITSO, ITU, ITUC, KP, LU, MIGA, NAM, NPT, OAS (pozorovatel), OPEC, SADC, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Atlantského oceánu; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 2 620 m n. m. – Serra do Môco. **HRANICE:** celkem 5 198 km, Kongo (Kinshasa) 2 511 km, Namibie 1 376 km, Zambie 1 110 km, Kongo (Brazzaville) 201 km. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 1 600 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 18 provincií (*províncias/bizunga*): Província do Bengo/Kizunga ya Bengo (Caxito), Província de Benguela/Kizunga ya Bengela (Benguela/Bengela), Província do Bié/Kizunga ya Biye (Kuito), Província de Cabinda/Kizunga ya Kabin-da (Tchiowa/Tsiowa), Província do Cunene/Kizunga ya Kunene (Ondjiva), Província do Huambo/Kizunga ya Wambu (Huambo/Wambu), Província da Huíla/Kizunga ya Wila (Lu-bango), Província do Kuando-Kubango/Kizunga ya Kuando Kubango (Menongue), Província do Kwanza Norte/Kizunga ya Kuanza Node (N'Dalatando), Província do Kwanza Sul/Kizunga ya Kuanza Sudi (Sumbe), Província de Luanda/Kizunga ya Luanda (Luanda), Província da Lunda Norte/Kizunga ya Lunda Node (Lucapa), Província da Lunda Sul/Ki-

zunga ya Lunda sudi (Šaurimo), Província do Malanje/Kizunga ya Malanzi (Malanje/Malanzi), Província do Moxico/Kizunga ya Musiku (Lwena/Luena), Província de Namibe/Kizunga ya Namibe (Namibe), Província do Uíge/Kizunga ya Wizi (Uíge/Wizi), Província do Zaire/Kizunga ya Nzadi (M'banza-Kongo/Mbanza-Kongo). **Hlavní jazyky** (1993): portugalština (*português*), umbundu (jižní mbundština, *umbundu*, 38 %), luandská mbundština (severní mbundština, *kimbundu*, 25 %), kongo (*kiKongo*, 13 %), čokwe, lunda (*chiLunda*), luvale (*lwena*, 13 %) aj. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2000): bantuské kmeny (kolem 120 kmenů a 10 skupin, zejména Ovimbundu 25,2 %, Kimbundu 23,1 %, Bakongo 12,6 %, Lwenea (Luvale) 8,2 %, Chokwe 5 %, Kwanyam 4,1 %, Nyaneka 3,9 %, Luchazi 2,3 %, Ambo (Ovambo) 2 %, Mbwele 1,7 %, Nyemba 1,7 % aj.), Watwa, khoisanské kmeny, mesticové (2 %), Evropané (1 %, zejména Portugalci) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2001): křesťanské náboženství (94,1 %, z toho římskokatolická církev 62,1 %), protestantské denominace 15 %, animisté 5 %; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ**: -. **INFLACE**: 13,2 % (2006, odhad); **HDP** (USD/obyv.): 4 300 (2006, odhad). **ZAHRAŇIČNÍ OBCHOD** (2005): *import*: Jižní Korea 20,5 %, Portugalsko 13,4 %, USA 12,5 %, Jižní Afrika 7,4 %, Brazílie 7 %, Francie 5,1 %, Čína 5 %, *export*: USA 39,8 %, Čína 29,6 %, Francie 7,8 %, Chile 5,4 %, Taiwan 4,4 %. **MPZ**: ANG (od 1975), PAN (Portugalská Angola, 1932–56), P (portugalská zámořská provincie, 1956–75).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Přímořský stát v jihozápadní Africe u Atlantského oceánu. Za 50–100 km širokou pobřežní nížinou se zdvíhá náhorní plošina ve výškách 1 000 až 1 500 m n. m., vyplňující téměř celé území Angoly. Nejvyšší je plošina Bié (Morro Môco, 2 620 m n. m.). Tato oblast je pramennou oblastí četných řek, jež patří do povodí řeky Konga (Cassai, Cuango) a Zambezi (Cuando, Cubango) nebo ústí přímo do Atlantského oceánu (Cuanza, Cunene).

Teplé tropické podnebí je chladnější na náhorních plošinách, ale také v jižní části pobřeží vlivem studeného mořského proudu. Období srážek je v létě (říjen až březen), roční průměry 1 800–750 mm, v nížině podstatně méně.

Málo rozvinutý zemědělský stát se začínajícím těžebním průmyslem. Má značné surovinové zdroje a zemědělský potenciál. Přes 70 % ekonomicky aktivního obyvatelstva pracuje v zemědělství. Obdělává se 2,7 % území, 23,3 % pastviny. Pěstuje se zejména maniok, kukuřice, proso, banánovník, zelenina, podzemnice olejná, cukrová třtina, na vývoz kávovník, bavlník, sisal. Chov skotu. Významná těžba ropy (34,8 milionů t, 1996), zemního plynu a diamantů. Průmysl zpracovává především zemědělské suroviny a ropu. V rostlinstvu jsou zastoupeny vždyzelené i opadavé lesy a savany.

Součástí Angoly je exkláva → Cabinda mezi oběma konžskými státy, projevující čas od času separatistické tendence.

PŮVOD JMÉNA Název vytvořili Portugalci podle panovnického titulu *ngola* vládců státu Ndongo. Později se geografický název rozšířil na dnešní rozsáhlé území. Hlavní město Luanda se portugalsky původně jmenovalo *São Paulo de Loanda* nebo *São Paulo da Assunção de Luanda*. Luanda je staré bantuské jméno nejasného původu.

HISTORICKÝ PŘEHLED Území osídleno Křováky před 1. stoletím př. n. l. Od 7. století n. l. nastal příliv bantuských černochů, kteří vytlačovali Křováky na jih. Od 15. století součást konžské říše (po smrti posledního krále Pedra VIII. Afonsa roku 1962 spravuje království

regentka Isabel Maria da Gama), v 15.–17. století říše Ndongo a Matamba. V roce 1482 přistál v ústí Konga portugalský mořeplavec Diego Cão, nastal počátek portugalské kolonizace. Roku 1576 založeno São Paulo de Loanda, jež se stalo centrem obchodu s otroky na západoafrickém pobřeží. Mezi 16. a 17. stoletím bylo vyvezeno do portugalské Brazílie kolem jednoho milionu otroků. V letech 1650–1800 bylo do Ameriky odvečeno ročně průměrně 30 000 angolských otroků. Na nátlak britské vlády bylo Portugalsko nuceno roku 1836 obchod s otroky zrušit, ilegální otrokářství však pokračovalo ještě ve 2. polovině 19. století.

Na počátku 18. století prožívala rozkvět říše Lunda na východě Angoly. Po ztrátě Brazílie, jež roku 1822 vyhlásila nezávislost, zintenzivnilo Portugalsko kolonizaci Angoly. Na berlínské konferenci o Kongu 1884–85 Portugalsko získalo Cabindu a obsazená území v Angole byla přeměněna v portugalskou kolonii (od roku 1951 zámořská provincie). Od 50. let 20. století byl organizován odpor proti koloniální nadvládě a vznikaly první ilegální vlastenecké organizace (1954 Svaz národů Angoly – UPA, 1956 Lidové hnutí za osvobození, MPLA).

Počátkem února 1961 zahájilo MPLA národněosvobozenickou válku. Vůdce UPA Holden Roberto ustavil v březnu 1962 v konžském exilu vládu Angolské republiky a Národní frontu osvobození Angoly (FNLA), v níž nebylo zastoupeno marxistické MPLA. Akce národněosvobozenického hnutí na přelomu 1964–65 se soustředily zejména do exklávy Cabinda. V roce 1966 vzniklo Hnutí za úplnou nezávislost Angoly (UNITA), jehož vůdce Jonas Malheiro Savimbi až do roku 1964 patřil k FNLA.

Roku 1973 Angola obdržela formálně vnitřní autonomii. Pád fašismu a nástup nové portugalské vlády umožnil zahájit roku 1975 rozhovory mezi Portugalskem a angolskými stranami o nezávislosti země, jež byla nakonec vyhlášena 11. 11. 1975 (Angolská lidová republika). Občanská válka však nadále pokračovala mezi marxistickou MPLA (podporovanou zejména SSSR a Kubou) a FNLA a UNITA (opírajícími se o pomoc zejména Jižní Afriky, Velké Británie a USA). MPLA formálně zvítězila v únoru 1976, avšak nikdy se jí nepodařilo porazit UNITA, která s jihoafrickou podporou pokračovala v guerillové válce na jihu a v centru země.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ V prosinci 1988 bylo dosaženo prozatímní dohody (mezi Jižní Afrikou, Kubou a Angolou) o stažení cizích vojsk z území Angoly. V dubnu 1990 se konaly první přímé rozhovory mezi zástupci MPLA a UNITA. 1. 5. 1991 bylo konečně dosaženo mírové dohody mezi vládou a UNITA (vůdce UNITA Jonas Savimbi již v květnu 1990 vyzval ke smíru a ukončení občanské války). 25. 5. 1991 bylo dokončeno stahování kubánských vojsk z Angoly. 27. 8. 1992 Angolská lidová republika změnila název na Angolská republika.

29.–30. 9. 1992 se pod dohledem OSN konaly první pluralitní parlamentní a prezidentské volby (účastnilo se jich 18 stran). V nich zvítězila MPLA; poražené strany výsledky voleb neuznaly. 20. 11. 1994 byla po dlouhých jednáních v Lusace oficiálně podepsána mírová dohoda o ukončení občanské války mezi angolskou vládou a povstaleckou organizací UNITA. V roce 1995 zde byli nasazeni vojáci OSN v rámci operace UNAVEM. V roce 1998 opět vypukly boje, když UNITA odmítla konečnou mírovou dohodu. V prosinci 1998 prezident José Eduardo dos Santos zahájil ofenzivu proti jednotkám UNITA a do konce roku 1999 vládní jednotky získaly kontrolu nad většinou území. Nicmé-

ně boje s UNITA pokračovaly i v následujících letech. 22. 2. 2002 vládní zdroje oznámily, že v bojích zahynul vůdce UNITA Jonas Savimbi. V březnu 2002 pak bylo uzavřeno mezi zneprátenými stranami příměří a 4. 4. 2002 ukončena občanská válka.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezident a předseda vlády: 10. září 1979–, José Eduardo dos Santos (úřadující od 21. září 1979) (* 28. 8. 1942)

První ministr: 30. září 2008–, António Paulo Kassoma (* 6. 6. 1951)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

KLÍMA, Jan: *Angola*. Praha, Libri 2003. (Stručná historie států).

KLÍMA, Jan: *Dějiny Angoly*. Praha, NLN 2008.

SAZEČEK, Lubomír: *Zajetí v Angole. Přepadení a pochod*. [Brno: L. Sazeček] 2008. [o únosu československých občanů hnutím UNITA v roce 1983]

ANGUILLA, AI/AIA, Severní Amerika

GB

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Anguilla, anglicky *Anguilla*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*).

FORMA VLÁDY: britské zámořské území. **HLAVA ÚZEMÍ:** britský panovník zastupovaný guvernérem. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 96 km² (včetně ostrova Sombro). **OBYVATELSTVO** (2007): 13 487. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 140,5 byyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** východní Karibské moře, Malé Antily. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-4 (*Atlantský standardní čas*, AST). **HLAVNÍ MĚSTO:** The Valley (1 493 byyv. – 2007), 18°13' s. š., 63°03' z. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): North Side (1 721), Stoney Ground (1 268), The Quarter (1 262). **MĚNA:** východokaribský dolar (EC\$, XCD) = 100 centů, anglicky *East Caribbean dollar* = 100 cents; americký dolar (USD, \$) = 100 centů. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 30. květen (Anguilla Day). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → Spojené království. **HYMNA ÚZEMÍ** (1981): „God bless Anguilla“ (Bůh ochraňuj Anguillu), hudba a text: Alex Richardson

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: britské zámořské území (*British overseas territory*) v čele s britským panovníkem, zastupovaným guvernérem, **výkonná moc:** britská královna, guvernéř (jmenován panovníkem), předseda vlády (*Chief Minister*, jmenován guvernérem z poslanců Zákonnodárného shromáždění), **Výkonná rada** (*Executive Council*, jmenována guvernérem z volených poslanců Zákonnodárného shromáždění), **zákonodárná moc:** jednokomorové Zákonnodárné shromáždění (*House of Assembly*, 11 poslanců, z toho 7 poslanců volených na 5 let, 2 *ex officio*, 2 jmenování); **poslední parlamentní volby:** 21. 2. 2005. **ÚSTAVA:** 1. 4. 1982 (*Anguilla Constitution Order*, se změnou 30. 5. 1990). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Anguillská národní fronta (*Anguilla National Front*, ANF, konzervativní), Anguillská strategická aliance (*Anguilla Strategic Alliance*, ASA), Angillská pokroková strana (*Anguilla Progressive Party*, APP), nezávislí. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** Caricom (přidružený člen), CDB, Interpol (podvýbor), OECS (přidružený člen), UPU. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Karibského moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 65 m n. m. – Crocus Hill. **POBŘEŽNÍ:**

LINIE: 61 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 14 distriktů (*districts*): Blowing Point, East End, George Hill, Island Harbour, North Hill, North Side, Sandy Ground, Sandy Hill, South Hill, Stoney Ground, The Farrington, The Quarter, The Valley, West End. **HLAVNÍ JAZYKY:** angličtina (*English*), kreolská angličtina Malých Antil. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2001): černí Afričané (90,1 %), mulati (4,6 %), běloši (3,7 %); velký počet Anguillanů žije v zahraničí (asi 4 000 na Britských Panenských ostrovech a 10 000 ve Velké Británii). **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2001): anglikánská církev (29 %), metodisté (23,9 %), ostatní protestanti (30,2 %), římskokatolická církev (5,7 %), ostatní křesťané (1,7 %) aj.; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** -. **INFLACE:** 5,3 % (2006, odhad) **HDP** (USD/obyv.): 8 800 (2004, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD** (2004): *import*: USA, Portoriko, Spojené království, *export*: Spojené království, USA, Portoriko, Saint-Martin. **MPZ:** GB

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Nejsevernější ze Závětrných ostrovů (*Leeward Islands*) v souostroví Malé Antily v Karibském moři. Území britského závislého území zahrnuje rovněž ostrov Sombbrero (ležící 48 km severně od Anguilly) a řadu malých ostrůvků a útesů. Zemědělství, rybolov, získávání mořské soli. Cestovní ruch.

PŮVOD JMÉNA Jméno, znamenající „úhoř“, dali ostrovu podle jeho tvaru Španělé. Angličané ho nazývali, rovněž podle tvaru, Hadí ostrov (*Snake Island*).

HISTORICKÝ PŘEHLED Prvními evropskými osadníky byli Britové v 17. století. Některé prameny však uvádějí, že Anguillu navštívil již roku 1493 Kryštof Kolumbus. Od roku 1650 byla Anguilla spravována v rámci ostatních Závětrných ostrovů. Na počátku 19. století se stala, přes odpor místního obyvatelstva, součástí britské kolonie Svätý Kryštof a Nevis a spolu s ní byla roku 1871 začleněna do nově vzniklé spojené britské kolonie Závětrné ostrovy (od roku 1903 prezidence Sv. Kryštof–Nevis, od roku 1952 Sv. Kryštof, Nevis a Anguilla).

Když v březnu 1967 vznikla federace Sv. Kryštof–Nevis–Anguilla, Anguilla z obav o své postavení federaci jednostranně opustila a 17. 6. 1967 vyhlásila nezávislost. Na základě bridgetownské dohody z 31. 7. 1967 se sice znovu do federace vrátila, avšak za několik dní ji opět opustila (4. 8. 1967). Podle výsledků plebiscitu ze 7. 2. 1969 se Anguilla rozhodla pro vyhlášení republiky. Tento akt vyvolal zápornou reakci Velké Británie, jež Anguillu v březnu 1969 dokonce vojensky obsadila (britské jednotky ostrov opustily v září téhož roku). 28. 7. 1971 byla Anguilla proto podřízena přímo Britské koruně a 10. 2. 1976 jí byl přiznán statut samosprávného britského závislého území, definitivně však potvrzen až 16. 12. 1980.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ V dubnu 1982 byla přijata první ústava. Ve volbách v březnu 1994 zvítězila Anguillská národní aliance (*Anguilla National Alliance*, ANA). O pět let později zvítězila Anguillská sjednocená strana (*Anguilla United Party*, AUP). Opozice však paralyzovala fungování parlamentu a v nově vypsáných volbách v březnu 2000 zvítězila opět Anguillská národní aliance.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: britská královna (→Spojené království)

Guvernér: 10. červenec 2006–, Andrew Neil George (* 9. 10. 1952)

Předseda vlády: 6. březen 2000–, Osbourne Berlington Fleming (* 18. 2. 1940)

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Autonomní ostrov Anjouan, komorsky *Isiwa ... Ndzuwani*, francouzsky *Île autonome d'Anjouan*, arabsky ... *Andžuwán (Anğuwān)*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** komorsky *Ndzuwani*, francouzsky *Anjouan*, arabsky *Andžuwán (Anğuwān)*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** místní ústavou není výslovně stanoven; ústava se však odvolává na úřední jazyky Komorské unie: komorština (*shikomoro*), francouzština (*français*), arabština (*al-lugha l-ʿarabīja/al-lugha l-ʿarabīyah*). **FORMA VLÁDY:** autonomní stát (ostrov). **HLAVA STÁTU A VLÁDA:** prezident. **ROZLOHA:** 424 km². **OBYVATELSTVO (2007):** 285 619. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 673,6 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** Indický oceán, Mosambický průliv. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+3 (Východoafrický čas, EAT). **HLAVNÍ MĚSTO:** Mutsamudu (24 962 obyv. – 2007), 12°09' j. š., 44°25' v. d. **JINÁ MĚSTA (OBYV. – 2007):** Domoni (15 351), Tsémbehou (12 222), Ongodjou (11 216), Sima (10 977). **MĚNA:** komorský frank (KMF, CF) = 100 centimů, francouzsky *franc* = 100 centimes. **MÍSTNÍ HYMNA (2002):** „Wusawa“.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: autonomní součást Komorské unie v čele s prezidentem, *výkonná moc:* prezident (volený v přímých volbách na 5 let), Rada ministrů (vláda), *zákonodárná moc:* jednokomorové Shromáždění ostrova (*Assemblée de l'Île*, 25 poslanců volených na 4 roky); *poslední prezidentské volby:* 10. 6. 2007, *poslední parlamentní volby:* 14. a 21. 3. 2004. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 5. 8. 1997 – vyhlášení nezávislosti; 10. 3. 2002 – autonomní součást Komorské unie. **ÚSTAVA:** 2002 (přijata v referendu 10. března). **POBŘEŽNÍ LINIE:** ? **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** ? **HLAVNÍ JAZYKY:** komorština (*shikomoro*), francouzština (*français*), arabština (*al-lugha l-ʿarabīja/al-lugha l-ʿarabīyah*), anjouánština (*shindzuwani*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** Komořané, Evropané aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** sunnitský islám; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Nejmenší a nejlidnatější ostrov v Komorském souostroví. **PŮVOD JMÉNA** Francouzi ostrovu dali jméno Anjouan, což je zkomolenina domácího jména Ndzuwani (doneslé se častěji objevovalo v podobě Nzwani).

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ *Dějiny do roku 1997* → *Komory*. Dlouholetá nespokojenost s ústřední komorskou vládou a touha o navrácení Anjouanu (Ndzuwani) pod vládu Francie vedly k tomu, že 5. 8. 1997 nejlidnatější komorský ostrov Nzwani (francouzsky Anjouan) vyhlásil nezávislost na ústřední vládě. Prezidentem Státu Anjouan se stal Abdaláh Ibráhím. Zároveň se i sousední ostrov → Mwali (Mohéli) začal připravovat na odtržení od Komor (nezávislost vyhlásil o týden později). Separatisté na obou ostrovech se tak snažili řešit neutěšenou hospodářskou situaci ostrovů po vyhlášení nezávislosti Komor v roce 1975.

27. 10. 1997 se na Anjouanu konalo referendum, v němž se 99,88 % účastníků vysloвило pro nezávislost na Komorské federativní islámské republice. Další referendum, konané v únoru 1998, schválilo první ústavu státu.

26. 8. 2000 podepsal vojenský vůdce Komor Azali Assoumani a hlava státu na Anjouanu Said Abeid Abderemane ve Fomboni dohodu o udržení státní jednoty ve formě federace. 17. 2. 2001 byla pak uzavřena mírová smlouva, která přiznala ostrovům Anjouan

a Mohéli rozšířila autonomii. V referendu v prosinci 2001 schválili obyvatelé všech tří komorských ostrovů přeměnu v Komorskou unii a ústavy jednotlivých, nyní autonomních ostrovů byly postupně schvalovány v místních referendech. Anjouanská ústava byla schválena 10. 3. 2002.

V červenci 2007 prezident ostrova Mohamed Bacar znovu vyhlásil nezávislost Anjouanu na Komorách. Nezávislost ukončila komorská invaze v březnu 2008. V červnu 2008 se konaly prezidentské volby, v nichž vyhrál stavební inženýr Moussa Toybou.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL:

Prezident a předseda vlády: 7. červenec 2008–, Moussa Toybou (* 28. 11. 1962)

ANTARKTIDA, AQ/ATA

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Antarktida, anglicky *Antarctica*. **FORMA VLÁDY:** území pod společnou správou světového společenství, mezinárodní území. **ROZLOHA:** 14 245 000 km² (včetně šelfových ledovců), 13 209 000 km² (bez šelfového ledu) (8,8 % povrchu pevniny).

POČET OBYVATEL (2006–07): nestálé osídlení: v létě (prosinec až únor) 3 944: Argentina 417, Austrálie 200, Brazílie 40, Bulharsko 15, Čína 70, Česká republika 20, Ekvádor 26, Finsko 20, Francie 122, Chile 224, Indie 65, Itálie 113, Japonsko 125, Jižní Afrika 80, Jižní Korea 60, Německo 78, Norsko 44, Nový Zéland 85, Peru 28, Polsko 40, Rumunsko 13, Rusko 429, Spojené království 205, Španělsko 28, Švédsko 20, Ukrajina 24, USA 1 293, Uruguay 60; v zimě (červen až srpen) 1 077: Argentina 176, Austrálie 62, Brazílie 12, Čína 29, Francie 37, Chile 88, Indie 25, Itálie 2, Japonsko 40, Jižní Korea 15, Jižní Afrika 10, Německo 9, Norsko 7, Nový Zéland 10, Polsko 12, Rusko 148, Spojené království 37, Ukrajina 12, USA 337, Uruguay 9. **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** kolem jižního pólu v jihopolární oblasti. **ČASOVÁ PÁSMÁ:** oficiálně UTC, místní **ČASOVÁ PÁSMÁ:** UTC-4/UTC-3 (Palmer Station, *Chilský čas/Chilský letní čas*, CLT/CLST), UTC-3 (argentinský sektor, *Argentinský čas*, ART), UTC (Halley, GMT), UTC+3 (Syowa aj. japonské základny, *Čas Syowa*, SYOT), UTC+5 (Heardův ostrov a MacDonaldovy ostrovy), UTC+6 (Mawson Station, *Čas Mawson Station*, MAWT), UTC+7 (Davis Station, *Čas Davis Station*, DAVT), UTC+8 (Casey Station, *Australský západní standardní čas*, AWST), UTC+10 (Macquarieovy ostrovy, *Australský východní standardní čas*, AEST), UTC+10 (Adélina země, *Čas Dumont-d'Urville*, DDUT); UTC+12/UTC+13 (Amundsen-Scott, Rossova dependence, *Novozélandský standardní čas/Novozélandský letní čas*, NZST/NZDT).

POLITICKÝ STATUS: územní nároky několika států jsou omezeny Antarktickou smlouvou z roku 1959, správu vykonává Konzultativní shromáždění Antarktické smlouvy (*Antarctic Treaty Consultative Meeting*) složené ze signatářů smlouvy (2001: 45; Česká republika ke smlouvě přistoupila roku 1993); sektory Argentiny, Austrálie, Chile, Francie, Nového Zélandu, Norska a Velké Británie (mezinárodně neuznávané). **NEJNIŽŠÍ BOD:** –2 540 m – Bentley Subglacial Trench (Bentleyův podledovcový příkop); **NEJVYŠŠÍ BOD:** 4 897 m n. m. – Vinson Massif v pohoří Ellsworth Mountains, uvádí se též 5 140 m n. m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 17 968 km (bez pobřeží ostrovů). **VÝZKUMNÉ STANICE** (2005–07):

37 celoročních stanic: Argentina 6, Austrálie 3, Brazílie 1, Čína 2, Francie 1, Chile 3, Indie 1, Itálie a Francie společně 1, Japonsko 1, Jižní Afrika 1, Jižní Korea 1, Německo 1, Nový Zéland 1, Norsko 1, Polsko 1, Rusko 5, Spojené království 2, Ukrajina 1, USA 3, Uruguay 1: 16 sezónních stanic: Bulharsko 1, Česká republika 1, Ekvádor 1, Finsko 1, Chile 1, Německo 1, Itálie 1, Japonsko 1, Norsko 1, Peru 1, Rumunsko 1, Rusko 1, Spojené království 1, Španělsko 2, Švédsko 1.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Kontinent kolem jižního pólu (jižně od 60° j. š.) bez trvalé ho osídlení, obklopený Jižním oceánem (vydělen na jaře 2000 z jižních částí Atlantického, Indického a Tichého oceánu). V geologické minulosti součást Gondwany, zaledněná od starších třetihor. Ledovcový štít pokrývá asi 99% povrchu Antarktidy a představuje kolem 70–80% světových sladkovodních zásob. Jeho největší tloušťka je 4 776 m, objem 24,9 milionu km³. Na území kontinentu leží tři body nazývané jižním pólem: geografický jižní pól (90°), geomagnetický jižní pól (asi 78° j. š., 110° v. d.) a magnetický jižní pól (asi 65° j. š., 140° v. d.). Na geografickém jižním pólu slunce vychází 23. září a zapadá 21. března.

Antarktida leží v oblasti silných větrů. V zimě 1912/1913 jejich průměrná rychlost dosahovala po 64% období 64 km/h, byl však zaznamenán nárazový vítr o rychlosti až 320 km/h. 21. 7. 1983 byla na sovětské stanici Vostok naměřena nejnižší teplota na Zemi –89,2 °C. Střední roční teplota se pohybuje kolem –56 °C (na pobřeží kolem –10 °C).

PŮVOD JMÉNA Název byl uměle vytvořen z řeckého *anti* („proti, na protilehlé straně“) a *Arktis*, tedy „naproti Arktidě“. Název *Arktis* byl odvozen od řeckého *arktos* („medvěd“) protože Arktida, severní polární oblast, leží pod souhvězdím Velkého medvěda.

HISTORICKÝ PŘEHLED Jižní polární kruh jako první pravděpodobně překročili novozélandští Maorové. První expedice v blízkosti Antarktidy podnikl James Cook, který se v letech 1772–75 plavil asi 160 km od pobřeží Antarktidy. Jižní polární kruh poprvé překročili velrybáři a lovci tuleňů roku 1778. Lov velryb v antarktických vodách začal až v 19. století a vrcholu dosáhl v roce 1931 (40 199 ulovených velryb ve srovnání s 1 124 v ostatním světě). První výzkumná expedice v Antarktidě, vedená ruským admirálem a mořeplavcem Fabianem Gottliebem von Bellingshausen (Fadděj Faddějevič Bellingshausen, 1778–1852) roku 1820, dosáhla Antarktického poloostrova (Země Alexandra I.).

Jako první prováděli výzkumy v oblasti Antarktidy Britové a Francouzi v letech 1823–41. První známá skupina polárníků, která strávila v Antarktidě zimu, pobývala na Adarově mysu od března 1898 do března 1899. Systematický výzkum však začal až ve 20. století. 14. 12. 1911 norský polárník Roald Amundsen jako první dosáhl geografického jižního pólu.

Postupně začaly jednotlivé země projevovat mocenský zájem o části antarktické pevniny a přilehlé ostrovy. Jako první vznesla územní nárok roku 1908 Velká Británie (Jižní Shetlandy, Jižní Orkneje, Jižní Sandwichovy ostrovy, Jižní Georgie, Grahamův poloostrov a kontinentální část mezi 20° z. d. a 80° v. d., Falklandské dependence). Roku 1923 následoval Nový Zéland s nároky na území mezi 160° v. d. a 150° z. d. (Rossova dependence). Francie v letech 1927 a 1938 uplatnila nárok na všechny ostrovy a území mezi 136° a 142° v. d. (Adélina země). Austrálie vyhlásila roku 1936 požadavek na výšeč antarktické pevniny mezi 45° a 160° v. d. (největší územní nárok).

Postupně vyhlásily své požadavky i Norsko (1939), nacistické Německo (1939), Chile (1940) a Argentina (1940 a 1946). Chilské a argentinské územní požadavky se částečně kryjí s britskou Antarktidou, což bylo ve 40. a 50. letech zdrojem napětí, hrozícím v roce 1947 přerůst ve válečný konflikt.

Na závěr washingtonské konference podepsali 1. 12. 1959 její účastníci (Argentina, Austrálie, Chile, Francie, Nový Zéland, Norsko, Velká Británie, Belgie, Japonsko, Jižní Afrika, SSSR a USA) Antarktickou smlouvu, která s platností od 23. 6. 1961 kodifikovala mezinárodní právní postavení Antarktidy, mírovou vědeckou spolupráci a demilitarizaci, zakazovala budování vojenských základen, nukleární pokusy a vojenské manévry na jejím území. Smlouva rovněž zakázala jakékoli nové nároky na území Antarktidy (území mezi 90° a 150° z. d. není dosud formálně obsazeno, je rezervováno pro USA, jež svůj nárok formálně neuplatnila a spolu s většinou zemí odmítly uznat i stávající územní nároky sedmi států). **VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ** Do roku 2008 Antarktickou smlouvu podepsalo 47 států (Česká republika a Slovenská republika v roce 1993). Smlouvu postupně doplnilo na 170 dalších smluv, týkajících se zejména přírodního bohatství Antarktidy (v roce 1989 vyhlášena chráněným přírodním parkem). V roce 1994 vypracovaly členské státy Antarktické smlouvy protokol o ochraně životního prostředí, který předpokládá mimo jiné úplný zákaz dolování v Antarktidě.

Ve druhé polovině 90. let 20. století bylo zjištěno zvětšování ozonové díry nad Antarktidou; svého maxima dosáhla v roce 1998, kdy dosáhla velikosti 27 milionů km², tedy téměř dvojnásobku rozlohy Antarktidy. V březnu 2002 National Ice Center oznámilo, že se od pevniny odlomil ledovec 85 km dlouhý a 65 km široký. Velký počet ledovců, které se v poslední době odlomily od Antarktidy, vede některé odborníky k závěrům o globálním oteplování.

V letech 2003–06 byla na ostrově Jamese Rosse vybudována první česká antarktická stanice. Česká polární stanice Masarykovy univerzity byla dne 22. 2. 2007 slavnostně pokřtěna jako stanice Johanna Gregora Mendela.

V září 2004 byl inaugurován Sekretariát Antarktické smlouvy. Jako zatím poslední podepsalo Antarktickou smlouvu 31. 5. 2008 Monako.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITEL:

Výkonný tajemník Sekretariátu Antarktické smlouvy: 1. září 2004–, Jan Huber (Nizozemsko)

ÚZEMNÍ NÁROKY V ANTARKTIDĚ:

Argentina: Argentinská Antarktida (*Antártida Argentina*) – 25° z. d. až 74° z. d. (13. 8. 1943)

Austrálie: Australské antarktické území (*Australian Antarctic Territory*) – 160° v. d. až 142°2' v. d. a 136°11' v. d. až 44°38' v. d. (13. 6. 1933)

Brazílie (neoficiální): Brazílská Antarktida (*Antártica Brasileira*) – 28° z. d. až 53° z. d. (1986 oznámena jako „zájmová zóna“, nárok nebyl formálně vyhlášen)

Francie: Adéliná země (*Terre Adélie*) – 142°2' v. d. až 136°11' v. d. (21. 11. 1924)

Chile: Chilská Antarktida (*Antártica Chilena*) – 53° z. d. až 90° z. d. (6. 11. 1940)

Norsko: Ostrov Petra I. (*Peter I.s øy*) – 68°50' j. š. 90°35' z. d. (2. 2. 1929)
Norsko: Země královny Maud (*Dronning Maud Land*) – 44°38' v. d. až 20° z. d. (14. 1. 1938)
Nový Zéland: Rossova Dependence (*Ross Dependency*) – 150° z. d. až 160° v. d. (30. 7. 1923)
Spojené království: Britské antarktické území (*British Antarctic Territory*) – 20° z. d. až 80° z. d. (21. 7. 1908)
Nenárokové území: 90° z. d. až 150° z. d.

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

McGONIGAL, David, WOODWORTHOVÁ, Lynn: *Antarktida – modrý kontinent. Poslední nedotčená oblast na zemi*. Brno, Jota 2005.

ANTIGUA A BARBUDA, AG/ATG, Severní Amerika

AG

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: –. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *Antigua and Barbuda*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*). **FORMA VLÁDY:** konstituční monarchie. **HLAVA STÁTU:** britský panovník zastupovaný generálním guvernérem. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 441,6 km² (z toho Barbuda 160,5 km², Redonda 1,5 km²). **OBYVATELSTVO** (2007): 72 377. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 164 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** východní Karibské moře, Malé Antily. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-4 (*Atlantský standardní čas*, AST)/UTC-3 (*Atlantský letní čas*, ADT). **HLAVNÍ MĚSTO:** St. John's (25 498 obyv. – 2007), 17°07' s. š., 61°51' z. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): All Saints (2 565), Liberta (1 694), Bolands (1 688), Potters Village (1 455). **MĚNA:** dolar Antiguy a Barbudy (pouze mince), východokaribský dolar (EC\$, XCD) = 100 centů, anglicky *East Caribbean dollar* = 100 cents. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 1. listopad (*Independence Day*, výročí nezávislosti 1981). **STÁTNÍ HYMNA** (1981): „Fair Antigua and Barbuda“ (Krásná Antiguo a Barbudo), hudba: Walter Garnet Picart Chambers (* 1908), slova: Novelle Hamilton Richards (1917–1986).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: konstituční monarchie v rámci Commonwealthu v čele s britským panovníkem, zastupovaným generálním guvernérem, **výkonná moc:** britská královna, generální guvernér (vybrán panovníkem na návrh předsedy vlády), předseda vlády (jmenován generálním guvernérem), Rada ministrů (*Council of Ministers*, vláda, jmenována generálním guvernérem na návrh předsedy vlády), **zákonodárná moc:** dvoukomorový parlament (*Antigua Parliament*): Sněmovna reprezentantů (*House of Representatives*, 19 poslanců, z toho 17 volených na 5 let, 1 *ex officio*, 1 předseda sněmovny), Senát (*Senate*, 17 senátorů jmenovaných generálním guvernérem), částečně samosprávná Barbuda má vlastní zákonodárný sbor (*Barbuda Council*); *poslední parlamentní volby:* 23. 3. 2004. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 1. 11. 1981 – vyhlášení nezávislosti. **ÚSTAVA:** 1. 11. 1981. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** *Sjednocená pokroková strana* (*United Progressive Party*, UPP, konzervativní), *Labouristická strana Antiguy* (*Antigua Labour Party*, ALP, konzervativní), *Lidové hnutí Barbudy* (*Barbuda People's Movement*, BPM, regionalisté), *Lidové hnutí Barbuda pro změnu* (*Barbuda People's Movement for Change*, BPMC, regionalisté). **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** *Lidové demokratické hnutí* (*People's Democratic Movement*,

PDM). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A ÚKUPENÍCH:** OSN (11. 11. 1981), Commonwealth (1. 11. 1981), ACP, ACS, APM, BTWC, Caricom, CDB, CTBT, CWC, ENMOD, FAO, G-77, IBRD, ICAO, ICCT, ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, ISO (předplatitel), ITU, ITUC, KP, MIGA, NAM, NPT, OAS, OECS, OPANAL, OPCW, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UPU, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Karibského moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 402 m n. m. – Boggy Peak. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 153 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 6 farních okrsků (*parishes*): Saint George Parish (Parham), Saint John Parish (Saint John's), Saint Mary Parish (Bolands), Saint Paul Parish (Nelson's Dockyard), Saint Peter Parish (Parham), Saint Philip Parish (Carlisle), 2 dependence: Barbuda (Codrington), Redonda (neobývaná). **Hlavní jazyky:** angličtina (*English*), kreolská angličtina Malých Antil. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2000): černoši (82,4 %), běloši (12 %), mulati (3,5 %) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (1991): protestanti (73,7 %), z toho anglikánská církev (32,1 %), moravští bratři (12,0 %), metodisté (9,1 %), adventisté sedmého dne (8,8 %), katolíci (10,8 %), svědkové Jehovovi (1,2 %), rastafariáni (0,8 %) aj.; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **INFLACE:** 0,9 % (2005, odhad); **HDP** (USD/obyv.): 10 900 (2005, odhad). **ZAHRA- NIČNÍ OBCHOD** (2005): *import:* USA 21,1 %, Čína 16,4 %, Německo 13,3 %, Singapur 12,7 %, Španělsko 6,5 %, *export:* Španělsko 34 %, Německo 20,7 %, Itálie 7,7 %, Singapur 5,8 %, Spojené království 4,9 %. **MPZ:** AG.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Ostrovní stát v souostroví Malé Antily v severovýchodní části Karibského moře, součást ostrovní skupiny Závětrné ostrovy (*Leeward Islands*). Tvoří ho vulkanické ostrovy Antigua (277,6 km²), Barbuda (160,5 km²) a neobývaný skalnatý ostrůvek Redonda (1,5 km²). Barbuda (dříve známá pod jménem *Dulcina*) leží 40 km severně od Antiguy. Tropické pasátové podnebí, roční průměrné srážky 1 150 mm.

Největším zdrojem HDP je turistický ruch, který představuje asi 70 % hrubého domácího produktu. Hlavní plodinou je cukrová třtina, pěstují se rovněž další tropické plodiny (mango, melouny, batáty aj.). Významná je výroba rumu a rafinerie ropy.

HISTORICKÝ PŘEHLED Ostrovy byly osídleny již v pravěku, jak dokazují archeologické nálezy sídliště z doby kolem 2400 př. n. l. Mezi lety 35 a 1100 n. l. ostrovy obývali aravačtí indiáni. Pro Evropany byla Antigua objevena až při druhé cestě Kryštofa Kolumba roku 1493 (*Santa María de la Antigua*). Roku 1620 byla dočasně obsazena Španěly, 1632 kolonizována Angličany a 1666 Francouzi. Bredským mírem předána roku 1667 Anglii. Dějiny Barbudy byly spjaty s Antiguou již od roku 1674, kdy si ji pronajal sir Christopher Codrington (je po něm pojmenována osada Codrington na Barbudě). Roku 1870 byla Barbuda k území Antiguy připojena a 1872 byla začleněna i Redonda.

V roce 1871 se britská kolonie Antigua stala prezidencií Závětrných ostrovů, jejichž součástí zůstala až do roku 1956, kdy se opět stala separátní kolonií (v letech 1958–62 součást Západoindické federace). Za 2. světové války zde byla roku 1940 vybudována americká letecká základna. V průběhu 20. století vedly hospodářské problémy k růstu hnutí za nezávislost, v únoru 1967 Antigua získala vnitřní autonomii jako přidružený stát (*associated state*) Velké Británie.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ 1. 11. 1981 území získalo nezávislost pod jménem Antigua a Barbuda. Od roku 1946 (s výjimkou krátkého období 1971–76) je vládoucí stranou

v zemi Labouristická strana Antiguy (ALP), založená bývalým ministerským předsedou Vere Cornwalllem Birdem (v posledních volbách do Sněmovny reprezentantů 9. 3. 1999 získala 52,9%). Barbuda se snaží získat separátní nezávislost – poslední neúspěšný pokus v říjnu 1980.

V roce 1999 byl přijat (jako v jedné z mála zemí) zákon proti praní špinavých peněz, který se snaží zlepšit situaci země, jež je považována za mezinárodní centrum praní peněz z drogových obchodů a špinavých peněz ruské mafie. Následně Velká Británie (v červenci 2001) a USA (v srpnu 2001) zrušily dva roky trvající finanční poručníctví uvalené na Antiguu a Barbudu.

V roce 2007 se Louise Lake-Tack stala první generální guvernérkou v dějinách Antiguy a Barbudy.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava státu: britská královna (→Spojené království)

Generální guvernérka: 17. července 2007–, Dame Louise Agnetha Lake-Tack (* 27. 7. 1944)

Předseda vlády: 24. březen 2004–, Winston Baldwin Spencer (* 8. 10. 1948)

ARGENTINA, AR/ARG, Jižní Amerika

RA

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Argentinská republika/Argentinský stát, španělsky *República Argentina/Nación Argentina*¹. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** španělsky *Argentina*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** španělština (*español, castellano*). **FORMA VLÁDY:** federativní prezidentská republika. **HLAVA STÁTU A VLÁDY:** prezident za asistence ministerského koordinátora. **ROZLOHA:** 2 777 409 km². **OBYVATELSTVO (2007):** 38 237 770. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 13,8 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jižní část Jižní Ameriky. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-3 (*Argentinský čas, ART*). **HLAVNÍ MĚSTO:** Buenos Aires (11 612 214 obyv. – 2007), 34°37' j. š., 58°22' z. d. **JINÁ MĚSTA (OBYV. – 2007):** Córdoba (1 457 447), Rosario (1 178 407), Mendoza (890 521), Tucumán (803 727), La Plata (699 382), Mar del Plata (558 815), Salta (535 185), Santa Fé (476 634), San Juan (460 280). **MĚNA:** argentinské peso (Arg\$, ARS) = 100 centávů, španělsky *peso = 100 centavos*. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 25. květen (výročí revoluce 1810). **STÁTNÍ HYMNA (11. 3. 1813):** „Himno Nacional Argentino“ (Argentinská národní hymna), hudba: Blas Parera (1765–asi 1830), slova: Vicente López y Planes (1785–1856)

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: federativní republika v čele s prezidentem (zároveň předseda vlády), **výkonná moc:** prezident a viceprezident (voleni v přímých volbách na 4 roky), vláda (jmenována prezidentem), **zákonodárná moc:** dvoukomorový Národní kongres (*Congreso Nacional*): Poslanecká sněmovna (*Cámara de Diputados de la Nación*, 257 poslanců volených na 4 roky), Senát (*Senado de la Nación*, 72 senátorů volených na 6 let); **poslední prezidentské volby:** 28. 10. 2007, **poslední parlamentní volby:** 28. 10. 2007 (do obou komor). **NE-**

¹ Podle ústavy je oficiální název státu *Nación Argentina* (ve významu „Argentinský stát“). Souběžně se však používá i druhý oficiální název – Argentinská republika.

ZÁVISLOST/VZNIK STÁTU: 9. 7. 1816 – vyhlášení nezávislosti na Španělsku. **ÚSTAVA:** 1. 5. 1853 (reforma 22. 8. 1994). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Fronta pro vítězství (*Frente para la Victoria*), Radikální občanský svaz (*Unión Cívica Radical*), pro republiku rovných (*Alternativa por una República de Iguales*), Justicialistická strana (*Partido Justicialista*), Republikánský návrh (*Propuesta Republicana* – PRO), Justicialistická fronta (*Frente Justicialista*), Pokroková, občanská a sociální fronta (*Frente Progresista Cívico y Social*), Alianční unie Córdoby (*Alianza Unión Córdoba*), Sjedenčená federalistická strana (*Partido Unidad Federalista*) aj. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (24. 10. 1945, zakládající člen), ACS (pozorovatel), AfDB (neregionální), AG, ANT, APM, BCIE (neregionální), BIS, BTWC, CAN (přidružený člen), CSN, CTBT, ENMOD, FAO, G-6, G-15, G-24, G-77, IADB, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICtT, ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRCs, IHO, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, KP, LAES, LAIA, LU (pozorovatel), Mercosur, MIGA, MTCR, NAM (host), NPT, NSG, NTBT, OAS, OPANAL, OPCW, PCA, RG, SEGIB, UNASUR, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO, ZC. **NEJNIŽŠÍ BOD:** –40 m – Salinas Chicas; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 6 962 m n. m. – Cerro Aconcagua. **HRANICE:** celkem 9 665 km, Bolívie 832 km, Brazílie 1 224 km, Chile 5 150 km, Paraguay 1 880 km, Uruguay 579 km; **MEZINÁRODNÍ SPORY:** sporné krátké úseky hranic s Uruguayí a Chile, nárokována britská závislá území Falklandské (Malvínské) ostrovy, Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy a území v Antarktidě. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 4 989 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 23 provincie (*provincias*): Provincia de Buenos Aires (La Plata), Provincia de Catamarca (San Fernando del Valle de Catamarca), Provincia del Chaco (Resistencia), Provincia del Chubut (Rawson), Provincia de Córdoba (Córdoba), Provincia de Corrientes (Corrientes), Provincia de Entre Ríos (Paraná), Provincia de Formosa (Formosa), Provincia de Jujuy (San Salvador de Jujuy), Provincia de La Pampa (Santa Rosa), Provincia de La Rioja (La Rioja), Provincia de Mendoza (Mendoza), Provincia de Misiones (Posadas), Provincia del Neuquén (Neuquén), Provincia de Río Negro (Viedma), Provincia de Salta (Salta), Provincia de San Juan (San Juan), Provincia de San Luis (San Luis), Provincia de Santa Cruz (Río Gallegos), Provincia de Santa Fé (Santa Fé), Provincia de Santiago del Estero (Santiago del Estero), Provincia de Tierra del Fuego, Antartida e Islas del Atlántico Sur (Ohňová země, Antarktida a ostrovy Jižního Atlantiku) (Ushuaia), Provincia de Tucumán (San Miguel de Tucumán), 1 autonomní město: Ciudad Autónoma de Buenos Aires (Buenos Aires). **HLAVNÍ JAZYKY:** španělština (*español, castellano*), argentinská španělština, angličtina (*English*), italština (*italiano*), jidiš (*jiddiš*), němčina (*Deutsch*), francouzština (*français*), polština (*język polski, polszczyzna*), ukrajinština (*ukrajins'ka mova*), indiánské jazyky (kečuština, guaraní aj.) a další. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2000): evropského původu (86,4 %), mesticové (6,5 %), zbytky původního indiánského obyvatelstva (Araukáni, Guaraníové, Patagonci aj., 3,4 %), Arabové (3,3 %) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2000): římskokatolická církev (79,8 %), protestanti (5,4 %), muslimové (1,9 %), židé (1,3 %) aj.; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** římskokatolické. **INFLACE:** 10 % (11/2006, odhad); **HDP (USD/obyv.):** 15 000 (2006, odhad). **ZAHRA NIČNÍ OBCHOD** (2005): *import:* Brazílie 35,9 %, USA 14,1 %, Čína 7,8 %, Německo 4,5 %, *export:* Brazílie 15,8 %, USA 11,4 %, Chile 11,2 %, Čína 7,9 %. **MPZ:** RA (= *República Argentina*, od 1927).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Přímořský stát na jihu Jižní Ameriky při pobřeží jižního Atlantského oceánu. Geograficky se dělí na čtyři hlavní části: Andy, Sever a Meziříčí (*Entre Ríos*), Pampas, Patagonia. Na západě probíhá horská soustava And (*La Cordillera de los Andes*) s nejvyššími vrcholy Jižní Ameriky (Aconcagua, 6 959 m n. m.) i činnými sopkami. V jejím východním předpolí se zvedají osamělá Pampská pohoří (*Las Sierras Pampeanas*), oddělená pánvemi se slanými močály. Východ státu tvoří rozsáhlé nížiny a roviny (*La Pampasia*), pampy, v severní části zvané Gran Chaco. Jižní cíp zaujímá Patagonská plošina s tabulovými a stolovými horami.

Podnebí Argentiny je velmi proměnlivé od horké oblasti Chaco na severu přes mírné podnebí centrálních Pampas až k subarktickému chladu Patagonského moře.

Průmyslově zemědělský stát se značným zemědělským potenciálem, jeden z nejdůležitějších světových producentů zemědělských výrobků. Patří mezi hospodářsky nejvyspělejší země v Latinské Americe. Zemědělství se zaměřuje na pěstování obilí, kukuřice, cukrové třtiny, sójových bobů a čiroku. Nerostné suroviny: ropa, zinek, olovo, železná ruda, měď, cín a uran. Dopravní síť je nejhustší ve východní části země.

PŮVOD JMÉNA V roce 1526 pojmenoval Sebastiano Caboto (Sebastian Cabot, asi 1476–1557) řeku, u níž směřoval s indiány stříbro, *Río de la Plata* („Stříbrná řeka“). Toto jméno později přešlo na řadu státních útvarů v této oblasti. V roce 1826 dostala nová republika jméno *Argentina* (z latinského *argentina*, „stříbrná“). Hlavní město Buenos Aires se původně celým jménem nazývalo *Ciudad de la Santísima Trinidad y puerto de nuestra Señora la Virgen María de los Buenos Aires* („město Nejsvětější Trojice a přístav naší Paní Panny Marie od dobrých větrů“).

HISTORICKÝ PŘEHLED Území dnešní Argentiny původně osídleno indiánskými kmeny (Araukáni, Patagonci aj., v 16.–19. století téměř vyhubeni), na severu zasahoval vliv Inků. Španělé přistáli v dnešní Argentině roku 1516 (Juan Díaz de Solís v ústí La Platy). Soustavná španělská kolonizace začala ve 30. letech 16. stol. V roce 1536 bylo založeno Buenos Aires a celá oblast La Platy se stala součástí Místokrálovství Peru. Roku 1776 bylo zřízeno Místokrálovství Río de la Plata a Buenos Aires se brzy stalo kvetoucím přístavem.

Od počátku 19. století se rozvíjel národněosvobozenecký protišpanělský boj, 9. 7. 1816 byla na kongresu v Tucumánu vyhlášena nezávislost Spojených provincií Río de la Plata. Přes snahu Argentiny se území brzy rozpadlo na samostatné republiky.

Ústavou z roku 1819 se Argentina stala federativním státem a v únoru 1826 byl zvolen první prezident (Bernardino Rivadavia). Tzv. expedice do pouště roku 1833 posunula hranice kolonizovaného území na jih do Patagonie. Britskou anexi Falklandských ostrovů (Islas Malvinas) roku 1833 Argentina dosud neuznala. V průběhu 19. století Argentina vedla četné války se sousedy (1825–28 s Brazílií o Uruguay, 1837 s Peru a Bolívií, 1865–70 válka o Paraguay, ve spojení s Brazílií a Uruguayí), jež byly provázeny těžkými ztrátami. Příliv zahraničního kapitálu (zejména britského), zavádění moderních zemědělských technik a přistěhovalectví z Evropy v 70. a 80. letech 19. století výrazně napomohly rozvoji argentinského hospodářství (průmyslová a zemědělská revoluce).

Během 1. světové války si Argentina zachovala neutralitu, dodávky válčícím stranám napomohly rozvoji jejího hospodářství. Poválečná hospodářská deprese a rostoucí korupce uvnitř vlády vedly k vojenskému převratu v roce 1930. Postupný návrat k demo-

kratické vládě ve 30. letech 20. století byl provázen diktátorskými snahami. I ve 2. světové válce si Argentina zachovala neutralitu (přes silný nátlak ze strany USA). 4. 6. 1943 byl skutečně vojenský převrat, vedený nacionalistickou a profašistickou Skupinou sjednocených důstojníků (GOU) v čele s generálem Arturem Rawsonem, generálem Pedrem Pablem Ramírezem a plukovníkem Juanem Domingem Perónem. V důsledku ultimativní rezoluce přijaté Meziamerickou konferencí o otázkách války a míru Argentina vyhlásila 27. 3. 1945 formálně válečný stav s Německem a Japonskem.

V poválečném období, s výjimkou poměrně stabilní vlády Juana Dominga Peróna (v letech 1946–55), usilujícího o obnovení „Velké Argentiny“ v rozsahu bývalého Místokrálovství Río de la Plata, se vnitřní politika Argentiny vyznačovala četnými státními převraty, kdy se střídaly civilní a vojenské vlády. V roce 1973 byla nakrátko obnovena parlamentní demokracie (11. 3. všeobecné volby poprvé po 10 letech), vojenským pučem z 24. 3. 1976 se moci opět ujala vojenská junta. Přestože byli formálně jmenováni prezidenti, skutečnou moc měla tříčlenná junta.

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ V dubnu až červnu 1982 vedla Argentina s Velkou Británií neúspěšnou válku o Falklandy (Malvíny), jež na druhé straně přispěla k pádu junty a návratu k demokratické vládě. První prezidentské volby se konaly 30. 10. 1983 a v prosinci byla vojenská junta rozpuštěna. Velké hospodářské problémy za vlády prezidenta Raúla Alfonsína Foulkese (1983–89) vedly k pádu jeho vlády a k předčasným prezidentským volbám v květnu 1989. Z nich vyšel vítězně Carlos Saúl Menem, jenž ihned zahájil radikální hospodářskou reformu (fixace argentinské měny na americký dolar v roce 1991, privatizace státního průmyslu, zavedení nového pesa v roce 1992), která výrazně snížila inflaci. V roce 1990 bylo oficiálně ukončeno nepřátelství mezi Argentinou a Velkou Británií a obnoveny diplomatické styky.

Ústavodárné shromáždění schválilo v srpnu 1994 novou ústavu, jež předpokládá oslabení prezidentského systému a posílení zákonodárné moci, upevnění federálního systému a rozšíření občanských práv a svobod a rovněž zavedení úřadu předsedy vlády. Nová ústava dále potvrzuje nároky na strategicky důležité Falklandské (Malvínské) ostrovy. V září 1994 byla zrušena branná povinnost a zavedena dobrovolná služba v armádě. V listopadu 1994 akceptovalo Chile rozhodnutí Mezinárodního soudu, podle něhož 530 km² hraniční oblasti v Patagonii náleží Argentině.

Zákon o administrativní reformě, přijatý v únoru 1996, dal prezidentovi větší pravomoci při reformě vlády. 10. 12. 1996 prezidenti Chile a Argentiny podepsali protokol o konečném urovnání hraničních sporů v Patagonii. V prezidentských volbách 24. 10. 1999 zvítězil Fernando de la Rúa, dosavadní předseda vlády Buenos Aires. Jeho vládu však provázela hospodářská krize, která vyvrcholila na konci roku 2001 hospodářským krachem a vysokým státním dluhem (132 miliard USD). Hospodářské zhroucení vyvolalo protivládní nepokoje a krvavé pouliční srážky v prosinci 2001. De la Rúa abdikoval a během několika dní na přelomu roku 2001 a 2002 se v prezidentském křesle vystřídal čtyři prezidenti.

Od roku 2007 je prezidentkou Argentiny Cristina Fernández de Kirchner, manželka bývalého prezidenta Kirchnera (v úřadu byl v letech 2003–07). Stala se tak první ženou v dějinách Argentiny, která byla zvolena do nejvyššího úřadu po svém manželovi.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezidentka a předsedkyně vlády: 10. prosinec 2007–, Cristina Elisabeth Fernández de Kirchner (* 19. 2. 1953)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

CHALUPA, Jiří: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha, NLN 1999. Dotisk 2002.

OPATRŇÝ, Josef: *Argentina*. Praha, Libri 2010. (Stručná historie států).

VÁVRA, Jaroslav: *Argentina – vývoj ke krizi na začátku 21. století, z ekonomického, sociálního a politického hlediska*. Liberec, Technická univerzita v Liberci 2003.

ARGENTINSKÁ JIŽNÍ ÚZEMÍ, AR-V, Antarktida

RA

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Provincie Ohňová země, Antarktida a ostrovy jižního Atlantského oceánu, španělsky *Provincia de Tierra del Fuego, Antártida e Islas del Atlántico Sur*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** španělsky *Tierra del Fuego, Antártida e Islas del Atlántico Sur*. **ÚŘEDNÍ JAZYKY:** španělština (*español, castellano*). **FORMA VLÁDY:** provincie Argentiny, včetně argentinského nároku v Antarktidě (mezinárodně neuznaného) a nároků na britské ostrovy v jižním Atlantiku. **ROZLOHA:** 1 267 830 km², z toho vlastní argentinský sektor v Antarktidě 1 231 064 km² (včetně pobřežního ledu). **OBYVATELSTVO (2008):** 126 456 (většinou v Ohňové zemi). **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jižní Atlantský oceán, Antarktida. **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC-2 (Jižní Georgie, Jižní Sandwichovy ostrovy, Čas Jižní Georgie, GST), UTC-3 (Ohňová země, argentinský sektor v Antarktidě, *Argentinský čas*, ART), UTC-4/UTC-3 (Falklandy/Malvíny, *Falklandský čas/Falklandský letní čas*, FKT/FKST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Ushuaia (63 917 obyv. – 2007), 54°47' j. š., 68°19' v. d. **JINÁ MĚSTA:** Rio Grande (65 303 obyv. – 2007). **MĚNA:** argentinské peso (Arg\$, ARS) = 100 centávů, španělsky *peso* = 100 *centavos*.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: provincie Argentiny, jejíž součástí je i argentinský nárok v Antarktidě mezi 25° a 74° z. d., který se kryje z větší části s →Britským antarktickým územím a částečně s →Chilskou Antarktidou. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 4 departamenty (*departamentos*): Departamento Antártida Argentina (-), Departamento Islas del Atlántico Sur (*Puerto Argentino*), Departamento Río Grande (*Río Grande*), Departamento Ushuaia (*Ushuaia*). **HLAVNÍ JAZYK:** španělština (*español, castellano*). **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** převážně španělského původu, zbytky původního obyvatelstva (Onové, Alakalufové, Šelknamové, Haušové, Jámanové aj.). **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** viz Argentina.

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Provincie byla vytvořena v dubnu 1990 z dosavadního národního teritoria. Zahrnuje i území patřící Velké Británii, na něž si Argentina činí nárok. Součástí nové provincie jsou východní část souostroví Ohňová země (*Isla Grande de Tierra del Fuego*), Falklandy/Malvíny (*Islas Malvinas*), Jižní Georgie (*Islas Georgias del Sur*), Jižní Sandwichovy ostrovy (*Islas Sandwich del Sur*), Jižní Orkneje (*Islas Orcadas*) a nespecifikované Menší ostrovy (*Islas Menores*) a Argentinská Antarktida (*Antártida Argentina*).

HISTORICKÝ PŘEHLED V roce 1520 portugalský mořeplavec Fernão de Magalhães objevil průliv spojující Atlantský a Tichý oceán (dnešní Magalhãesův průliv), který tvoří severní hranici provincie. Přilehlé zemi dal jméno Ohňová země podle četných ohňů na pobřeží. První španělské pokusy o kolonizaci území kolem průlivu v 16. století byly neúspěšné. Úspěšnější byla Velká Británie v 19. století, která zakládala misie a v říjnu 1884 založila i dnešní správní středisko provincie Ushuaia.

Podle smlouvy z 23. 7. 1881 byla Ohňová země rozdělena mezi Chile a Argentinu tak, že východní část po 68°84' připadla Argentině. Počet původního obyvatelstva (Šelknamové, Haušové, Jámanové a Alakalufové) před příchodem Evropanů se odhaduje na 10 000, v roce 1910 jich bylo již pouhých 350, dnes jejich potomci čítají jen několik osob.

V roce 1940 argentinská vláda prohlásila, že antarktickou oblast jižně od 60° j. š. mezi 25° a 68°34' z. d. považuje za součást svého území. Roku 1946 svůj nárok rozšířila na úsek mezi 25° a 74° z. d. (na severu je vymezen 60° j. š. a jižním pólem). Přes britské protesty zde Argentina v letech 1941 a 1942 zřídila řadu výzkumných stanic, k jejichž ochraně vyslala v roce 1947 válečné loďstvo. Nebezpečí válečného konfliktu bylo zažehnáno uzavřením prozatímní dohody roku 1948 mezi Velkou Británií, Argentinou a Chile, podle níž žádná ze zúčastněných stran nesměla vysílat do Antarktidy nové námořní síly. Násilné odstranění argentinské stanice na ostrově Deception v roce 1953 Velkou Británií konflikt opět přiostrilo.

VÝVOJ OD 90. LET 20. STOLETÍ 26. 4. 1990 argentinská vláda vytvořila z dosavadního národního teritoria Ohňová země novou provincií, do níž zahrnula i současný argentinský nárok na ostrovy v jižním Atlantiku a na antarktické pevnině. Tyto nároky nejsou mezinárodně uznány.

V roce 2007 byla první guvernérkou území zvolena Fabiana Ríos. V současnosti je jedinou argentinskou guvernérkou.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: argentinský prezident (→Argentina)

Guvernérka: 17. prosinec 2007–, Fabiana Ríos (* 31. 3. 1964)

ARMÉNIE, AM/ARM, Asie

ARM

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Arménská republika, arménsky *Hajastani hanrapetut'jun*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** arménsky *Hajastan*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** (východní) arménština (*hajeren le-zow*). **FORMA VLÁDY:** parlamentně prezidentská republika. **HLAVA STÁTU:** prezident. **HLA-VA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 29 743 km² + asi 20 % území Ázerbájdžánu, okupovaného od roku 1993 (včetně Arcachu/Náhorního Karabachu). **OBYVATELSTVO** (2007): 2 950 060 (bez okupovaného území). **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 99 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní Asie, Zakavkazsko. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+4/UTC+5 (*Arménský čas/Arménský letní čas*, AMT/AMST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Jerevan (1 086 174 obyv. – 2007), 40°10' s. š., 44°31' v. d. **JINÁ MĚSTA** (obyv. – 2007): Gjumri (151 450), Vanadzor (104 242), Vagharšapat (48 313), Hrazdan (39 001), Abovjan (33 812), Kapan (32 201). **MĚNA:** dram (ARD,

AMD) = 100 lumů, arménský *dram* = 100 *luma*. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 21. září (Den nezávislosti, 1991). **STÁTNÍ HYMNA** (1. 7. 1991): „Mer Hajrenik“ (Naše vlast), hudba: Barsegh Kanačjan (1885–1967), slova: Mikael Ghazari Nalbandjan (1829–1866).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: republika v čele s prezidentem, *výkonná moc:* prezident (volen v přímých volbách na 4 roky), předseda Rady ministrů (předseda vlády, jmenován prezidentem), Rada ministrů (vláda, jmenována předsedou vlády), *zákonodárná moc:* jednokomorové Národní shromáždění (*Azgajin žoghov*, 131 poslanců volených na 4 roky); *poslední prezidentské volby:* 19. 2. 2008, *poslední parlamentní volby:* 12. 5. 2007. **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 28. 5. 1918 – 1. arménská republika, 23. 9. 1991– vyhlášení nezávislosti na Sovětském svazu (3. republika). **ÚSTAVA:** 5. 7. 1995 (přijata lidovým referendem; poslední změna přijata lidovým referendem 7. 11. 2005). **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Jednota (*Misanutjun*, M, blok dvou stran), Komunistická strana Arménie (*Hajastani Komunistakan Kusakcutjun*, HKK, komunisté), Právo a jednota (*Iravunk ev Mjabanutjun*, IM), Arménská revoluční federace (*Haj Heghapokhakan Dašnakcutjun*, sociálnědemokratická), Vláda právního státu (*Orinanc Erkir*, OE, centristé), Národnědemokratická unie (*Azgajin Žoghovrdavarakan Mjutjun*, AŽM, centristé), Bohatá budoucnost (*Aržanapative Apaga*, AA), Unie komunistických a socialistických stran, Mocná vlast (*Hzor Hajrenik*, HH), Sebeurčení (*Inqnorosum Mjavorum*, AIM+), Vlast (*Hajrenik*, H), Arménské národní hnutí (*Hajoc Hamazgajin Šaržum*, HHŠ), Svoboda (*Azatutjun*, A, liberální), Demokratická strana Arménie (*Hajastani Demokratakan Kusakcutjun*, HDK, sociálnědemokratická) a další. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (2. 3. 1991), SNS (21. 12. 1991), ADB, BSEC, BTWC, CE, CSTO, CTBT, EAEC (pozorovatel), EAPC, EBRD, ENMOD, FAO, GCTU, IAEA, IBRD, ICAO, ICtC (signatář), ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, KP, MIGA, NAM (pozorovatel), NPT, NTBT, OAS (pozorovatel), OIF (přidružený člen), OPCW, OSCE, PFP, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 400 m n. m. – řeka Debed; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 4 095 m n. m. – Aragac Lerr (Aragats Lerr). **HRANICE:** celkem 1 254 km, Ázerbájdžán (východní hranice) 566 km, Ázerbájdžán (Nachičevansko) 221 km, Gruzie 164 km, Írán 35 km, Turecko 268 km. **MEZINÁRODNÍ SPORY:** dlouholetý spor s Ázerbájdžánem o arménskou enklávu Náhorní Karabach (Arcah), tradiční požadavek na bývalé arménské území v Turecku.¹ **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 10 provincií (*marzer*): Aragacotni marz (*Aštarak*), Ararati marz (*Artašat*), Armaviri marz (*Armavir*), Geghark'unik'i marz (*Gavarr*), Kotajk'i marz (*Hrazdan*), Lorrut marz (*Vanadzor*), Širaki marz (*Gjumri*), Sjunik'i marz (*Kapan*), Tavuš marz (*Idževan*), Vajoc' Dzori marz (*Jeghegnadzor*), hlavní město (*k'aghak'*): Jerevan. **HLAVNÍ JAZYKY** (1993): arménština (*hajeren lezow*, 97,9 %), ázerbájdžánština/azerština (severní, *azərbaycan dil*), ruština (*russkij jazyk*), severní kurdština (*kurmancî*), asyrská novoaramejština aj. **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2001): Arméni (*Hajer*, 97,9 %), Kurdové (1,3 %), Rusové (*Russkije*, 0,5 %), Řekové, Gruzíni aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2001): arménská pravoslavná (též apoštolská, gre-

¹ V důsledku arménsko-ázerbájdžánského konfliktu na začátku 90. let 20. století byli Ázerbájdžánci nuceni opustit Arménii, stejně jako Arméni Ázerbájdžán.

goriánská) církev (94,7 %), ostatní křesťané (4 %), Jezidé (zoroastrijci, animisté, 1,3 %); **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** – (Arménská apoštolská církev má zvláštní postavení). **INFLACE:** 2,9 % (2006, odhad); **HDP (USD/OBYV.):** 5 400 (2006, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD (2005):** import: Rusko 13,5 %, Belgie 8 %, Německo 7,9 %, Ukrajina 7 %, Turkmenistán 6,3 %, USA 6,2 %, Izrael 5,8 %, Írán 5 %, Rumunsko 4,2 %, export: Německo 15,6 %, Nizozemsko 13,7 %, Belgie 12,8 %, Rusko 12,2 %, Izrael 11,5 %, USA 11,2 %, Gruzie 4,8 %. **MPZ:** ARM (od 1993), SU (do 1992).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Vnitrozemský stát v Zakavkazsku na jižních svazích Arménské vysočiny (sopečného původu) v Malém Kavkazu. Nejvyšší na území Arménie je vyhaslý sopečný masív Aragac (4 095 m n. m.), zatímco známý Ararat leží již na tureckém území (Büyük Ağridaği, 5 165 m n. m.). Řeky patří většinou do povodí pohraniční řeky Araks, jež spolu s řekou Kurou ústí do Kaspického moře. Hydrologicky i klimaticky je významné vysokohorské jezero Sevan (1 298 km²).

Podnebí je mírné až subtropické, avšak suché kontinentální. Převládá stepní až polo-pouštní suchomilné rostlinstvo, opadavé lesy jsou jen na severu v horách Malého Kavkazu.

Hospodářsky méně vyvinutý průmyslově zemědělský stát, v důsledku konfliktu v Náhorním Karabachu od počátku 90. let 20. století hospodářský pokles. Rostlinná výroba tvoří přes 50 % zemědělské produkce. Hlavní plodiny: vinná réva, ovoce, tabák, tykvovitá zelenina. Chov skotu a ovcí. Těžba rud mědi, molybdenu, vulkanického tufu, zlata aj. Průmysl strojírenský, chemický, textilní, potravinářský. Donedávna také hutnictví mědi, hliníku, molybdenu. Od konce 90. let 20. století dochází k hospodářskému růstu.

PŮVOD JMÉNA Název doložen již v 6. století př. n. l. ve staroperské podobě *Armaniya*, *Armina* a u Hérodota jako *Arménia*. Etymologie dosud nejasná. Arménské *Hajastan* souvisí s etnonymem *Hajer*, tedy „země Arménů“. Nejstarší známé etnonymum Arménů *Haikh* je doloženo již v chetitských nápisech z 19. století př. n. l.

HISTORICKÝ PŘEHLED V boji proti babylónské a později asyrské expanzi již od 13. století př. n. l. vytvářeny první kmenové svazy. V 9.–6. století př. n. l. součást říše Urartu. V 6. století př. n. l. součást médské, později perské říše. Roku 331 území dobyl Alexandr Veliký, brzy však vznikly zárodky nezávislých států. Po porážce Seleukovců vznikla roku 189 př. n. l. dvě arménská království (Velká a Malá Arménie), jež se však od 1. století n. l. stala předmětem bojů mezi parthskou a římskou říší. Ve 3. a 4. století byla Arménie závislá na Íránu. V roce 301 jako první země přijala křesťanství za oficiální náboženství.

V 7.–14. století se na území Arménie postupně střídala nadvláda Arabů, Byzance, Selžuků, Mongolů. V letech 885–1045 většinu Arménie ovládal nezávislý arménský stát dynastie Bagratovců. Po roce 1375 vznikla na území Arménie řada kurdských, arménských a turkických knížectví. Roku 1639 bylo území rozděleno mezi Persii a Osmanskou říši, od počátku 19. století předmět bojů mezi Ruskem a Tureckem a Persií. V rusko-perských válkách (1804–13, 1826–28) a rusko-tureckých válkách (1806–12, 1828–29) si Rusko zajistilo východní Arménii, kterou roku 1828 anektovalo. Na konci 19. století a zejména v letech 1915–23 masové vyvražďování Arménů ve východním Turecku (přes 1 milion obětí) bylo první genocidou moderních dějin.

V únoru 1918 se Arménie stala součástí Zakavkazské federativní demokratické republiky, která se však již po třech měsících rozpadla. 28. 5. 1918 byla vyhlášena nezávislá Arménská republika, uznaná západními mocnostmi v Sevrské mírové smlouvě (1920). Po tureckém útoku v září 1920 se arménská vláda musela vzdát maloasijské části. Bolševické povstání umožnilo vstup Rudé armády na konci roku 1920 a vyhlášení Arménské SSR (29. 11. 1920). V letech 1922–36 byla ruská část Arménie součástí Zakavkazské federace, poté svazovou republikou SSSR (od 12. 12. 1936).

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ V souvislosti s centristickým postupem sovětského vedení v otázce →Náhorního Karabachu (Arcachu) sílilo v Arménii na přelomu 80. a 90. let 20. století hnutí za nezávislost, vedené bývalým disidentem Levonem Ter-Petrosjanem, vůdcem Arménského všenárodního hnutí. Po vyhlášení svrchovanosti v rámci SSSR pod názvem Arménská republika (23. 8. 1990) následovalo vyhlášení plné nezávislosti (23. 9. 1991). Po rozpadu SSSR se Arménie v prosinci 1991 stala zakládajícím členem SNS.

2. 9. 1991 byla vyhlášena nezávislost Náhorní karabašské republiky. Republika nebyla uznána Ázerbájdžánem, potvrdilo ji však lidové referendum 10. 12. 1991. V roce 1992 přerostly ozbrojené srážky mezi Arménií a Ázerbájdžánem ve válečný konflikt. Arménie získala kontrolu nad celým územím Náhorního Karabachu a otevřela koridor z této enklávy do Arménie přes ázerbájdžánské území. Arménie postupně obsadila kolem 20 % území Ázerbájdžánu. V průběhu konfliktu v období od září 1991 do května 1994 opustilo zemi na 500 000 lidí (podle jiných odhadů dokonce 750 000). S Arménií je nyní Náhorní Karabach (Arcach) *de facto* spojen v konfederaci. Společně je armáda, měna, energetika a hospodářství. Díky obsazeným územím spolu obě země sousedí.

V březnu 1992 se zbytky ázerbájdžánské populace kolem jezera Sevan v jižní Arménii pokusily vyhlásit nezávislý stát Gejča a Zangezur (Gejča = Sevan, Zangezur = dnešní provincie Sjunik). Další osud tohoto státního útvaru mi není znám.

5. 7. 1995 se konaly první svobodné parlamentní volby, v nichž zvítězil pravicový blok „Republika“ (*Hanrapetuthjun*), tvořený vládním Arménským národním hnutím a 5 menšími stranami. Ve stejný den vstoupila v platnost nová arménská ústava, poněkud omezující rozsáhlé pravomoci prezidenta. Podle nové ústavy byla země administrativně rozdělena na 10 provincií a hlavní město (místo dosavadních 37 okresů).

20. 3. 1997 byl předsedou vlády Arménie překvapivě jmenován dosavadní prezident separatistického Náhorního Karabachu (Arcachu) Robert Kočarjan. V září 1997 schválil prezident Ter-Petrosjan kompromisní plán Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě o Náhorním Karabachu a přislíbil navrácení okupovaných území. V únoru 1998 Ter-Petrosjan rezignoval na prezidentský úřad a úřadujícím prezidentem Arménie se stal zastávce tvrdé linie Robert Kočarjan. Někdejší disident Ter-Petrosjan přišel o přízeň nejen kvůli ústupkům v otázce Náhorního Karabachu, nýbrž i pro své diktátorské metody. Ve 2. kole prezidentských voleb 30. 3. 1998 Kočarjan s 61 % hlasů zvítězil.

V lednu 2001 byla Arménie přijata za plnoprávného člena Rady Evropy (CE). V září 2001 navštívil Arménii papež Jan Pavel II., který se zúčastnil oslav 1700. výročí přijetí křesťanství jako státního náboženství.

Asi 8 milionů Arménů žije v diaspoře (zejména Rusko, Francie, USA).

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Prezident: 9. duben 2008–, Serž Azati Sargsjan (* 30. 6. 1954)

Předseda Rady ministrů (vlády): 9. duben 2008–, Tigran Sargsjan (* 29. 1. 1960)

Pozn.: *Prezident a předseda vlády mají pouze shodná příjmení, nejsou příbuzní.*

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

REDGATEOVÁ, Anna Elizabeth: *Arméni*. Z anglického originálu přeložil Václav A. Černý. Praha, NLN 2003.

ŠAGINJAN, Vagaršak: *Dějiny Arménie – od počátku až do roku 2000*. Praha, Karolinum 2001.

Aruba, AW/ABW, Severní Amerika

ARU

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Aruba, nizozemsky/papiamentu *Aruba*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** nizozemština (*nederlands*), papiamentu (*papiamentu*). **FORMA VLÁDY:** autonomní součást Nizozemské koruny, konstituční monarchie. **HLAVA STÁTU:** nizozemský panovník zastupovaný guvernérem. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 193 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 70 322. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 364 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jižní Karibské moře, severně od Venezuely. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC-4 (*Atlantský standardní čas, AST*). **HLAVNÍ MĚSTO:** Oranjestad (31 435 obyv. – 2007), 12°32' s. š., 70°02' z. d. **JINÁ MĚSTA:** Sint Nicolas (17 199 obyv. – 2007), Santa Cruz, Barcadera, Shaba, Sabana Basora, Washington **MĚNA:** arubský zlatý (florin) (Afl., AWG) = 100 centů, nizozemsky *florin* (sg. i pl.) = 100 cent (sg. i pl.). **STÁTNÍ SVÁTEK:** 18. březen (*Dia di Himno i Bandera*). **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → Nizozemska. **HYMNA ÚZEMÍ** (18. 3. 1976): „Aruba Dushi Tera“ (Aruba, vzácná země), hudba (1952): Rufo Wever (1917–1977), slova (1952): Juan Chabaya „Padu“ Lampe (* 1920).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: autonomní území Nizozemské koruny se zvláštním statutem (*status aparte*) v čele s nizozemským panovníkem, zastupovaným generálním guvernérem, **výkonná moc:** nizozemská královna, guvernéř (jmenován panovníkem na 6 let), předseda Rady ministrů (předseda vlády, volen Stavý na 4 roky), Rada ministrů (vláda, volena Stavý), **zákonodárná moc:** jednokomorové Stavý (*Staten Parlamento*, 21 členů volených na 4 roky); **poslední parlamentní volby:** 23. 9. 2005. **ÚSTAVA:** 1. 1. 1986. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Lidové volební hnutí (*Movimentu Electoral di Pueblo*, MEP, sociální demokracie), Arubská lidová strana (*Arubaanse Volkspartij/Partido di Pueblo Arubano*, AVP, křesťanskodemokratická), Arubská vlastenecká strana (*Partido Patriótico Arubano*, PPA), Arubská liberální organizace (*Organisacion Liberal Arubiano*, OLA, liberální), Arubská demokratická aliance (*Aliansa Democratico Arubano*), Koncentrace pro osvobození Aruby (*Conscientisacion pa Liberacion di Aruba*, CLA), Národní demokratická akce (*Acción Democratico Nacional*, ADN); **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Arubské hnutí solidarity (MAS), Za přestavbu Aruby nyní (PARA). **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** ACS (přidružený člen), Caricom (pozorovatel), DLU (kandidát), ILO, IMF, Interpol, IOC, ITUC, UNESCO (přidružený člen), UNWTO (přidružený člen), UPU, WCL, WMO. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Karibského moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 188 m n. m. – Mount Jamanota. **PO-**

BŘEŽNÍ LINIE: 68,5 km. **HLAVNÍ JAZYKY** (1991): papiamento (*papiamentu*) (76,6 %), angličtina (*English*) (8,9 %), španělština (*español, castellano*) (7,4 %), nizozemština (*nederlands*) (5,4 %), portugalština (*português*) (0,3 %) aj. **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** smíšené evropské a karibské obyvatelstvo (80 %). **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2000): římskokatolická církev (81,9 %), protestanti (7,3 %), jiná křesťanská (1,3 %) aj.; **STÁTNÍ NÁBOŽENSTVÍ:** –. **INFLACE:** 3,4 % (2005, odhad); **HDP** (USD/obyv.): 21 800 (2004, odhad). **ZAHRANIČNÍ OBCHOD** (2005): *import*: USA 55,9 %, Nizozemsko 12,9 %, Spojené království 3,8 %, *export*: Nizozemsko 33,5 %, Panama 16,7 %, Kolumbie 11,9 %, USA 11,3 %, Venezuela 10,1 %, Nizozemské Antily 9 %. **MPZ:** ARU (neoficiální).

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Nejmenší z jižní skupiny nizozemských karibských ostrovů, do níž patří ještě →Bonaire a →Curaçao (jsou známy pod zkratkou ABC). Jako nejzápadnější ze skupiny, ležící 29 km od venezuelského pobřeží, je poslední z dlouhého řetězu antilských ostrovů. Tropické suché podnebí, tropická vegetace.

Hlavním zdrojem vyspělého hospodářství je turistický ruch (40 % příjmů). Dříve významné zpracování ropy z Venezuely ustalo po uzavření místní rafinerie. Zemědělství je založeno především na tropických rostlinách (zejména aloe).

HISTORICKÝ PŘEHLED Aruba byla objevena roku 1499 Alonzem de Ojeda, Španělé však o její kolonizaci neprojevili zájem a nechali původní obyvatele Aravaky žít v míru. Výsledkem španělského nezájmu bylo, že se ostrov stal rájem pirátů a bukanýrů. V 1. polovině 17. století Arubu ovládli bez velkého odporu Nizozemci, v jejichž držení zůstala dodnes (s výjimkou krátkého období na počátku 19. století, kdy ji ovládli Britové) a začlenili ji do kolonie Curaçao (od roku 1954 zámořské území Nizozemské Antily).

VÝVOJ OD 80. LET 20. STOLETÍ 1. 1. 1986 Aruba získala vnitřní autonomii a stala se třetí rovnoprávnou součástí Nizozemské koruny (vedle Nizozemska a zbytku Nizozemských Antil). V roce 1990 na vlastní žádost odstoupila od dohody, že v roce 1996 získá automaticky nezávislost. Proces cesty k nezávislosti lze obnovit na základě referenda.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: nizozemská královna (→Nizozemsko)

Guvernér: 1. květen 2004–, Fredis Jose Refunjol (* 1950)

Předseda vlády: 30. říjen 2001–, Nelson Orlando Oduber (2. funkční období) (* 1947)

ASCENSION, SH-AC, Afrika

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Ascension, anglicky *Ascension Island*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** angličtina (*English*). **FORMA VLÁDY:** součást britského zámořského území Sv. Helena. **HLAVA ÚZEMÍ:** britský panovník zastupovaný správcem. **ROZLOHA:** 88 km². **OBYVATELSTVO** (2008): 1 100 (britský a americký personál, ostrov nemá domácí obyvatelstvo). **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jižní Atlantský oceán, západně od jihozápadního pobřeží Afriky. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC (*Greenwichský střední čas*, GMT). **HLAVNÍ SÍDL:** Georgetown (521 obyv. – 2007), 7°57' j. š., 14°26' z. d. **MĚNA:** ascensionská libra = svatohelenská libra (SHP, £S) = 100 pencí, anglic-

ky pound = 100 pence (sg. penny), britská libra (GBP, £), americký dolar (USD, \$), crown = 25 penci. **STÁTNÍ HYMNA:** hymna → Spojeného království. **STÁTNÍ ZŘÍZENÍ:** součást britského zámořského území, dependence → Svaté Heleny, výkonná moc: guvernér Svaté Heleny zastupovaný správcem, Ostrovní rada. **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Atlantského oceánu; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 859 m n. m. – Green Mountain. **POBŘEŽNÍ LINIE:** ? **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** jeden celek. **HLAVNÍ JAZYK:** angličtina (English). **SLOŽENÍ OBYVATELSTVA:** britský a americký vojenský personál

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Sopečný ostrov v jižní části Atlantského oceánu, 1 131 km severozápadně od Svaté Heleny. Ostrov je významným spojovým centrem, sloužícím rádiovým stanicím BBC a RCA, a vojenskou základnou s britskou a americkou posádkou.

PŮVOD JMÉNA Název připomíná, že ostrov byl objeven v den Nanebevstoupení Páně (anglicky Ascension Day).

HISTORICKÝ PŘEHLED Ačkoli objeven Portugalcem Joãem de Nova Castella již v roce 1501, až do roku 1815 zůstal neobydlen a nepovšimnut. Britským závislým územím je od roku 1815, kdy na něm Britové zřídili námořní stanici pro lepší dohled nad Svatou Helenou, kde věznili Napoleona I. V roce 1922 se stal dependencí Svaté Heleny. Místní letiště se stalo důležitou zastávkou pro britská vojenská letadla během války o Falklandy v roce 1982. Na ostrově Ascension je guvernér Svaté Heleny zastoupen správcem ostrova. Výsledkem změn v ústavním uspořádání Ascensionu byla první Ostrovní rada, která začala plnit svou funkci od 1. 11. 2002. Šest ze sedmi členů rady však v roce 2007 rezignovalo. Následovaly volby, ve kterých nikdo nezískal potřebnou většinu. Volby nebyly uznány a guvernér Sv. Heleny pozastavil činnost Ostrovní rady po dobu 1 roku. Nové volby se konaly v dubnu 2008.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: britská královna (→ Spojené království)

Guvernér: guvernér → Svaté Heleny

Správce: září 2008–, Ross Denny

ASHMORŮV A CARTIERŮV OSTROV, (AU/AUS), Austrálie a Oceánie

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Území Ashmorův a Cartierův ostrov, anglicky *Territory of Ashmore and Cartier Islands*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *Ashmore and Cartier Islands*. **FORMA VLÁDY:** zámořské území Austrálie. **ROZLOHA:** 5 km² (z toho Ashmorův útes 1,89 km²). **OBYVATELSTVO:** neobydleny (pouze sezónní správci). **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** Indický oceán (Timorské moře), 12°14' j. š., 123°05' v. d. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+8 (Australský západní standardní čas, AWST). **SÍDLO SPRÁVY:** území je spravováno z Canberra

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: zámořské území (*overseas territory*) Austrálie spravované od listopadu 2007 z Canberra Ministerstvem spravedlnosti (*Attorney-General's Department*). **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Indického oceánu; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 3 m n. m. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 74,1 km

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Území v Indickém oceánu, 320 km od jihozápadního pobřeží Austrálie, s automatickou meteorologickou stanicí. Tvoří je tři korálové ostrůvky Ashmorova útesu (*Ashmore Reef*) – West Islet, Middle Islet a East Islet – a Cartierův ostrov. **HISTORICKÝ PŘEHLED** Roku anektovala Velká Británie Ashmorův útes, v roce 1909 Cartierův ostrov. Austrálie převzala ostrovy od britské správy v červenci 1931 a přičlenila je jako území pod správu Severního teritoria. V červenci 1978 se staly odděleným územím pod přímou správou federální vlády. V srpnu 1983 byla na Ashmorově útesu zřízena přírodní rezervace (*Ashmore Reef Marine National Nature Reserve*), v červnu 2001 byla přírodní rezervace zřízena i na Cartierově ostrově (*Cartier Island Marine Reserve*).

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Hlava území: britská královna (→Spojené království)

Administrátor (ministr spravedlnosti): 3. prosinec 2007–, Robert Bruce McClelland (* 26. 1. 1958)

Athos (Svatá Hora), GR-69, Evropa

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Autonomní mnišský stát Svatá Hora, řecky *Aftónomi Monastiki Politeía tu Agíu Órus* (*Autónomē Monastikē Politeía tou Agíou Órous*). **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** Svatá Hora, řecky *Ágio Óros*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** řečtina (*elliniká/ellēniká*). **FORMA VLÁDY:** autonomní mnišská republika. **ROZLOHA:** 336 km². **OBYVATELSTVO** (2002): 2 262. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 7 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihovýchodní Evropa, severovýchodní Řecko. **ČASOVÉ PÁSMO:** UTC+2/UTC+3 (Východoevropský čas/Východoevropský letní čas, EET/EEST). **HLAVNÍ MĚSTO:** Karyés (240 obyv. – 2007, odhad), 40°15' s. š., 24°15' v. d. **JINÁ MÍSTA:** Dáfni. **MĚNA:** (EUR, €) = 100 centů, řecky *euró* = 100 *lepta*

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: autonomní mnišská republika pod řeckou svrchovaností, s vlastními orgány a ústavou, řecký stát zastupuje guvernér (*dioikitis*), **výkonná moc:** Svatá rada (*Ierá Synaxis*), čtyřčlenné Svaté Epistasion (v čele *prótos*, roční rotace), **zákonodárná moc:** dvacetičlenné Svaté společenství (*Ierá Kinotis*). **ÚSTAVA:** 10. 9. 1926 (Ústavní charta Svaté Hory, garantovaná řeckou ústavou z roku 1975). **NEJNIŽŠÍ BOD:** 0 m n. m. – hladina Thráckého moře; **NEJVYŠŠÍ BOD:** 2 033 m n. m. – Áthos. **HRANICE:** (Řecko). **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 20 svatých klášterů (*ierés monés*): Ierá Moní Megístis Lávras (Ierá Moní Meyístis Lávras), Ierá Moní Vatopedhíu (Ierá Moní Vatopedhíou), Ierá Moní Ivíron, Ierá Moní Chelandáriu (Ierá Moní Helandáriu), Ierá Moní Dhionísu (Ierá Moní Dhionísiou), Ierá Moní Kutlumušíu (Ierá Moní Koutloumoúsiou), Ierá Moní Pantokrátoros, Ierá Moní Xiropotamu (Ierá Moní Xiropotamou), Ierá Moní Zografu (Ierá Moní Zografou), Ierá Moní Dhochiáriu (Ierá Moní Dhohiáriou), Ierá Moní Karakálu (Ierá Moní Karakálou), Ierá Moní Filótheu (Ierá Moní Filótheou), Ierá Moní Símonos Pétras, Ierá Moní Ágiu Pávlou (Ierá Moní Áyiou Pávlou), Ierá Moní Stavronikita, Ierá Moní Xenofóntos, Ierá Moní Gregóriu (Ierá Moní Gregóriou), Ierá Moní Esfigmenu (Ierá Moní Esfigmenou), Ierá Moní Panteleímynos, Ierá Moní Konstamonítu (Ierá Moní Konstamonítou). **HLAVNÍ JAZYKY:** řečtina (*ellini*)

ká/ellénštiny), jazyky národních náboženských kongregací. **ETNICKÉ SLOŽENÍ:** Řekové, Rusové, Bulhaři, Srbové, Rumuni, Albánci, Gruzíni, Mordvini aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST:** východní pravoslavi

POLOHA A CHARAKTERISTIKA Území na nejvýchodnějším výběžku (Aktí) poloostrova Chalkidhiki se společenstvím 20 opevněných klášterů a k nim náležejících dependencí (skítes). Prakticky veškeré obyvatelstvo tvoří mniši východního pravoslaví.

PŮVOD JMÉNA Názu *Áthos* (starořecky *Athós*) se původně používalo pouze pro nejvyšší horu poloostrova (2 033 m), je thráckého původu a znamená „horský štít“. Čestný titul *Ájion Óros* („Svatá Hora“, v dnešní podobě *Ájio Óros*) udělil roku 1046 mnišskému státu byzantský císař Konstantinos IX. Monomachos (1042–55).

HISTORICKÝ PŘEHLED Jméno *Athós* se připomíná již u Homéra. Ve starověku thrácké území, historici Hérodotos a Thúkydídés zmiňují několik osad s dvojjazyčným řecko-thráckým obyvatelstvem. V 5. století př. n. l. nechal perský král Xerxes I. prokopat úzkou šíjí; stopy 2,4 km dlouhého průplavu jsou stále viditelné. První poustevníci se na Athosu usazovali od 5. století, nejstarší klášter (Monastiri Vatopediu) byl podle tradice založen již roku 383. Listiny byzantských císařů Basileia I. Makedonského (867–886) a Lva VI. Moudrého (886–912) o ochraně poustevníků proti sousedům položily základ athoskému mnišstvu.

První historicky doložený klášter (Monastiri Xiropotamu) založil v roce 924 císař Rómanos I. Lakapénos (920–944). Základ organizovanému mnišskému životu položil s pomocí byzantského císaře Nikifora II. Foky roku 963 sv. Athanas z Trapezuntu, zakladatel kláštera Mejístis Lávras (Velká lavra). Roku 973 udělil císař Jan (Ióánnés) I. Cimiskés Athosu zvláštní statut, jenž se po staletí neměnil.

V roce 1046 Svatá Hora obdržela z rukou císaře Konstantina IX. Monomacha vlastní ústavu. V 10.–15. století byla Svatá Hora střediskem pravoslavné učenosti a místem, kde se Slované seznamovali s byzantskou literaturou. Do roku 1400 vzniklo 40 klášterů, z nichž přežilo nyníšších dvacet. Jako poslední byl vybudován klášter Stavronikita v roce 1542.

Později byly kláštery pod tureckou a ruskou ochranou. Roku 1783 dal ekumenický patriarcha Gabriel IV. Svaté Hoře novou ústavu republikánského charakteru, podle níž byla spravována až do 20. století. Athos měl zvláštní postavení i v rámci Turecké říše.

Po první balkánské válce se Turecko roku 1913 Athosu vzdalo a zvláštním protokolem byla deklarována jeho nezávislost a neutralita. Ve skutečnosti se území dostalo pod řeckou svrchovanost, mezinárodně uznanou v roce 1920 a 1923. 10. 9. 1926 řecká vláda uznala Ústavní chartu Svaté Hory, sepsanou zástupci athoských klášterů. V řecké ústavě z roku 1927 byl Athos označen za „decentralizovanou část řeckého státu“. Obyvatelstvo zároveň získalo řecké občanství. Autonomní statut potvrdily i další řecké ústavy. Autonomie Athosu pokračovala i za německé okupace Řecka v letech 1941–44.

Od roku 1045, kdy byzantský císař Konstantinos IX. Monomachos vydal bulu *Typikon*, již zakázal přístup osobám a živočichům ženského pohlaví, vstoupily na území státečku pouze dvě ženy: srbská královna v roce 1345 a rumunská královna v roce 1916.

V čele státečku stojí prótos (či prótepestatis), volený na období jednoho roku z opatů jednotlivých klášterů. V duchovních otázkách je však podřízen konstantinopolskému patriarchovi. Postavení Athosu v rámci Řecké republiky vymezuje čl. 105 řecké ústavy.

NEJVYŠŠÍ PŘEDSTAVITELÉ:

Duchovní vůdce (konstantinopolský ekumenický patriarcha): 22. říjen 1991–, Vartholomaios I. (Bartoloměj I., vl. jm. Dimitrios Archondonis) (* 29. 2. 1940)

Světská správa: prótos (roční rotace)

LITERATURA V ČEŠTINĚ:

Kniha o Svaté Hoře Athonské. Napsal Sáva Chilandarec. V Praze, Matice česká 1911.

AUSTRÁLIE, AU/AUS, Austrálie a Oceánie

AUS

OFICIÁLNÍ PLNÝ NÁZEV: Australský svaz, anglicky *Commonwealth of Australia*. **OFICIÁLNÍ ZKRÁCENÝ NÁZEV:** anglicky *Australia*. **ÚŘEDNÍ JAZYK:** *de facto* angličtina (*English*), nemá úřední status. **FORMA VLÁDY:** parlamentní federativní stát (konstituční monarchie). **HLAVA STÁTU:** britský panovník zastupovaný generálním guvernérem. **HLAVA VLÁDY:** předseda vlády. **ROZLOHA:** 7 682 557 km². **OBYVATELSTVO** (2007): 20 984 595. **HUSTOTA ZALIDNĚNÍ:** 2,7 obyv./km². **GEOGRAFICKÁ POLOHA:** jihozápadní Oceánie, australský kontinent a přilehlé ostrovy. **ČASOVÁ PÁSMO:** UTC+8 (Západní Austrálie, *Australský západní standardní čas*, AWST), UTC+9:30 (Severní teritorium, *Australský centrální standardní čas*, ACST), UTC+9:30/UTC+10:30 (Adelaide, Broken Hill, *Australský centrální standardní čas/Australský centrální letní čas*, ACST/ACDT), UTC+10 (Queensland, *Australský východní standardní čas*, AEST), UTC+10/UTC+11 (Canberra, Nový Jižní Wales, Victoria, Tasmánie, *Australský východní standardní čas/Australský východní letní čas*, AEST/AEDT), UTC+10:30/UTC+11 (Ostrov Lorda Howea, *Standardní čas Ostrova Lorda Howea/Letní čas Lorda Howea*, LHST/LHDT). **HLAVNÍ MĚSTO:** Canberra (325 888 obyv. – 2007), 35°19' j. š., 149°08' v. d. **JINÁ MĚSTA** (OBYV. – 2007): Sydney (4 490 662), Melbourne (3 829 400), Brisbane (1 938 851), Perth (1 497 487), Adelaide (1 079 558), Gold Coast (546 025), Newcastle (502 338), Sunshine Coast (353 658), Wollongong (262 894), Hobart (208 219). **MĚNA:** australský dolar (AU\$, AUD) = 100 centů, anglicky *dollar* = 100 cents. **STÁTNÍ SVÁTEK:** 26. leden (Australia Day, výročí vylodění prvních osadníků 1788), 25. duben (ANZAC Day 1915). **STÁTNÍ HYMNA** (19. 4. 1984): „Advance Australia Fair“ (Směle kupředu, Austrálie), hudba a slova (1878): Peter Dodds McCormick (pod pseudonymem Amicus, 1834–1916).

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ: konstituční monarchie v rámci Commonwealthu v čele s britským panovníkem, zastupovaným generálním guvernérem, *výkonná moc:* britská královna, generální guvernér (jmenován panovníkem), předseda vlády (jmenován generálním guvernérem na 3 roky), vláda (vybírána generálním guvernérem z členů parlamentu na návrh předsedy vlády), *zákonodárná moc:* dvoukomorový Parlament Australského svazu (*Parliament of the Commonwealth of Australia*): Poslanecká sněmovna (*House of Representatives*, 150 poslanců volených na 3 roky), Senát (*Senate*, 76 senátorů, senátoři států voleni na 6 let, senátoři teritorií na 3 roky); *poslední parlamentní volby:* listopad 2007 (*Poslanecká sněmovna*), červen 2008 (*Senát*). **NEZÁVISLOST/VZNIK STÁTU:** 1. 1. 1901 – vyhlášení nezávislosti (Australské společenství), 11. 12. 1931 – nominální vyhlášení nezávislosti (Westmin-

sterský statut). **ÚSTAVA:** 1. 1. 1901. **PARLAMENTNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Australská labouristická strana (Australian Labor Party, ALP, sociálnědemokratická), Liberální strana Austrálie (Liberal Party of Australia, LP, konzervativní), Australští demokraté (Australian Democrats, AD, sociálně liberální), Australští zelení (Australian Greens), Jeden národ Pauline Hansonové (Pauline Hanson's One Nation, nacionalisté/pravicoví populisté), Národní strana Austrálie (National Party of Australia, NP, konzervativní), Agrární liberální strana Severního teritoria (Northern Territory Country Liberal Party, CLP, regionální konzervativní), Agrární strana práce (Country Labor Party, CLP); **OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY A HNUTÍ:** Australská demokratická labouristická strana (Australian Democratic Labor Party), Strana jednoty (Unity Party), Křesťanskodemokratická strana (Christian Democratic Party, CDP), Australská reformní strana (Australian Reform Party, ARP), Strana Austrálie především (Australia First Party), Nová labouristická strana (New Labour Party, NLP), Demokratická socialistická strana (Democratic Socialist Party, DSP), Komunistická strana Austrálie (Communist Party of Australia, CPA) a další. **ČLENSTVÍ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH A USKUPENÍCH:** OSN (1. 11. 1945, zakládající člen), Commonwealth (11. 12. 1931, zakládající člen), ADB, AG, ANT, ANZUS, APEC, APM, ARF, ASEAN (partner), BIS, BTWC, CP, CTBT, EAS, EBRD, ENMOD, FAO, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICt, ICRM, IDA, IEA, IFC, IFRCs, IHO, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, KP, MIGA, MTCR, NAM (host), NEA, NPT, NSG, NTBT, OECD, OPCW, PC, PCA, PIF, UNCLOS, UNCTAD, UNESCO, UNFCC, UNHCR, UNRWA, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO, ZC. **NEJNÍŽŠÍ BOD:** -15 m - Lake Eyre (Eyrovo jezero); **NEJVYŠŠÍ BOD:** 2 229 m n. m. - Mount Kosciuszko. **POBŘEŽNÍ LINIE:** 25 760 km. **SPRÁVNÍ ROZDĚLENÍ:** 6 spolkových států (states): Jižní Austrálie (South Australia) (Adelaide), Nový Jižní Wales (New South Wales) (Sydney), Queensland (Brisbane), Tasmánie (Tasmania) (Hobart), Victoria (Melbourne), Západní Austrálie (Western Australia) (Perth), 3 federální teritoria: Severní teritorium (Northern Territory) (Darwin), Teritorium hlavního města (Australian Capital Territory) (Canberra), Teritorium Jervisova zálivu (Jervis Bay Territory)¹, 6 zámořských teritorií (external territories): →Ashmorovy ostrovy a Cartierův ostrov, →Vánoční ostrov, →Kokosové (Kee-lingovy) ostrovy, →Ostrovy Korálového moře, →Heardův ostrov a MacDonalldovy ostrovy, →Norfolk, 2 nezačleněná území (unincorporated territories): →Ostrov Lorda Howea, Far West Region (řídce osídlená západní část Nového Jižního Walesu, vyňatá z místní samosprávy). **HLAVNÍ JAZYKY:** angličtina (English), australská angličtina, jazyky přistěhovalců (z více než 120 zemí), australské jazyky (přes 200, ovládá je pouze asi 47 000 Austrálců). **ETNICKÉ SLOŽENÍ** (2001): běloši (91,4 %), Asijci (6,4 %), Austrálci a Melanésané (Aborigines, Torres Strait Islanders, 1,5 %) aj. **NÁBOŽENSKÁ PŘÍSLUŠNOST** (2001): římskokatolická církev (26,1 %), Anglikánská církev Austrálie (20,7 %), jiné protestantské církve (15,8 %), pravoslavi (2,8 %), ostatní křesťané (2,1 %), buddhisté (1,9 %), muslimové (1,5 %), židé (0,4 %), hinduisté (0,4 %) aj. **INFLACE:** 3,8 % (2006, odhad); **HDP (USD/obyv.):** 32 900 (2006, od-

¹ Teritorium Jervisova zálivu bylo v roce 1989 vyčleněno z území Teritoria hlavního města, avšak pro účely federálních voleb zůstává součástí Canberra. Teritorium nemá vlastní správní středisko, je však spravováno vlastními úřady (Jervis Bay Administration) podle zákonů Teritoria hlavního města.